

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Διπλωματική εργασία

“Το περιφερειακό πρόβλημα στην Ελλάδα”

ΚΟΚΟΒΙΑΔΗΣ ΘΟΔΩΡΗΣ

ΑΜ: 01652

Επιβλέπων Καθηγητής

Σεραφείμ Πολύζος

ΒΟΛΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκει να αναλύσει το περιφερειακό πρόβλημα στην Ελλάδα. Ωστόσο, η έννοια του είναι άμεσα συνδεδεμένη με αυτήν των περιφερειακών ανισοτήτων. Έτσι, πρωταρχικά παρουσιάζονται σε θεωρητικό υπόβαθρο οι έννοιες των περιφερειακών ανισοτήτων, του περιφερειακού προβλήματος και της περιφερειακής ανάπτυξης. Έπειτα, με την βοήθεια διάφορων δεικτών και αναλογιών αναλύονται περεταίρω και λεπτομερώς οι διαφορές που υπάρχουν στην Ελλάδα και συγκεκριμένα μεταξύ των περιφερειών, σχηματικά και διαγραμματικά. Αναλυτικότερα, αναλύονται και υπολογίζονται οι ανισότητες που συναντώνται στις δημογραφικές-πληθυσμιακές, στις κοινωνικές, στις οικονομικές κατηγορίες καθώς και στους φυσικούς πόρους την χρονική περίοδο 1991-2016. Μέσα από αυτήν την ανάλυση φαίνεται ότι οι περιφερειακές ανισότητες ολοένα και αυξάνονται στον ελλαδικό χώρο και έχουν άμεσο αντίκτυπο στην επιδείνωση του περιφερειακού προβλήματος. Ύστερα, γίνεται μια αναφορά στα αίτια-παράγοντες των περιφερειακών ανισοτήτων και στις συνέπειες-επιπτώσεις τους, τονίζοντας ότι εάν το κράτος και οι πολίτες συνεχίσουν να τις αγνοούν συστηματικά, τα αποτελέσματα τους εκτός από καταστροφικά θα είναι και μη αναστρέψιμα. Τέλος, προτείνονται κάποια μέτρα δράσεις και πολιτικές στοχεύοντας στην άμβλυση αυτών των ζητημάτων.

Λέξεις-κλειδιά: περιφερειακές ανισότητες, περιφερειακό πρόβλημα, περιφέρεια, Ελλάδα

ABSTRACT

This thesis seeks to analyze the regional problem in Greece. However, its concept is directly linked to that of regional inequalities. Thus, the concepts of regional inequalities, the regional problem and regional development are primarily presented in a theoretical background. Then, with the help of various indicators and ratios, the differences that exist in Greece and specifically between the regions are analyzed further and in detail, schematically and diagrammatically. In more detail, the inequalities found in demographic-population, social, economic categories as well as natural resources are analyzed and calculated in the period 1991-2016. Through this analysis it appears that regional disparities are increasingly increasing in the Greek area and have a direct impact on the worsening of the regional problem. Then, a reference is made to the causes-factors of regional inequalities and their consequences-effects, emphasizing that if the state and citizens continue to systematically ignore them, their results will be not only disastrous but also irreversible. Finally, some measures, actions and policies aimed at mitigating these issues are proposed.

Keywords: regional inequalities, regional problem, region, Greece

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου και Πρόεδρο του Τμήματος Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, κ. Σεραφείμ Πολύζο, για την πολύτιμη βοήθεια του, την καθοδήγηση και τις συμβουλές τους καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησης της.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους μου αλλά και τους συμφοιτητές μου, καθώς υπήρξε από την πλευρά τους διαρκής υποστήριξη και κυρίως ψυχολογική όχι μόνο κατά την συγγραφή της διπλωματικής εργασίας αλλά γενικότερα κατά την διάρκεια φοίτησης στο συγκεκριμένο Τμήμα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, που βρίσκεται πάντα δίπλα μου σε κάθε βήμα και επιλογή μου. Η υποστήριξη τους στην διάρκεια των φοιτητικών μου ετών ήταν αναντικατάστατη και αναγκαία για να συνεχίσω αυτόν τον γλυκό μαραθώνιο γνώσης. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρω ότι η παρουσία του παππού μου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ενθάρρυνση και στην διαμόρφωση του ακέραιου χαρακτήρα μου ώστε να πετυχαίνω σταδιακά τους στόχους που έθετα και σχετίζονταν με το Τμήμα. Επομένως, σε αυτόν αφιερώνω την διπλωματική εργασία μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ-ΣΧΗΜΑΤΩΝ-ΕΙΚΟΝΩΝ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	3
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	5
ΣΚΟΠΟΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5
1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5
1.2 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	7
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ : ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ	7
2.1 ΓΕΝΙΚΑ	7
2.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	8
2.2.1 ΤΟ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ	8
2.2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ	9
2.2.3 ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΕΝΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	10
2.3 ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	11
2.3.1 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	11
2.3.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	12
2.3.3 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	13
2.3.4 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	13
2.4 ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	16
2.5 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	18
2.5.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	18
2.5.2 Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ	19
2.5.3 Ο ΟΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	24
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	24
3.1 ΓΕΝΙΚΑ	24
3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ – ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	26
3.2.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ-ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	26
3.2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	35

3.1.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ.....	41
3.1.4 ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ.....	48
3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	55
ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	55
4.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	55
4.2 ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ.....	56
4.2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	57
4.2.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	60
4.2.3 ΠΟΛΙΤΙΚΑ-ΘΕΣΜΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	62
4.2.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	64
4.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ.....	68
4.3.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.....	68
4.3.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.....	71
4.3.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.....	71
4.3.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.....	72
4.4 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	74
4.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	77
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	77
5.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο	78
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	79
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	82

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ-ΣΧΗΜΑΤΩΝ-ΕΙΚΟΝΩΝ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2011	27
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	33
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	34
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2011	39
ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΓΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	45
ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	47
ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΜΙΓΟΥΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016 (ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ)	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016	54

ΣΧΗΜΑ 1: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 1991 ...	30
ΣΧΗΜΑ 2: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2001 ...	30
ΣΧΗΜΑ 3: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2011 ...	31
ΣΧΗΜΑ 4: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016	52
ΣΧΗΜΑ 5: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016	52
ΣΧΗΜΑ 6: Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	67
ΣΧΗΜΑ 7: ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ	74

ΕΙΚΟΝΑ 1: ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ	10
ΕΙΚΟΝΑ 2: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	19
ΕΙΚΟΝΑ 3: ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	58
ΕΙΚΟΝΑ 4: Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ	59
ΕΙΚΟΝΑ 5: ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	62

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	15
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2011	29
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2011	40

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑΠΑ: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

ΕΛ.ΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΤΕΙ: Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΙΕΚ: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΣΚΟΠΟΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, ένας από του στόχους που θέτει αυτή η διπλωματική εργασία είναι η κατανόηση και η εμπέδωση σε θεωρητικό επίπεδο όσο τον δυνατόν περισσότερο των αλληλοσχετιζόμενων εννοιών των περιφερειακών ανισοτήτων, του περιφερειακού προβλήματος και της περιφερειακής ανάπτυξης. Επιπρόσθετα, η μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων που πραγματοποιείται σε επόμενο κεφάλαιο στοχεύει στην επισήμανση των διαφορών αυτών μεταξύ των περιφερειών της Ελλάδας, που πλέον με αυτόν τον τρόπο αποκτούν χωρική "οντότητα" ώστε να αντιμετωπιστούν άμεσα. Τέλος, μέσω της εκτενής αναφοράς των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων αποσκοπείται η κατανόηση της πηγής του πλήττων ζητήματος τόσο των περιφερειακών ανισοτήτων όσο και του περιφερειακού προβλήματος κατ' επέκταση.

1.2 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Αφετηρία στην συγκεκριμένη διπλωματική εργασία αποτελεί η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας των περιφερειακών ανισοτήτων. Μέσω της ανάλυσης της κατανοείται ότι πρόκειται για μια πολυδιάστατη και μεταβαλλόμενη έννοια η οποία χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Έπειτα, κατανοείται ότι από την ύπαρξη περιφερειακών ανισοτήτων στον ελλαδικό χώρο, προκύπτουν διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης μεταξύ των δήμων, των δημοτικών ενοτήτων, των περιφερειών και των περιφερειακών ενοτήτων και με αυτόν τον τρόπο "γεννάται" το περιφερειακό πρόβλημα. Το περιφερειακό πρόβλημα και αυτό αποτελεί μια πολύπλοκη έννοια που δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να παραλείπεται ή να αγνοείται από το κράτος καθώς όπως αναφέρεται μπορεί να δημιουργηθούν καταστροφικά αποτελέσματα σε αρκετούς τομείς. Ύστερα, γίνεται μια αναφορά στα βασικά χαρακτηριστικά του περιφερειακού

προβλήματος αλλά και στην ανάγκη αντιμετώπισης που προκύπτει ώστε να αμβλυθεί και να προληφθούν σοβαρές μελλοντικές επιπτώσεις. Τέλος, περιγράφεται ο όρος της περιφερειακής ανάπτυξης καθώς οι λόγοι-στόχοι για τους οποίους επιβάλλεται και είναι αναπόφευκτη η άσκηση διάφορων πολιτικών της, με γνώμονα πάντοτε την μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος. Στην προσπάθεια ανάλυσης του συγκεκριμένου κεφαλαίου, γίνεται εύκολα αντιληπτή η σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των εννοιών των περιφερειακών ανισοτήτων, του περιφερειακού προβλήματος και της περιφερειακής ανάπτυξης. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την διεξαγωγή βασικών συμπερασμάτων.

Στο επόμενο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας αναλύονται μέσα από δείκτες μέτρησης και αναλογίες γενικότερα οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη κατηγορία που αναλύεται είναι οι δημογραφικές-πληθυσμιακές ανισότητες. Ύστερα, ακολουθεί η ανάλυση των κοινωνικών ανισοτήτων, των οικονομικών και τέλος παρουσιάζονται οι ανισότητες που υπάρχουν στην κατηγορία των φυσικών πόρων. Ωστόσο σε κάθε κατηγορία των περιφερειακών ανισοτήτων που αναφέρθηκαν επιλέγεται η ανάλυση συγκεκριμένων υποκατηγοριών (όπως στην κατηγορία των κοινωνικών ανισοτήτων αναλύεται η υποκατηγορία της εκπαίδευσης). Στο τέλος του συγκεκριμένου κεφαλαίου τονίζονται και διεξάγονται κάποιες βασικές παρατηρήσεις-συμπεράσματα.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας γίνεται εκτενής ανάλυση των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο. Αναλυτικότερα τα αίτια κατηγοριοποιούνται και επεξηγούνται σε ιστορικά, γεωμορφολογικά, πολιτικά-θεσμικά και σε οικονομικά. Έπειτα, ακολουθεί η περιγραφή των συνεπειών-επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων. Το κεφάλαιο αυτό κλείνει με την διεξαγωγή ορισμένων σημαντικών συμπερασμάτων. Ωστόσο η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των γενικότερων συμπερασμάτων που προέκυψαν από την συνολική ανάλυση του θέματος της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ : ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στην σύγχρονη εποχή, το πολυσύνθετο ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων προβληματίζει ολοένα και περισσότερο. Είναι ολοφάνερη η άνιση χωρική κατανομή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών (όπως εισόδημα, υποδομές, ευκαιρίες κ.ά.) που μπορεί να υπάρχει μεταξύ των δημοτικών ενοτήτων, των δήμων, των περιφερειακών ενοτήτων, των περιφερειών, των χωρών και των ηπείρων, παρόλο την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας (Πετράκος-Σαράτσης,2004). Όπως γίνεται κατανοητό, αυτές οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών και των διοικητικών τους υποδιαιρέσεων συνδέονται άμεσα με την αποδοτικότητα των συντελεστών παραγωγής (Λαγός,2007). Υπό τις κατάλληλες συνθήκες που επικρατούν σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ορισμένες χωρικές ενότητες που κατέχουν τα περισσότερα προτερήματα σε σχέση με άλλες, προσελκύουν κεφάλαιο, νέες επενδύσεις κ.ά., επιβιώνοντας στον ευρύτερο ανταγωνισμό και οδηγώντας τις πιο αδύναμες περιοχές σε οικονομικό μαρασμό (Λαγός,2007). Ως αποτέλεσμα, με την άνιση κατανομή στον χώρο δημιουργούνται διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης μεταξύ αυτών των τόπων. Πιο συγκεκριμένα, είναι λογικό περιοχές οι οποίες προσελκύουν ευκολότερα επενδύσεις, κεφάλαιο, εργατικό δυναμικό κ.ά. να πλαισιώνονται συνεχώς από καινούργιες χωροθετήσεις βιομηχανιών και υπηρεσιών επιτυγχάνοντας οικονομική ανάπτυξη σε σύγκριση με άλλες. Επομένως, οι διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών τείνουν στην γέννηση του περιφερειακού προβλήματος, που εστιάζει κυρίως στην οικονομική και κοινωνική ανισορροπία. Ένα παράδειγμα στο οποίο φαίνεται η μετάβαση από τις περιφερειακές ανισότητες στο περιφερειακό πρόβλημα είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα. Όπως αναφέρθηκε, εξαιτίας ορισμένων ελκυστικών χαρακτηριστικών που διαθέτουν κάποιες περιοχές (ευκαιρίες για μεγαλύτερο εισόδημα συγκριτικά με άλλες) το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα επιλέγει και καταλήγει να συγκεντρώνεται σε αυτές (κυρίως πρωτεύουσα και συμπρωτεύουσα). Άρα, αυτή η μεταβολή έχει ως άμεση αντίδραση την ανάπτυξη αυτής της περιοχής με μεγαλύτερο ρυθμό σε σχέση με εκείνων που προσφέρουν χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα και διαθέτουν μικρότερη δημογραφική βάση. Σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι σπουδαίο ρόλο στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων παίζει η περιφερειακή ανάπτυξη.

Ουσιαστικά, στοχεύει στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της περιοχής με απώτερο σκοπό την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της ευρύτερης χωρικής ενότητας (π.χ. χώρας). Εν κατακλείδι, παρατηρούμε ότι η έννοια των περιφερειακών ανισοτήτων σχετίζεται άμεσα με αυτήν του περιφερειακού προβλήματος και της περιφερειακής ανάπτυξης. Οι επιπτώσεις αυτών των ζητημάτων μπορούν να πάρουν τεράστιες διαστάσεις και για αυτόν τον λόγο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται άμεσα μέσω προγραμμάτων της περιφερειακής ανάπτυξης. Παρακάτω παρατίθενται ανάλυση των εννοιών ώστε να γίνει κατανοητή η “βαρύτητα” των εννοιών και η σύνδεση που υπάρχει μεταξύ τους.

2.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

2.2.1 ΤΟ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Τα τελευταία χρόνια ένα ζήτημα που απλώνει συνεχώς τις ρίζες του στην Ελλάδα και προβληματίζει τους αρμόδιους φορείς της Δημόσιας Διοίκησης καθώς και τους πολίτες, είναι οι περιφερειακές ανισότητες (Τζαβέλλα). Αυτές οι διαφορές είναι πλέον ευδιάκριτες μεταξύ των περιφερειών και των διοικητικών υποδιαιρέσεων τους καθώς και η απόκλιση της χώρας, ως προς την ανάπτυξη, από τους μέσους όρους που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση (Τζάμτζης,2017).

Σύμφωνα με πληροφορίες που παραθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα διαθέτει έναν από τους χαμηλότερους δείκτες ανισοτήτων συγκριτικά με άλλα κράτη-μέλη της, γεγονός που διχάζει την επιστημονική κοινότητα αφού έρχεται αντιμέτωπο με την αντίθετη-πραγματική κατάσταση που επικρατεί (Πετράκος,2004). Αποδεικτικά στοιχεία ενάντια στα συμπεράσματα της ΕΕ για την παραπάνω υπόθεση αποτελούν η υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) συγκριτικά με άλλες περιοχές οι οποίες δεν απαρτίζονται από μεγάλο αριθμό πληθυσμού, με αποτέλεσμα την δημιουργία μιας άνιση κατανομής με επιπτώσεις σε αρκετούς τομείς (Πετράκος-Ψυχάρης,2004). Τα αποτελέσματα δίστανται εξαιτίας των διαφορετικών δεδομένων που περισυλλέχθηκαν, των μεθόδων που ακολουθήθηκαν καθώς και των χρονικών στιγμών που υλοποιήθηκαν (Σαβιολάκης,2022). Φαίνεται ότι η διεξαγωγή των αποτελεσμάτων προέρχεται από την συλλογή και επεξεργασία δεδομένων του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου

Προϊόντος¹, μία μέθοδος που δεν αντανάκλα στην πραγματικότητα και οδηγεί σε μία διαστρεβλωμένη εικόνα των ανισοτήτων στον ελλαδικό χώρο (Πετράκος-Ψυχάρης,2004). Αντιθέτως, προκειμένου να διεξαχθούν σωστά συμπεράσματα σχετικά με τις περιφερειακές και όχι μόνο ανισότητες, θα πρέπει να υπολογιστούν και να χρησιμοποιηθούν οι κατάλληλοι δείκτες μέτρησης, οι οποίοι θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο.

2.2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Στην διάρκεια των χρόνων, πολλοί είναι εκείνοι που προσπάθησαν να προσδιορίσουν το φαινόμενο των περιφερειακών ανισοτήτων (Συνδουκάς,2022). Συνιστούν ένα πολυσύνθετο ζήτημα, αφού επηρεάζεται άμεσα από πολλούς παράγοντες και από τις επικρατούσες καταστάσεις, που δεν πρέπει να παραλείπονται (Συνδουκάς,2022). Ωστόσο, το 2000 ο Johnston επιχειρεί και ορίζει την περιφερειακή ή χωρική ανισότητα ως «την άνιση κατανομή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών μεταξύ συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων που βρίσκονται σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες». Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον ορισμό του Johnston ανισότητες εντοπίζονται όχι μόνο μεταξύ των περιφερειών αλλά και μεταξύ νομών, περιφερειακών ενοτήτων, χωρών, ηπείρων (Χαντζίδης,2014). Αυτά τα άνισα κατανομημένα χαρακτηριστικά μπορεί να σχετίζονται με την παραγωγικότητα, το εισόδημα, τις συνθήκες διαβίωσης, την πληθυσμιακή διαίρεση στον χώρο κ.λπ.

¹ Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ορίζεται ως η αγοραία συνολική αξία των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα κατά την διάρκεια συγκεκριμένης χρονικής περιόδου.

ΕΙΚΟΝΑ 1: ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

ΠΗΓΗ: <https://europedirect.eliamep.gr/perifereiakes-anisotites-stin-ee/>

2.2.3 ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΩΣ ΕΝΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ο Λαμπριανίδης (2001) επισημαίνει ότι «η θέση την οποία κατέχει κάποια περιοχή στο συνεχές αυτό της ανάπτυξης (από υπανάπτυκτη μέχρι πολύ ανεπτυγμένη) δεν είναι κάτι δεδομένο ή σταθερό, αλλά μεταβάλλεται στον χρόνο». Επεξηγηματικά, υπάρχουν περιπτώσεις που δείχνουν ότι ορισμένες περιοχές σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα υπήρξαν αρκετά αναπτυγμένες, εξαιτίας των ευνοϊκών καταστάσεων που επικρατούσαν, ενώ σε διαφορετικό χρονικό διάστημα έχαναν αυτήν την ισχύ που κατείχαν και μετατρέποντουσαν σε υπανάπτυκτες (Χαντζίδης, 2014). Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να τονιστεί η σημασία της οικονομικής ολοκλήρωσης² και η διεθνοποίηση της οικονομίας³, που είναι υπεύθυνες για την αύξηση του ανταγωνισμού σε διαπεριφερειακό, περιφερειακό και ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Όπως διαπιστώνεται παραπάνω, μια περιοχή έχει την ευκαιρία ανάπτυξης αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα και τις ευνοϊκές συνθήκες που παρουσιάζονται σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, όμως λόγω του έντονου ανταγωνισμού που επικρατεί, ενδέχεται να μην μπορεί να τα

² Η έννοια της οικονομικής ολοκλήρωσης ορίζεται ως η διαδικασία άρσης των εμποδίων που υπάρχουν στο εμπόριο μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών, με απώτερο σκοπό να σχηματιστούν ευρύτεροι οικονομικοί χώροι και να επιτευχθούν επιθυμητά οικονομικά αποτελέσματα, όπως η αύξηση της παραγωγικότητας κ.λπ.

³ Με τον όρο διεθνοποίηση της οικονομίας νοείται η κατάργηση των "συνόρων" της μεταξύ διάφορων χωρών, δημιουργώντας ένα ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον.

εκμεταλλευτεί και τελικά να μην εμφανίσει στοιχεία ανάπτυξης (Χαντζίδης,2014). Πολλοί είναι οι παράγοντες που συντελούν στην δημιουργία των περιφερειακών ανισοτήτων, οι οποίοι θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο, με αποκορύφωμα την γεωμορφολογία της χώρας. Ενδεικτικά, στις ορεινές-νησιώτικες περιοχές εντοπίζονται προβλήματα όπως το χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, η έλλειψη απαραίτητων υποδομών και υπηρεσιών, η ανυπαρξία εξειδικευμένου προσωπικού και η εμφάνιση υψηλών ποσοστών ανεργίας (Τζαβέλλα). Τέλος, παρατηρείται ότι οι περιοχές που έχουν διαφορετικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά ή συνδέονται με άλλους παράγοντες οδηγούν στην δημιουργία ανισοτήτων (Τζαβέλλα).

Εν κατακλείδι, η ύπαρξη ανισοτήτων ευθύνεται για την δημιουργία διαφορετικών ρυθμών ανάπτυξης σε διαπεριφερειακό, περιφερειακό και ενδοπεριφερειακό επίπεδο, "υφαίνοντας" σταδιακά το περιφερειακό πρόβλημα, το οποίο αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο (Τζαβέλλα).

2.3 ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

2.3.1 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ολοένα και περισσότερο ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των μεγάλων αστικών κέντρων εξαιτίας της υπέρμετρης ανάπτυξης του δευτερογενούς και τριτογενούς οικονομικού τομέα, με την ταυτόχρονη συρρίκνωση του πρωτογενούς. Αναλυτικότερα, η "ατελείωτη" χωροθέτηση καινούργιων παραγωγικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών στην καρδιά του αστικού ιστού και γύρω από αυτόν σε συνδυασμό με την "φθορά" που υπέστη γενικότερα ο πρωτογενής τομέας συμβάλλουν στην δημιουργία του φαινομένου της υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού και της συμφόρησης των μεγάλων αστικών κέντρων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η περιφέρεια της Αττικής και η περιφερειακή ενότητα της Θεσσαλονίκης. Επομένως, είναι εμφανή η ταχύτερη ανάπτυξη ορισμένων περιοχών και η αποδυνάμωση κάποιων εξαιτίας της ύπαρξης διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων (Μπαρδής,2015). Από αυτούς τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών και των διοικητικών υποδιαίρέσεων τους δημιουργείται το περιφερειακό πρόβλημα (Πολύζος,2011).

2.3.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ως περιφερειακό πρόβλημα ορίζεται «η ύπαρξη χωρικής ασυμμετρίας στην αναπτυξιακή διαδικασία μιας χώρας ή ενός ευρύτερου γεωγραφικού χώρου (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση) και η επακόλουθη περιφερειακή οικονομική και κοινωνική ανισορροπία» (Πολύζος, 2011: 45). Συνιστά ένα πολυδιάστατο και πολυσύνθετο φαινόμενο, διότι ορίζεται από κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές και θεσμικές διαστάσεις (Κόνσολας, 1997).

Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία το περιφερειακό πρόβλημα εστιάζει σε τρεις περιπτώσεις. Αρχικά, αναφέρεται στην άνιση ανάπτυξη που υπάρχει παγκοσμίως. Σπουδαίο παράδειγμα αποτελεί, η άνιση ανάπτυξη μεταξύ των δυτικών και των τριτοκοσμικών⁴ χωρών. Επιπρόσθετα, γίνεται αναφορά στην άνιση ανάπτυξη μεταξύ των ενοτήτων ή οικονομικών ενώσεων των χωρών. Για παράδειγμα, οι ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ των διάφορων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τελευταία περίπτωση επισημαίνει την άνιση ανάπτυξη ανάμεσα στις περιφέρειες μιας χώρας, όπου ο προσδιορισμός της έννοιας «περιφέρεια» μπορεί να διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα. Παραδείγματα αποτελούν οι κοινωνικές, οικονομικές ανισότητες που μπορεί να υπάρξουν μεταξύ περιφερειών ή μεταξύ αστικών και μη αστικών περιοχών μιας χώρας.

⁴ Ο όρος «τριτοκοσμικών» συμπεριλαμβάνει τις χώρες της Νότιας Ασίας, της Αφρικής, της Κεντρικής Αμερικής, της Λατινικής Αμερικής, της Ωκεάνιας και της Μέσης Ανατολής, οι οποίες χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Οι χώρες που περιγράφονται από τον όρο «Τρίτο Κόσμος» έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όπως η διαδεδομένη φτώχεια, η υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, το υψηλό ποσοστό θνησιμότητας και η εξάρτηση από τις αναπτυγμένες χώρες. Ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1952 από τον Γάλλο δημογράφο Alfred Sauvy προκειμένου να περιγράψει τις χώρες οι οποίες κατά την χρονική περίοδο του Ψυχρού Πολέμου δεν συντάχθηκαν στις χώρες του καπιταλιστικού μπλοκ ή σε αυτές του Σοβιετικού μπλοκ και ακολούθησαν τον «τρίτο δρόμο». Σύμφωνα με αυτήν την θεωρία ο «πρώτος κόσμος» συμπεριλάμβανε τις βιομηχανοποιημένες καπιταλιστικές χώρες δηλαδή οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, η Νότια Ζηλανδία, ο Καναδάς και οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Ο «δεύτερος κόσμος» απαρτιζόταν από τις χώρες της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών καθώς και από αυτές της Ανατολικής Ευρώπης. Οι προαναφερθέντες κατηγορίες δεν στοχεύουν στην αναπτυξιακή ιεραρχική κατάταξη των χωρών, ωστόσο έμμεσα η αναφορά στην έννοια «Τρίτο Κόσμος» συνδέεται άρρηκτα με χώρες που βρίσκονταν σε κατώτερα επίπεδα ανάπτυξης συγκριτικά με τις υπόλοιπες.

2.3.3 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας είναι ευδιάκριτη η τάση υπερσυγκέντρωσης διάφορων οικονομικών δραστηριοτήτων και πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα (ιδιαίτερα στην πρωτεύουσα και στην συμπρωτεύουσα) όπως προαναφέρθηκε, ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται οικονομική και πληθυσμιακή συρρίκνωση στον υπόλοιπο περιφερειακό χώρο, με αποτέλεσμα την δημιουργία προβλημάτων που αφορούν την οικονομία και την κοινωνία (Πολύζος, 2011). Πιο συγκεκριμένα, στον οικονομικό τομέα περιορίζονται οι ευκαιρίες ανάπτυξης και ο βαθμός εκμετάλλευσης του ανθρώπινου δυναμικού και φυσικών πόρων πολλών περιοχών με άμεσο αντίκτυπο στην ακαθάριστη εγχώρια παραγωγή και στην λειτουργία των μεγάλων αστικών κέντρων (Πολύζος, 2011). Επιπλέον, σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην ποιότητα της ζωής στις περιοχές που σταδιακά αποδυναμώνονται δημογραφικά, αλλά και στα φορτικά πληθυσμιακά αστικά κέντρα (Πολύζος, 2011). Τέλος, με επίκεντρο το ανθρώπινο επίπεδο, το φαινόμενο της μετανάστευσης το οποίο είναι απόρροια των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών και της διάσπασης του κοινωνικού ιστού επιδρά αρνητικά στην ψυχολογία των ανθρώπων (Πολύζος, 2011).

Άρα, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι για την στοχεύουσα οικονομική ανάπτυξη, πέραν του συνολικού ποσοτικού της μεγέθους, πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν και ο όρος της ισόρροπης ανάπτυξης (Πολύζος, 2011). Η έννοια ισόρροπη ανάπτυξη επιδιώκει την βελτιστοποίηση των σχετικών δεικτών στις υποανάπτυκτες περιφέρειες με ρυθμό μεγαλύτερο από των αναπτυγμένων. Επεξηγηματικά, πρόκειται για έναν κατευθυντήριο όρο που στοχεύει στην ανάπτυξη των υποανάπτυκτων περιφερειών με ταχύτερους ρυθμούς συγκριτικά με των αναπτυγμένων, ώστε μακροπρόθεσμα το σύνολο των περιφερειών μιας χωρικής ενότητας να βρίσκεται, όσο το δυνατόν περισσότερο, στο ίδιο επίπεδο ανάπτυξης (Πολύζος, 2011).

2.3.4 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Η μεγάλη επέκταση των περιφερειακών ανισοτήτων μεταπολεμικά στον ελλαδικό χώρο τις "έχρισε" βασικό χαρακτηριστικό της οικονομίας αλλά και εθνικό πρόβλημα με αρνητικές συνέπειες στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα (Πολύζος, 2011). Επομένως, είναι δυνατόν να αναφερόμαστε στο "καθιερωμένο" πλέον περιφερειακό πρόβλημα που επηρεάζει δραματικά την παραγωγική διαδικασία της ίδιας της χώρας καθώς και την

ανάπτυξη των περιφερειών της (Πολύζος,2011). Όπως προαναφέρθηκε, η οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα συνδέεται με την εμφάνιση έντονων διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων που σχετίζονται με κάποια χαρακτηριστικά τα οποία οφείλονται σε δημογραφικά φαινόμενα, οικονομικές συγκυρίες και στα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει κάθε περιοχή.

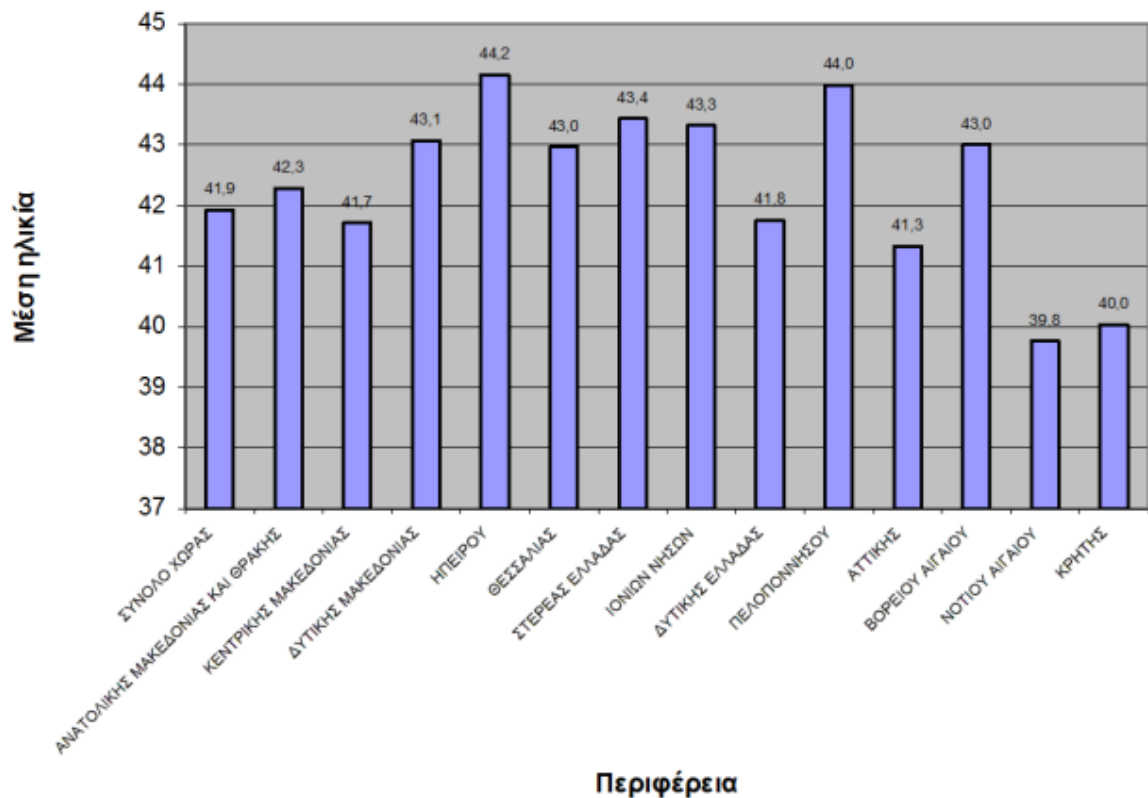
Συγκεκριμένα, τα βασικά χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος στην Ελλάδα συνοψίζονται παρακάτω:

- Σημαντικές ανισότητες παρουσιάζονται τόσο μεταξύ των περιφερειών όσο και των διοικητικών υποδιαιρέσεων τους. Ειδικότερα, το κατά κεφαλήν εισόδημα, το επίπεδο ευημερίας και οι ευκαιρίες για οικονομική ανάπτυξη αποτελούν κάποιες από τις παραμέτρους που δεν είναι δυνατόν να παραληφθούν και παίζουν σπουδαίο ρόλο στην παραπάνω σύγκριση. Ακόμη, ως προς το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας εμφανίζονται αρκετές διαφοροποιήσεις. Το επίπεδο της εκπαίδευσης, της υγείας, των υπόλοιπων παρεχόμενων υπηρεσιών και γενικότερα οι υποδομές μεταβάλλονται μεταξύ των διάφορων περιοχών. Είναι "κραυγαλέο" το γεγονός ότι υπάρχουν ανισότητες ακόμη και μεταξύ της Αθήνας και Θεσσαλονίκης, δηλαδή των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της Ελλάδας (Πολύζος,2011).
- Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ παρατηρούμε ότι το έτος 2011 στην περιφέρεια Αττικής ο αριθμός του μόνιμου πληθυσμού ανέρχεται στα 3.828.434, ενώ στην περιφερειακή ενότητα της Θεσσαλονίκης στα 1.110.551. Το άθροισμα είναι 4.938.985 άτομα συγκριτικά με τον συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας 10.816.286, δηλαδή ποσοστό 46%. Συνεπώς εξαιτίας αυτού της υπέρμετρης συγκέντρωσης πληθυσμού, οι περισσότερες οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται αναπόφευκτα στην περιοχή της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης δημιουργώντας σοβαρά λειτουργικά προβλήματα. Επίσης, αύξηση ή μείωση του πληθυσμού είναι δυνατόν να επιτευχθεί σε μια περιοχή μέσω της μετανάστευσης, είτε εσωτερικής είτε εξωτερικής⁵. Τέλος, με βάση τα αποτελέσματα που διεξήχθησαν από την απογραφή πληθυσμού-κατοικιών το 2011 από την ΕΛΣΤΑΤ, η μικρότερη μέση ηλικία εμφανίζεται στην περιφέρεια

⁵ Ο όρος εσωτερική μετανάστευση παραπέμπει στην μετακίνηση των ατόμων εντός των συνόρων μιας χώρας, ενώ η εξωτερική στην μετακίνηση εκτός των συνόρων της.

Νοτίου Αιγαίου (39,8 έτη), ενώ η μεγαλύτερη στην περιφέρεια Ηπείρου (44,2 έτη) (βλέπε πίνακα 1). Επομένως, η μέση ηλικία μιας περιφέρειας αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα ως προς την ανταγωνιστικότητα, αφού περιφέρειες που απαρτίζονται από μικρότερες ηλικίες συμβάλουν δυναμικότερα στην ανάπτυξη της οικονομίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

- Ακόμη ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι η “γέννηση” αρκετών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η θέση μιας περιφέρειας συνδέεται άμεσα με την κατάσταση του περιβάλλοντος. Το φαινόμενο της υπερσυγκέντρωσης αλλοιώνει καθημερινά το φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό περιβάλλον της περιφέρειας επηρεάζοντας άμεσα, αρνητικά τον κοινωνικό και οικονομικό κλάδο (Πολύζος,2011).

- Στις αναπτυσσόμενες περιφέρειες ή στις διοικητικές υποδιαιρέσεις τους παρατηρείται απώλεια της δημογραφικής βάσης, που αποτελεί αναπόφευκτο συστατικό προκειμένου να επιτευχθεί οικονομική και κοινωνική πρόοδος. “Μάρτυρες” αυτής της απώλειας αποτελούν κάποιες ορεινές, ημιορεινές και νησιώτικες περιοχές παρουσιάζοντας έντονα αναπτυξιακά προβλήματα (Πολύζος,2011).
- Εξαιτίας των ανισοτήτων, που επικρατούν μεταξύ αρκετών περιοχών, ως προς το επίπεδο ευημερίας μειώνεται η εθνική συνεκτικότητα. Η αποδιοργάνωση του οικονομικού, πολιτιστικού και κοινωνικού τομέα, η μείωση του “κοινωνικού μισθού”, ο περιορισμός των ευκαιριών, η άνιση κατανομή των αποτελεσμάτων της ανάπτυξης, η ανορθόδοξη κατεύθυνση των επενδύσεων, η αγνόηση και η απομόνωση ορισμένων περιοχών από το κράτος αποτελούν κάποιους από τους παράγοντες που οδηγούν στο φαινόμενο αυτό (Πολύζος,2011).
- Η εξειδίκευση μιας περιφέρειας στην παραγωγικότητα σε συνδυασμό με τις κατάλληλες επενδύσεις και την εισαγωγή της καινοτομίας μπορούν να περιορίσουν τις δυνατότητες της ίδιας ή να την αναπτύξει περαιτέρω. Για παράδειγμα, περιφέρειες ή διοικητικές υποδιαιρέσεις οι οποίες εξειδικεύονται σε τομείς που είναι ικανοί να αποδώσουν “καρπούς” μελλοντικά έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες που εξειδικεύονται σε παρακαμάζων τομείς (Μπαρδής,2015).

2.4 ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, κρίνεται επιτακτική η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος. Με βάση το επίπεδο ανάπτυξης και προβληματικότητας που εμφανίζει η εκάστοτε περιφέρεια ή οι διοικητικές υποδιαιρέσεις της, εφαρμόζονται συγκεκριμένα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης (Κονσολας,1997). Είναι αυτονόητο, ότι υπάρχουν διάφοροι λόγοι που χρίζουν απαραίτητη την παρουσία της περιφερειακής ανάπτυξης, ωστόσο αυτοί μεταβάλλονται ανάλογα με την γεωγραφική περιοχή αναφοράς και εξαρτώνται από την γενικότερη πολιτική φιλοσοφία της χώρας καθώς και από τις παρούσες καταστάσεις που επικρατούν σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (Αναστασάκης,2013). Είναι σκόπιμο να αναφερθούν ενδεικτικά κάποιοι από τους πιο σημαντικούς λόγους παρακάτω.

- **Οικονομικοί λόγοι**

Εστιάζουν στην διάρθρωση των δυνάμεων της αγοράς (Καλαμπούκα,2014). Ο μηχανισμός των δυνάμεων της αγοράς αδυνατεί να εξισορροπήσει τις διαφορές μεταξύ των περιοχών (Αναστασάκης,2013). Πιο αναλυτικά, σε ιδανικές συνθήκες η έλλειψη συγκεκριμένων συντελεστών παραγωγής σε κάποιους τόπους, θα οδηγήσει στην ανύψωση των τιμών τους και συνεπώς στην μείωση της ζήτησης και στην αύξηση της προσφοράς τους (Αναστασάκης,2013). Το αντίστροφο ισχύει στην περίπτωση αφθονίας των συντελεστών παραγωγής (Αναστασάκης,2013). Παρόλα αυτά, όπως τονίστηκε παραπάνω πρέπει να υπάρχουν οι κατάλληλες έως και ιδανικές συνθήκες προκειμένου οι δυνάμεις της αγοράς να εξισορροπήσουν αυτές τις ανισότητες, γεγονός αδύνατο (Αναστασάκης,2013). Επομένως, η κατανομή-ανακατανομή και η χαμηλή κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών, η ανεργία-μερική απασχόληση, η δημιουργία ενός μεταναστευτικού ρεύματος του εργατικού προσωπικού από τις αναπτυσσόμενες προς τις αναπτυγμένες περιοχές, η άνιση κατανομή των επιχειρήσεων και των επενδύσεων καθώς και το κόστος συμφόρησης αποτελούν χαρακτηριστικά των δυνάμεων της αγοράς, τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις είναι αδύνατο να εξισορροπηθούν από τον μηχανισμό της και για αυτόν τον λόγο καθιστούν απαραίτητη την έννοια της περιφερειακής ανάπτυξης (Αναστασάκης,2013).

- **Κοινωνικοπολιτικοί λόγοι**

Αρχικά, η ανεργία μπορεί να συνιστά έναν από τους οικονομικούς λόγους που προβληματίζει την σημερινή κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα συγκαταλέγεται και στους κοινωνικούς λόγους, που πρέπει να αντιμετωπιστούν για την λύση του περιφερειακού προβλήματος (Αναστασάκης,2013). Επίσης, η δίκαιη κατανομή του εισοδήματος διαδραματίζει έναν από τους σημαντικότερους κοινωνικούς λόγους, που καθιστά απαραίτητη την εφαρμογή της περιφερειακής ανάπτυξης, και αφορά κυρίως την χωροταξική ισότητα (Αναστασάκης,2013). Τέλος, το «κοινωνικό πρότυπο ενός τόπου» διαπλάθεται από την κουλτούρα, την ιστορία, τις πολιτιστικές-κοινωνικές αξίες κ.ά. και κρίνεται αναγκαία η διαχρονική τους προστασία. Ωστόσο, πολλές φορές τα κοινωνικά αυτά πρότυπα, αντιπαρατίθενται με τα επίπεδα ευημερίας και τότε πρέπει να εφαρμοστούν κατάλληλα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, προκειμένου να αποφευχθούν επιζήμια αποτελέσματα στο κοινωνικό επίπεδο (Αναστασάκης,2013).

- **Περιβαλλοντικοί λόγοι**

Οι περιβαλλοντικές πιέσεις που δέχονται ορισμένοι νομοί, περιφερειακές ενότητες, περιφέρειες αποτελούν συνέπεια κάποιων παραγόντων, όπως είναι η υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού σε συγκεκριμένες περιοχές αντί για την διάχυση του στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, επηρεάζοντας αρνητικά πολλές πτυχές της κοινωνίας, οικονομίας και του πολιτισμού (Αναστασάκης,2013). Φαίνεται ότι η προστασία του περιβάλλοντος ανεξάρτητα από τον βαθμό ανάπτυξης μίας περιοχής αποτελεί έναν πολύ σημαντικό λόγο για την άσκηση περιφερειακής ανάπτυξης (Καλαμπούκα,2014). Στα σύγχρονα πλαίσια ανάπτυξης, η περιβαλλοντική αειφορία είναι αναπόφευκτη. Συνεπώς, πρέπει να εφαρμοστούν περιφερειακές πολιτικές, οι οποίες στοχεύουν πρωταρχικά στην καταπολέμηση του περιφερειακού προβλήματος και κατ' επέκταση των περιφερειακών ανισοτήτων, ώστε τελικά να επιτευχθούν θετικά αποτελέσματα (Αναστασάκης,2013).

Η περιφερειακή ανάπτυξη είναι απαραίτητη στις περιπτώσεις όπου υπάρχει έλλειψη οικονομικής και κοινωνικής προόδου. Υπαίτιος για τον περιορισμό αυτής της προόδου είναι το περιφερειακό πρόβλημα, το οποίο λαμβάνει χώρα στις περιφέρειες με χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και όχι μόνο, δημιουργώντας ανισότητες και ανομοιομερή ανάπτυξη.

2.5 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.5.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Για την καλύτερη ανάλυση, εμπέδωση του όρου της περιφερειακής ανάπτυξης είναι αναγκαία η αναφορά και η επεξήγηση ορισμένων εννοιών.

Ξεκινώντας, ο σύνθετος όρος της ανάπτυξης είναι ακατόρθωτο να περιγραφτεί από έναν ξεκάθαρο και μοναδικό ορισμό εξαιτίας της συσχέτισης και της χρήσης του από διάφορες επιστήμες. Μεταβάλλεται ανάλογα με τον χρόνο, το σύστημα αξιών στο οποίο εφαρμόζεται και είναι άμεσα συνδεδεμένος με την οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση που επικρατεί σε έναν συγκεκριμένο τόπο (Βαϊτσος,1980, όπως αναφέρεται από τον Σπιλάνη,2005). Η ανάπτυξη αποτελεί βασικό στοιχείο στην διαδικασία που τείνει προς την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του κάθε ατόμου αλλά και προς την κάλυψη των βιοτικών αναγκών του (Βαϊτσος,1980,όπως αναφέρεται από τον Σπιλάνη,2008). Παρόλα αυτά, οι περισσότερες πηγές θέτουν ως επίκεντρο αναφοράς

την οικονομική ανάπτυξη η οποία αλληλεξαρτιέται με τις υπόλοιπες μορφές ανάπτυξης (κοινωνική, πολιτιστική κ.λπ.). Άρα, η κάθε μεταβολή της οικονομικής ανάπτυξης επιφέρει ανάλογες μεταβολές στις υπόλοιπες μορφές ανάπτυξης (Πολύζος,2011).

ΕΙΚΟΝΑ 2: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΠΗΓΗ: <http://eclass.opencourses.teicm.gr/eclass/courses/TME100/>

2.5.2 Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Συχνά, η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης συγχέεται με αυτήν της οικονομικής μεγέθυνσης και επομένως πρέπει να γίνουν διακριτά τα "όρια" διαφοροποίησής τους.

Με βάση την οικονομική θεωρία ως οικονομική μεγέθυνση ορίζεται η ποσοτική αύξηση του κατά κεφαλήν πραγματικού εγχώριου προϊόντος η οποία μπορεί να είναι αποτέλεσμα είτε από μεγαλύτερες ποσότητες των εκμεταλλευόμενων συντελεστών παραγωγής, είτε από την μεγαλύτερη αποδοτικότητα τους, είτε από τον συνδυασμό και των δύο (Σταματόπουλος,2021). Σε αντίθεση, η οικονομική ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει την ποσοτική αύξηση του κατά κεφαλήν πραγματικού εγχώριου προϊόντος καθώς και τις διαρθρωτικές μεταβολές στην σύνθεση του, στην κατανομή των συντελεστών παραγωγής κατά παραγωγικούς κλάδους, στο πολιτικό κοινωνικό και τεχνολογικό πλαίσιο και στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων (Μπαρμπαρούση,2020). Στοχεύει στην καταπολέμηση του φαινομένου της φτώχειας

και της ανεργίας ώστε μακροχρόνια να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης μίας περιοχής (Λαμπριανίδης,2001).

Είναι διακριτό από τους ορισμούς που δόθηκαν παραπάνω ότι η οικονομική μεγέθυνση και η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι ταυτόσημες έννοιες. Για την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης είναι αναγκαία η ισότητα και η αποτελεσματικότητα στην κατανομή των εκμεταλλεύσιμων πόρων (ποιοτική αύξηση) σε αντίφαση με την οικονομική μεγέθυνση που εστιάζει μόνο στην επεξεργασία ποσοτικών στοιχείων (ποσοτική αύξηση) (Μπαρμπαρούση,2020).

2.5.3 Ο ΟΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ύστερα από την λήξη του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, στοχεύοντας στην επίλυση των επιπτώσεων που άφησε πίσω του, αναφέρεται για πρώτη φορά η πολυσύνθετη έννοια της περιφερειακής ανάπτυξης . Απαρτίζεται από ένα σύνολο διαδικασιών που αφορούν την κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική πρόοδο των περιφερειών μιας χώρας (Αθανασόπουλος, 2000). Η περιφερειακή ανάπτυξη μίας ευρύτερης χωρικής ενότητας απαιτεί την σύγκλιση⁶ των περιφερειών ή των διοικητικών υποδιαιρέσεων τους ως προς τον στοχευμένο εθνικό μέσο όρο ή άλλων κριτηρίων, που διατυπώνονται με σαφήνεια από αρμόδιους φορείς πολιτικής της χώρας ή αποτελούν απόρροια διεργασιών και λαϊκών απαιτήσεων που ξεκινούν από τα χαμηλότερα διοικητικά στρώματα καταλήγοντας στα υψηλότερα (εκ των κάτω ανάπτυξη – bottom up development) (Κόνσολας,1997). Αναλυτικότερα, προσπαθεί να συνδυάσει τα πλεονεκτήματα και τους φορείς που διαθέτει η κάθε περιφέρεια με απώτερο σκοπό την ισόρροπη και διαχρονική θετική μεταβολή της οικονομίας και της κοινωνίας της και κατ' επέκταση του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου που ανήκει (Συνδουκάς,2022).

Η επιστήμη της περιφερειακής ανάπτυξης μελετά οικονομικά γεγονότα και τις σχετικές αρνητικές συνέπειες τους τα οποία συμβαίνουν σε συγκεκριμένο χώρο και

⁶ Η σύγκλιση αποτελεί μία ευρύτερη έννοια, εστιάζει στην μείωση των εισοδηματικών διαφορών ανάμεσα στις φτωχές και πλούσιες οικονομίες και πραγματοποιείται μέσω της ταχύτερης ανάπτυξης των φτωχότερων από των πλουσιότερων, ώστε να προσεγγίσουν τα στοχεύων επίπεδα εισοδήματος. Επίσης, η έννοια αυτή με βάση την Ευρωπαϊκή Ένωση διακρίνεται σε ονομαστική και πραγματική. Η ονομαστική σύγκλιση σχετίζεται με μακροοικονομικά μεγέθη που επιδρούν στις τιμές, τα επιτόκια κ.λπ., με σκοπό τον καθορισμό της εσωτερικής και εξωτερικής οικονομικής σταθερότητας, ενώ η πραγματική σύγκλιση σχετίζεται με το επίπεδο ευημερίας και συνεπώς με τις υπόλοιπες κατηγορίες που αλληλεξαρτώνται με αυτό, όπως το βιοτικό επίπεδο, το επίπεδο παραγωγικότητας κ.ά.

χρονική στιγμή. Δηλαδή, επικεντρώνεται σε οικονομικά θέματα όπως το εισόδημα, η απασχόληση και η μεγέθυνση (Armstrong, Taylor,2000). Ακόμη, η ανάπτυξη της περιφέρειας και συνεπώς του επιπέδου διαβίωσης εξαρτάται από την ποσοστιαία μεταβολή του κατά κεφαλήν εισοδήματος, της απασχόλησης, της ανεργίας, της παραγωγικότητας και άλλων παραγόντων που συνδέονται με τον όρο της οικονομικής ανάπτυξης (Storper,1997). Ως αποτέλεσμα, είναι λογικό να υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, της περιφερειακής ανάπτυξης και της περιφερειακής πολιτικής. Μέσω της άσκησης κατάλληλης περιφερειακής πολιτικής αξιοποιούνται τα πλεονεκτήματα των περιφερειών και των διοικητικών υποδιαιρέσεων τους που ανήκουν σε μία ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, στοχεύοντας τόσο στην εξασθένιση των περιφερειακών ανισοτήτων και όσο και στην λύση του περιφερειακού προβλήματος (Βλιάμος,2011). Με αυτόν τον τρόπο μειώνονται οι οικονομικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών και επιτυγχάνεται περιφερειακή ανάπτυξη (Κόνσολας,1997).

Παρακάτω αναφέρονται κάποιοι στόχοι της περιφερειακής ανάπτυξης (Counsell,2004 και Keating,2005):

- **Καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων**

Είναι ευδιάκριτο πλέον ότι το πρόβλημα των κοινωνικών ανισοτήτων εκτείνεται όλο και περισσότερο στην διάρκεια του χρόνου. Πιο συγκεκριμένα, αρκετοί είναι εκείνοι παράγοντες, εκ των οποίων οι περιφερειακές ανισότητες και το περιφερειακό πρόβλημα, που επηρεάζουν τα επίπεδα ευημερίας των περιφερειών και ασκούν πίεση στα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι κοινωνικές ανισότητες που πλήττουν τις περιφέρειες και τα κατώτερα διοικητικά στρώματα αφορούν την ανισότητα στα αποτελέσματα (ανισότητα εισοδήματος και πλούτου) και την άνιση προσβασιμότητα στις ευκαιρίες. Αναλυτικότερα, η εισοδηματική ανισότητα σχετίζεται με τον τρόπο κατανομής του εισοδήματος στον πληθυσμό, ενώ η ανισότητα του πλούτου σχετίζεται με την άνιση κατανομή του εξαιτίας της μεταβολής των τιμών των ακινήτων και της κληρονομικής διαδοχής. Ακόμη, η ανισότητα ευκαιριών αφορά μια μίξη γεγονότων, όπως οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται κατά την γέννηση του ατόμου, οι επιλογές στην διάρκεια της ζωής του και η τύχη. Επομένως, για την εξάλειψη αυτών των κοινωνικών ανισοτήτων είναι αναγκαία η άσκηση πολιτικών που τείνουν στην περιφερειακή ανάπτυξη.

- **Ανταγωνιστικότητα**

Η ανταγωνιστικότητα μίας περιφέρειας ή ενός τόπου εξαρτάται από την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που είναι χωροθετημένες σε αυτόν. Ως αποτέλεσμα, οι ίδιες οι επιχειρήσεις προκειμένου να επιβιώσουν και να επιφέρουν καρπούς στο ευρύτερο ανταγωνιστικό περιβάλλον, δημιουργούν σχέσεις αλληλεξάρτησης με αυτό. Παρόλα αυτά, ορισμένες επιχειρήσεις εξαιτίας του έντονου ανταγωνισμού που έρχονται αντιμέτωπες δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν, συρρικνώνονται και τελικά αφανίζονται από τον χώρο. Συνεπώς, δημιουργείται μια άνιση κατανομή των επιχειρήσεων τόσο στην περιφέρεια όσο και σε ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, με αντίκτυπο στην οικονομία και στην κοινωνία. Εδώ είναι το κρίσιμο σημείο που απαιτείται για την επίλυση αυτών των ανισοτήτων η περιφερειακή ανάπτυξη, ώστε μέσω της άσκησης κατάλληλων περιφερειακών πολιτικών και αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα της κάθε περιφέρειας να επιτευχθούν τα επιθυμητά επίπεδα ανταγωνιστικότητας.

- **Ελκυστικότητα**

Στο πλαίσιο του ισχυρού ανταγωνισμού και των παραμέτρων, που μεταβάλλονται διαρκώς, η έννοια της ελκυστικότητας καταλαμβάνει σπουδαία θέση. Ξεκινώντας, η ελκυστικότητα συνδέεται άρρηκτα με τις επενδύσεις που λαμβάνουν χώρο σε μία ευρύτερη χωρική ενότητα. Περιοχές οι οποίες δεν διαθέτουν ορισμένα χαρακτηριστικά (όπως κατάλληλες υποδομές, δημογραφική βάση κ.λπ.) τις περισσότερες φορές δεν κεντρίζουν το ενδιαφέρον των επενδυτών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι επενδυτές να στρέφονται στις ήδη αναπτυγμένες περιοχές αφήνοντας τις επιπτώσεις της άνισης ανάπτυξης στον χώρο. Με την εφαρμογή της περιφερειακής ανάπτυξης και την άσκηση κατάλληλων περιφερειακών πολιτικών είναι δυνατόν να αυξηθεί η ελκυστικότητα των περιοχών. Με αυτόν τον τρόπο, οι επενδύσεις θα κατανέμονται ισότοπα και όλες οι περιοχές θα αναπτύσσονται με τον ίδιο ρυθμό στοχεύοντας στα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- **Κοινωνική συνοχή**

Σύμφωνα με τους Carron και Brawley (2000:94) η έννοια της κοινωνικής συνοχής ορίζεται ως «οι δυναμικές διαδικασίες που εκφράζονται στη στάση των μελών μίας

κοινωνικής ομάδας να παραμένουν ενωμένα μεταξύ τους με σκοπό να επιτύχουν κοινούς στόχους ή/και να ικανοποιήσουν συναισθηματικές ανάγκες τους». Από τον ορισμό διακρίνεται ότι στόχος της είναι η ένωση των ατόμων σε έναν ευρύτερο περιβάλλον, τα οποία μπορεί εξαρχής να ανήκουν σε μικρότερες χωρικές ενότητες, όπως σε μία πόλη ή σε έναν νομό ή σε μία περιφέρεια. Πλέον, εξαιτίας της άνιση κατανομής των οικονομικών, κοινωνικών πόρων μεταξύ των περιφερειών δεν υπάρχει κοινωνική συνοχή, αφού σε πολλές περιπτώσεις επικρατεί το συναίσθημα της αδικίας. Η περιφερειακή ανάπτυξη είναι ικανή να λύσει αυτό το πρόβλημα και να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες για εξέλιξη ως ένα σύστημα που τους περιλαμβάνει όλους, δηλαδή σε επίπεδο χώρας.

- **Περιβαλλοντική αειφορία**

Στην Ελλάδα οι ανισότητες που υφίστανται σε περιφερειακό αλλά και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο, συχνά οδηγούν σε σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Έτσι, ένας από τους σημαντικότερους, διαχρονικούς στόχους που θέτει η περιφερειακή ανάπτυξη είναι η περιβαλλοντική αειφορία. Ουσιαστικά, επιδιώκεται οικονομική ανάπτυξη με γνώμονα όμως την διαχρονική διαφύλαξη του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζει στην μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των φυσικών πόρων χωρίς να ξεπερνά τον ρυθμό ανανέωσης τους, ώστε να αποφευχθούν πιθανά περιβαλλοντικά προβλήματα στην διάρκεια του χρόνου. Η περιβαλλοντική υποβάθμιση βρίσκεται σε στενή επαφή με την οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη και για αυτόν τον λόγο είναι αδιανόητη η παράλειψη της.

- **Αύξηση των συμμετεχόντων στην πολιτική διακυβέρνηση**

Εξαιτίας, των ανισοτήτων οι ρυθμοί ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών ή των διοικητικών υποδιαιρέσεων τους παρουσιάζουν διαφορές. Παρόλα αυτά, είναι ευρέως γνωστό ότι η πολιτική διακυβέρνηση κατέχει αναντικατάστατο ρόλο στην οικονομία και στην ευημερία μίας χώρας. Πρέπει να χαρακτηρίζεται από "ευελιξία" προς τις διάφορες μεταβολές που ενδέχεται να προκύπτουν. Η αύξηση των συμμετεχόντων στην πολιτική διακυβέρνηση, που αποτελεί στόχο της περιφερειακής ανάπτυξης, μπορεί να δώσει λύσεις σε σοβαρά προβλήματα που σχετίζονται με την περιφέρεια, με αποτέλεσμα την δημιουργία μιας ιδεολογίας που αφορά την ανάπτυξη της ευρύτερης χώρας και όχι μόνο των περιφερειών.

2.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η έννοια των περιφερειακών ανισοτήτων δεν ταυτίζεται με αυτήν του περιφερειακού προβλήματος. Μπορεί φαινομενικά να κινούνται στο ίδιο "μοτίβο" των ανισοτήτων αλλά η ειδοποιός διαφορά είναι ότι οι περιφερειακές ανισότητες επικεντρώνονται στα διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ των περιφερειών ή των διοικητικών υποδιαιρέσεων τους, ενώ το περιφερειακό πρόβλημα εστιάζει στους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης που υπάρχουν ανάμεσα τους.
- Οι έννοιες των περιφερειακών ανισοτήτων, του περιφερειακού προβλήματος και της περιφερειακής ανάπτυξης βρίσκονται σε "στενή επαφή" μεταξύ τους και η κάθε μεταβολή που συμβαίνει σε κάποια από αυτές έχει συνέπειες, είτε αρνητικές είτε θετικές, στις υπόλοιπες.
- Εξαιτίας της πολυπλοκότητας που χαρακτηρίζονται οι όροι των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος, δεν είναι εύκολος στόχος η επίλυση τους και φαίνεται να αποτελούν φαινόμενα που θα απασχολούν για πολλά χρόνια ακόμα τους αρμόδιους φορείς και τους πολίτες. Επομένως επιβάλλεται, να εφαρμοστούν προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, ώστε μακροπρόθεσμα να επιτευχθεί οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στην ευρύτερη χωρική ενότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Προκειμένω να επιτευχθεί ομαλή μετάβαση από το παραπάνω θεωρητικό υπόβαθρο των εννοιών των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος προς την μέτρηση και την διαχρονική εξέλιξη τους, προηγείται μια σύντομη αναφορά η οποία εστιάζει στους λόγους που χρίζεται αυτή απαραίτητη. Αρχικά, ένας από τους σημαντικότερους λόγους μέτρησης των περιφερειακών

ανισοτήτων είναι η κριτική-αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας καθώς και η σύγκριση των πολιτικών που ασκήθηκαν στις επιλέγουσες χρονικές περιόδους. Ειδικότερα, ο Αρτελάρης (2011) υποστηρίζει ότι μέσω αυτής της μέτρησης διαπιστώνεται εάν τα μέτρα και οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν φέρουν θετικούς καρπούς στην ευρύτερη χωρική ενότητα της Ελλάδας. Παρόλα αυτά, υπάρχουν αρκετοί ακόμα λόγοι που καθιστούν αναγκαία την μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων, οι οποίοι πηγάζουν από την μελέτη των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων που ακολουθεί σε επόμενο κεφάλαιο. Πρέπει να κατανοηθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει όρια για την οικονομική ανάπτυξη της ως σύνολο. Επομένως, θα πρέπει να συγκλίνουν όλα τα κράτη-μέλη όσο περισσότερο γίνεται σε αυτούς τους στόχους. Όμως για την οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη της κάθε χώρας θα πρέπει να συγκλίνουν οι διαφορετικές περιφέρειες (όπου η έννοια της περιφέρειας μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με την χώρα) στα όρια που θέτει πάντα η Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατανοείται επομένως από την οπτική γωνία της Ελλάδας, ότι οι περιφερειακές ανισότητες μετρούνται για την διαχρονική σύγκριση τους, με πρωτεύον σκοπό την ανάπτυξη της ίδιας και δευτερεύον την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως σύνολο.

Σε αυτό το σημείο ο Κόνσολας (1997) τονίζει ότι οι διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ των διάφορων περιοχών στην Ελλάδα κατηγοριοποιούνται σε τέσσερα κριτήρια, το κλαδικό, το αναπτυξιακό, το χωροταξικό και το ειδολογικό. Ξεκινώντας, το κλαδικό κριτήριο σχετίζεται με την ανάκαμψη της οικονομίας, την διεθνοποίηση της αγοράς και την επισήμανση του χάσματος που υπάρχει μεταξύ των υποανάπτυκτων ή αναπτυσσόμενων περιοχών και των αναπτυγμένων (Πέτρου,2016). Πιο συγκεκριμένα, οι κοινωνικές, οι οικονομικές και άλλες μεταβολές που παρουσιάστηκαν στον ελλαδικό χώρο στην διάρκεια των χρόνων, φαίνεται να υπονόμισαν ορισμένους κλάδους (κυρίως τον πρωτογενή οικονομικό τομέα) και να εξύψωσαν άλλους (δευτερογενή και τριτογενή οικονομικό τομέα), καταλήγοντας στην άνιση κατανομή του πληθυσμού, των οικονομικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων και όχι μόνο (Πέτρου,2016). Επιπρόσθετα, το αναπτυξιακό κριτήριο των περιφερειακών ανισοτήτων βρίσκεται σε στενή επαφή με την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής (Πέτρου,2016). Δηλαδή είναι υπεύθυνο για την έκφραση των ορίων των περιφερειακών ανισοτήτων, είτε ποσοτικά είτε ποιοτικά (Πέτρου,2016). Σε περίπτωση υπέρβασης αυτών των ορίων, η δημιουργία ή η επιδείνωση του περιφερειακού προβλήματος και η άσκηση της περιφερειακής πολιτικής είναι αναπόφευκτες (Πέτρου,2016). Ακόμη, το τρίτο κατά σειρά κριτήριο δείχνει την ανισοκατανομή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών ανάμεσα στις δημοτικές

ενότητες, στους δήμους, στις περιφερειακές ενότητες, στις περιφέρειες και γενικότερα στις περιοχές της Ελλάδας, με αποτέλεσμα να γίνονται αισθητές οι επιπτώσεις των χωροταξικών μεταβολών (Πέτρου,2016). Τέλος, το ειδολογικό κριτήριο αφορά την ανισοκατανομή των ευκαιριών. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν ανισότητες στις οικονομικές ευκαιρίες (π.χ. ο περιορισμός ή και η απουσία καινούργιων θέσεων εργασίας που προορίζονται για το εργατικό δυναμικό μιας περιοχής), στις κοινωνικές ευκαιρίες (για παράδειγμα ορισμένα άτομα επωφελούνται την παρουσία ενός νοσοκομείου το οποίο εξειδικεύεται στην ίαση του καρκίνου, ενώ άλλα δεν μπορούν και αυτό συμβαίνει διότι τέτοιου είδους νοσοκομεία δεν υπάρχουν σε κάθε τόπο στην Ελλάδα), στις πολιτικές ευκαιρίες (όπως η διαμονή ατόμων σε περιοχές που είναι απομακρυσμένες από τα υπουργία και αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην λήψη κρίσιμων αποφάσεων εξαιτίας αυτής της απόστασης) και στις πολιτιστικές ευκαιρίες (όπως η αδυναμία συμμετοχής σε πολιτιστικά γεγονότα τα οποία λαμβάνουν μέρος σε συγκεκριμένες περιοχές) (Πέτρου,2016).

Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση των περιφερειακών ανισοτήτων αναλύεται εκτενώς σε άλλο κεφάλαιο, ωστόσο η επιγραμματική αναφορά τους σε συνδυασμό με τους λόγους μέτρησης τους, στοχεύει στην καλύτερη εμπέδωση των εννοιών που ακολουθούν.

3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ – ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ

3.2.1 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ-ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Στην συγκεκριμένη ενότητα θα εξεταστούν οι δημογραφικές-πληθυσμιακές ανισότητες που επικρατούν στον ελλαδικό χώρο. Παρατηρείται ότι η άνιση κατανομή συγκεκριμένων ελκυστικών χαρακτηριστικών στην ευρύτερη χωρική ενότητα καθώς και η διαφορά που υπάρχει στους ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών της Ελλάδας σε συνδυασμό με τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν από την πλευρά του κράτους στο πέρασμα των χρόνων και ιδίως μεταπολεμικά, οδήγησαν στην πληθυσμιακή υπερσυγκέντρωση ορισμένων τόπων και στην πληθυσμιακή συρρίκνωση κάποιων άλλων. Ο σχηματισμός του υπέρμετρου αυτού πληθυσμού συναντάται κυρίως στα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Ελλάδας, δηλαδή στην πρωτεύουσα και στην συμπρωτεύουσα. Όμως δεν μπορεί να παραληφθεί η μετακίνηση αρκετών ατόμων από μικρότερες περιοχές προς τις πρωτεύουσες των νομών στους οποίους ανήκουν. Συνοψίζοντας, ο πληθυσμός έχει την τάση να συγκεντρώνεται σε περιοχές όπου

υπάρχουν καλύτερες συνθήκες εκκίνησης, περισσότερες ευκαιρίες κ.λπ. με απώτερο σκοπό την βελτιστοποίηση των επίπεδων διαβίωσης και ευημερίας του. Παρακάτω, σύμφωνα με δεδομένα που αντλήθηκαν από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. ακολουθούν πίνακες, σχήματα και διαγράμματα προκειμένου να τονιστεί η ανισοκατανομή του μόνιμου πληθυσμού στην Ελλάδα.

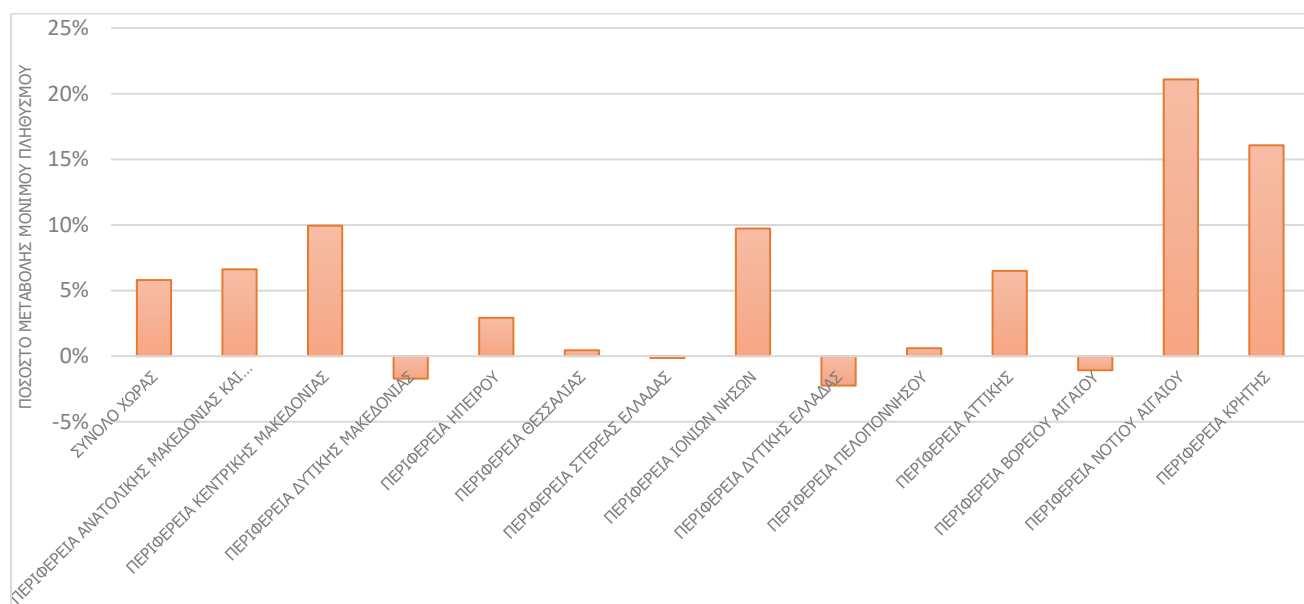
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ/ΕΤΟΣ	1991	2001	2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.223.392	10.934.097	10.816.286
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	570.442	607.162	608.182
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	1.711.880	1.876.558	1.882.108
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	288.636	294.317	283.689
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	327.300	336.392	336.856
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	729.505	740.115	732.762
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	548.170	558.144	547.390
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	189.430	209.608	207.855
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	695.391	721.541	679.796
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	574.434	597.622	577.903
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	3.594.817	3.894.573	3.828.434
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	201.390	205.235	199.231
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	255.192	298.462	309.015
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	536.805	594.368	623.065

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Για την διεξαγωγή των ποσοστών του διαγράμματος 2 χρειάστηκε να εφαρμοστεί ο γενικός τύπος της ποσοστιαίας μεταβολής $\rho = \left[\frac{(n-i)}{i} \right] \times 100$ (1), όπου ρ : ποσοστό μεταβολής, n : τελική τιμή, i : αρχική τιμή. Για παράδειγμα, το ποσοστό μεταβολής του συνολικού μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας την χρονική περίοδο 1991-2011 υπολογίζεται $\rho = \left[\frac{(10.816.286-10.223.392)}{10.223.392} \right] \times 100$, επομένως $\rho = 5,7\%$. Κατά τον ίδιο τρόπο υπολογίζονται και τα ποσοστά των υπόλοιπων περιφερειών.

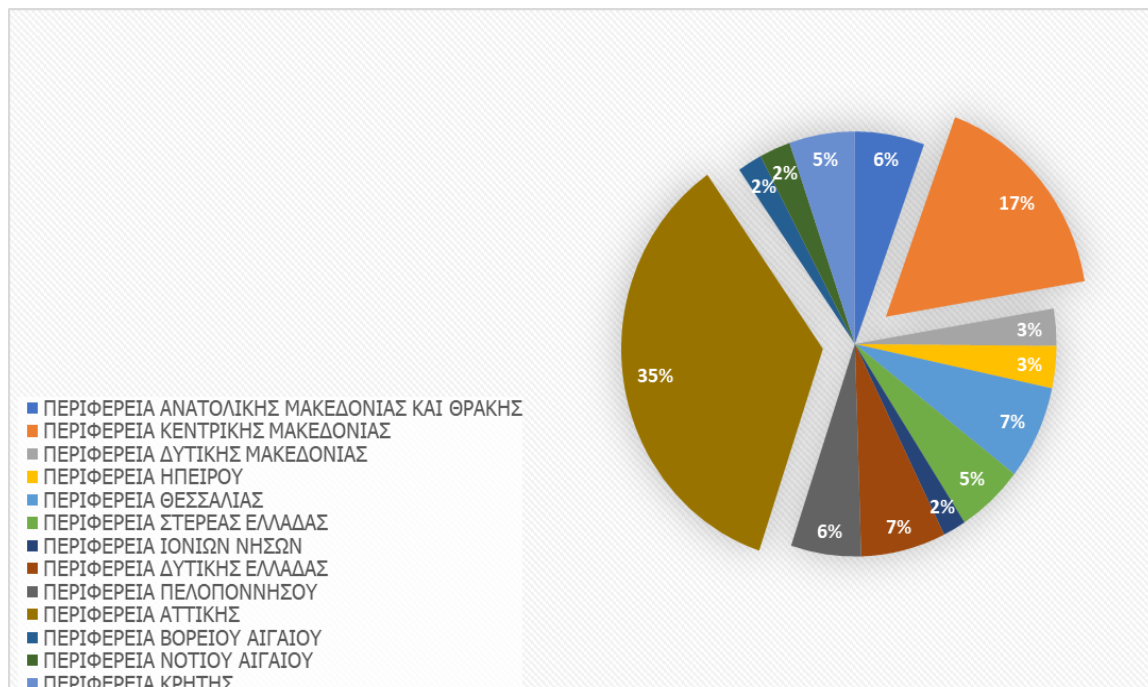
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2011

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

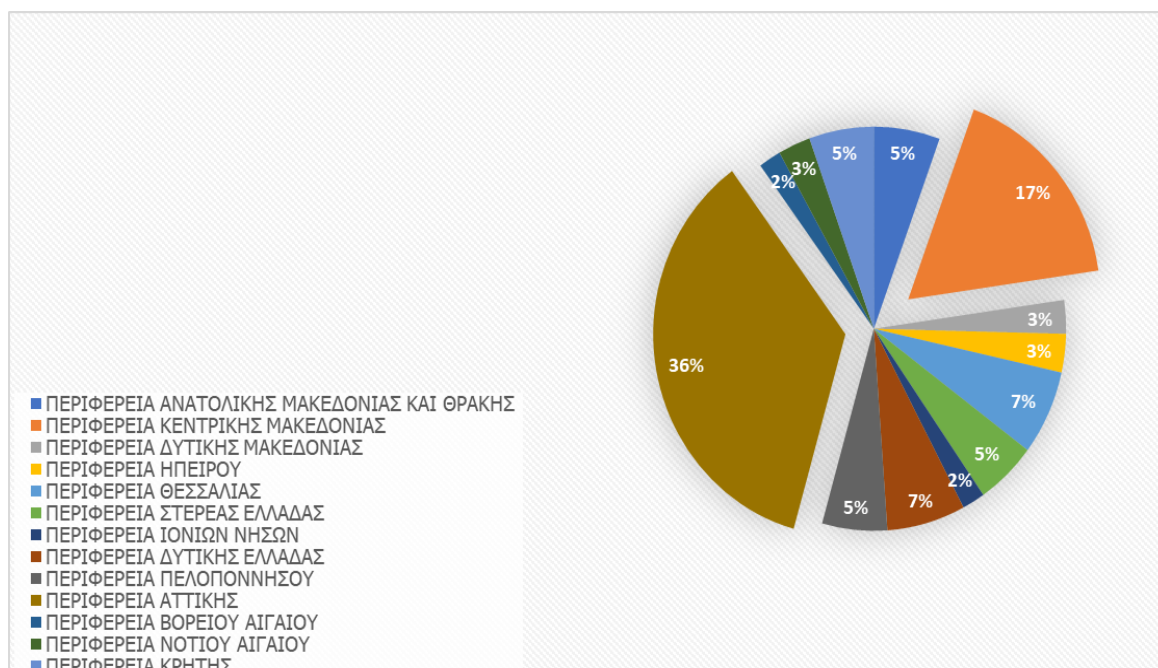
Τα σχήματα 1,2,3 που ακολουθούν δείχνουν το ποσοστό των περιφερειών του μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας τις χρονιές 1991, 2001 και 2011 αντίστοιχα. Το ποσοστό αυτό υπολογίζεται από την σχέση $\Pi = \frac{\text{μόνιμος πληθυσμός περιφέρειας}}{\text{συνολικός μόνιμος πληθυσμός Ελλάδας}} \times 100$. Στην περίπτωση της περιφέρειας Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στο έτος 2001 το ποσοστό υπολογίζεται $\Pi = \frac{740.115}{10.934.097} \times 100$, επομένως $\Pi = 7\%$. Ακολουθώντας την ίδια διαδικασία, υπολογίζονται και τα υπόλοιπα ποσοστά μόνιμου πληθυσμού.

ΣΧΗΜΑ 1: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 1991

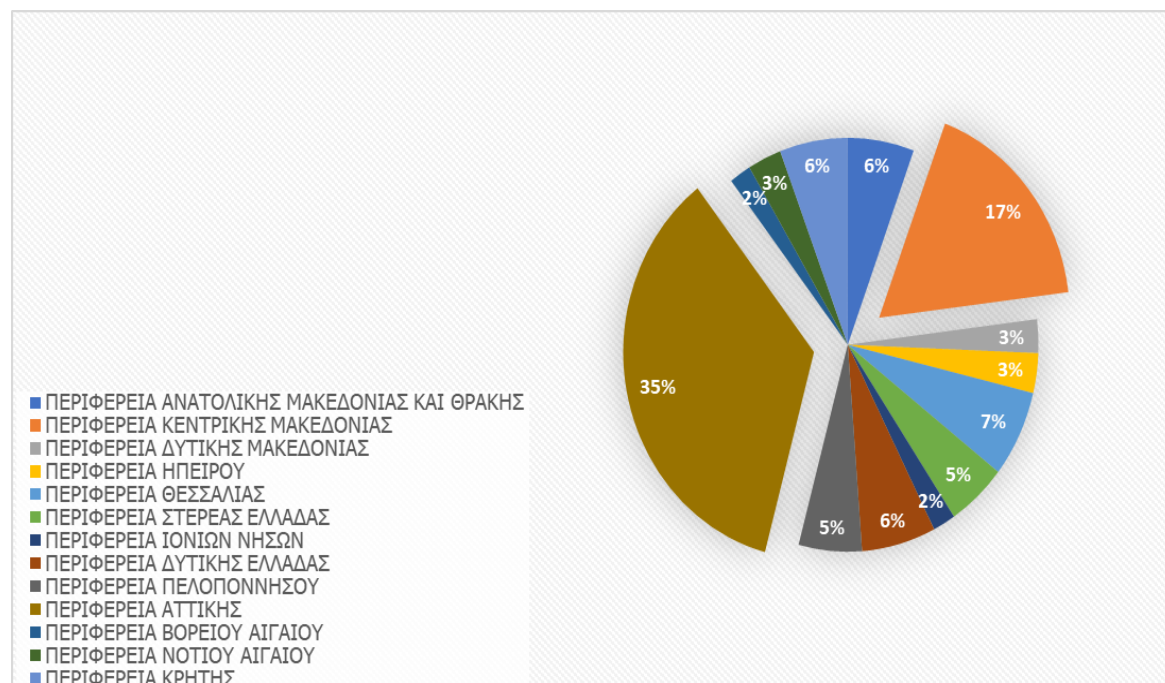
ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΗΜΑ 2: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2001

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΗΜΑ 3: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2011

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Από τον πίνακα 1, το διάγραμμα 2 και τα σχήματα 1,2,3 που προέκυψαν από την περισυλλογή των δεδομένων των Εθνικών Απογραφών στα έτη 1991, 2001 και 2011, πηγάζουν τα εξής συμπεράσματα. Αρχικά, από το διάγραμμα 2 φαίνεται ότι αρκετές περιφέρειες αύξησαν τον πληθυσμό τους, άλλες έμειναν στάσιμες και άλλες συρρικνώθηκαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιφέρεια της Αττικής, η οποία στην διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου φαίνεται να αύξησε τον πληθυσμό της περίπου κατά 7%. "Αντιπαράδειγμα" της αύξησης του πληθυσμού αποτελεί, η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας που εμφανίζει μείωση κατά περίπου 3% και η περιφέρεια της Θεσσαλίας που δεν μεταβάλλεται σχεδόν καθόλου (αύξηση του πληθυσμού κατά 0.4%). Επιπρόσθετα, τα σχήματα 1,2,3 δείχνουν ότι η περιφέρεια της Αττικής (ποσοστό 35-36% του συνολικού πληθυσμού της χώρας), στην οποία ανήκει η πρωτεύουσα και η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (ποσοστό 17% του συνολικού πληθυσμού της χώρας), στην οποία είναι χωροθετημένη η συμπρωτεύουσα καταλαμβάνουν διαχρονικά παραπάνω από το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας. Το γεγονός αυτό τονίζει για ακόμη μία φορά τις πληθυσμιακές ανισότητες στην Ελλάδα και τις επιπτώσεις που ενδέχεται να επιφέρουν. Επιπρόσθετα, είναι

ενδιαφέρον το γεγονός ότι ενώ παρατηρείται γενική αύξηση του συνολικού πληθυσμού της χώρας την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού επιλέγει να διαμένει στις ήδη αναπτυγμένες περιοχές παρά στις αναπτυσσόμενες εξαιτίας διάφορων παραγόντων, ενισχύοντας την διασπορά των περιφερειακών ανισοτήτων και επιδεινώνοντας το περιφερειακό πρόβλημα στον χώρο. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι οι οικονομίες συγκέντρωσης, ο ανταγωνισμός, οι ευκαιρίες κ.ά. που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Τέλος, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι κάποιες περιφέρειες εμφανίζουν μείωση του πληθυσμού τους, όπως αυτή του Βορείου Αιγαίου (μείωση κατά 2%), εξαιτίας της “ακραίας” τους θέσης σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα και της τεράστιας απόστασης από την ηπειρωτική χώρα και την αγορά της Ευρώπης.

Πέραν από τις ποσοτικές μεταβολές στις πληθυσμιακές συγκεντρώσεις της Ελλάδας που περιεγράφηκαν παραπάνω, θα ακολουθήσει και η ανάλυση των ποιοτικών μεταβολών τους που έχει σχέση με την ηλικιακή σύνθεση (Πολύζος,2019). Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι ο παράγοντας ηλικία συνδέεται άμεσα με την οικονομική, κοινωνική και άλλες μορφές ανάπτυξης. Παρατηρείται ότι όσο μικρότερες είναι οι ηλικίες του μόνιμου πληθυσμού σε μια περιφέρεια, τόσο περισσότερες προοπτικές εμφανίζει για ανάπτυξη (Πολύζος,2019).

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τις ομάδες ηλικιών, αυτές διαχωρίστηκαν σκόπιμα με τέτοιο τρόπο (0-54 έτη, 55-100+ έτη). Είναι γνωστό ότι ηλικίες από 0-54 είναι πιο αποδοτικές σε σύγκριση με την άλλη κατηγορία ηλικιών και μπορούν να συμβάλλουν περισσότερο στην παραγωγικότητα, στην αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και γενικότερα στην ανάπτυξη της ίδιας της περιοχής αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας. Επομένως, όπου υπάρχει μεγάλο ποσοστό συγκέντρωσης ηλικιών από 0 έως 54, υπάρχουν περισσότερες προοπτικές για οικονομική άνθηση και επομένως ελκύνονται συνεχώς νέες επενδύσεις, περισσότερες υποδομές κ.λπ., οδηγώντας τελικά στην άνιση κατανομή του εισοδήματος, των ευκαιριών κ.ά., οξύνοντας το περιφερειακό πρόβλημα στον χώρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		10.934.037	10.816.286
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	0-54	427.897	406.826
	55-100+	179.265	201.356
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	0-54	1.362.613	1.291.719
	55-100+	513.945	590.389
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	0-54	207.172	188.572
	55-100+	87.145	95.117
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	0-54	228.512	213.842
	55-100+	107.880	123.014
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	0-54	513.056	482.285
	55-100+	227.059	250.477
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	0-54	384.599	359.689
	55-100+	173.545	187.701
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	0-54	144.828	137.566
	55-100+	64.780	70.289
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	0-54	521.352	464.839
	55-100+	200.189	214.957
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	0-54	404.187	374.308
	55-100+	193.435	203.595
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	0-54	2.905.875	2.701.466
	55-100+	988.698	1.126.968
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0-54	139.469	131.304
	55-100+	65.766	67.927
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0-54	228.197	223.006
	55-100+	70.265	86.009
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	0-54	438.818	445.875
	55-100+	155.550	177.190

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Με βάση τον πίνακα 2, οποίος πηγάζει από δεδομένα της ΕΛ.ΣΤΑΤ., δημιουργείται ο πίνακας 3 που δείχνει τα ποσοστά του μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας κατά περιφέρειες και ομάδες ηλικιών. Τα ποσοστά αυτά προκύπτουν από την διαίρεση του μόνιμου πληθυσμού κατά ηλικίες και περιφέρειες με τον συνολικό μόνιμο πληθυσμό της Ελλάδας, λαμβάνοντας υπόψιν τα δεδομένα τους έτους 2001 και 2011 ως ξεχωριστές περιπτώσεις. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της περιφέρειας της Ηπείρου

για το 2001 για την κατηγορία ηλικιών 0-54 έτη διαιρείται ο μόνιμος πληθυσμός 228.512 με τον συνολικό μόνιμο πληθυσμό της Ελλάδας, δηλαδή 10.934.037 και προκύπτει το ποσοστό 2,1%. Για την κατηγορία ηλικιών 55-100+ διαιρείται ο μόνιμος πληθυσμός 107.880 με τον συνολικό μόνιμο πληθυσμό της Ελλάδας, 10.934.037, και προκύπτει το ποσοστό 1,0%. Με την ίδια διαδικασία υπολογίζονται τα ποσοστά μόνιμου πληθυσμού ανά περιφέρειες και ομάδες ηλικιών και για το έτος 2011.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2001	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2011
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	0-54	3,9%	3,8%
	55-100+	1,6%	1,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	0-54	12,5%	11,9%
	55-100+	4,7%	5,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	0-54	1,9%	1,7%
	55-100+	0,8%	0,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	0-54	2,1%	2,0%
	55-100+	1,0%	1,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	0-54	4,7%	4,5%
	55-100+	2,1%	2,3%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	0-54	3,5%	3,3%
	55-100+	1,6%	1,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	0-54	1,3%	1,3%
	55-100+	0,6%	0,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	0-54	4,8%	4,3%
	55-100+	1,8%	2,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	0-54	3,7%	3,5%
	55-100+	1,8%	1,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	0-54	26,6%	25,0%
	55-100+	9,0%	10,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0-54	1,3%	1,2%
	55-100+	0,6%	0,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0-54	2,1%	2,1%
	55-100+	0,6%	0,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	0-54	4,0%	4,1%
	55-100+	1,4%	1,6%
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		100%	100%

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Από τον πίνακα 3 παρατηρείται ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά μόνιμου πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας 0-54 έτη στην χρονική περίοδο 2001-2011 τα έχουν η περιφέρεια της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας. Είναι λογικό, γιατί η πρωτεύουσα και η συμπρωτεύουσα έχουν ελκτικό ρόλο προς τους νεότερους ανθρώπους, καθώς παρουσιάζουν περισσότερες ευκαιρίες για την βελτίωση των επιπέδων ευημερίας τους, συμβάλλοντας στην άνιση κατανομή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών μεταξύ των περιφερειών και στην επιδείνωση του περιφερειακού προβλήματος. Επίσης, όπως έχει επισημανθεί αρκετές φορές στην παρούσα διπλωματική εργασία, ορισμένες περιφέρειες εξαιτίας της "απομόνωσης" τους και της απόστασης από την υπόλοιπη χώρα και τις γειτονικές αγορές, δεν αποτελούν ελκυστική επιλογή προς διαμονή του πληθυσμού με ηλικίες 0-54 έτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Περιφέρεια του Βόρειου Αιγαίου, η οποία χαρακτηρίζεται από μικρό αριθμό μόνιμου πληθυσμού και η αναλογία μεταξύ των ηλικιακών ομάδων 0-54 και 55-100+ είναι περίπου 2 προς 1. Δηλαδή ανά κάθε δυο άτομα ηλικίας από 0-54, υπάρχει και ένα άτομο ηλικίας 55-100+. Τέλος, φαίνεται ότι τα ποσοστά αυτά είναι άνισα κατανεμημένα στις περιφέρειες της Ελλάδας και επομένως συνιστούν ακόμα έναν παράγοντα που έχει ως αποτέλεσμα διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης ανάμεσα στις περιοχές. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για ποικίλους λόγους μεταξύ των οποίων μπορεί να είναι η αδυναμία συγκράτησης των νέων ηλικιών από συγκεκριμένες περιφέρειες και η έλξη τους από κάποιες άλλες (εσωτερική μετανάστευση).

Εν κατακλείδι, από την παραπάνω ανάλυση φαίνεται ότι οι πληθυσμιακές συγκεντρώσεις στον ελλαδικό χώρο είναι άνισα κατανεμημένες και ποσοτικά και ποιοτικά. Ως αποτέλεσμα, αυτή η ανισοκατανομή τους είναι συνδεδεμένη, είτε άμεσα είτε έμμεσα, με την οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη και είναι ικανή να φέρει καταστροφικές συνέπειες στον ευρύτερη χωρική ενότητα της.

3.2.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Εκτός από τις δημογραφικές-πληθυσμιακές ανισότητες που υπάρχουν ανάμεσα στις περιφέρειες, επιβάλλεται να αναφερθούν και οι κοινωνικές. Η συγκεκριμένη κατηγορία των ανισοτήτων αφορά τις διαφορές στον τομέα της εκπαίδευσης, της υγείας, στην ευημερία, στις υποδομές κ.ά. που μπορεί να συναντώνται μεταξύ των περιοχών της Ελλάδας. Αρχικά όσον αφορά την εκπαίδευση, παρουσιάζονται σημαντικές ανισότητες μεταξύ των περιφερειών. Φαίνεται ότι οι αναπτυγμένες περιφέρειες ελκύουν περισσότερο πληθυσμό από ότι οι αναπτυσσόμενες ή

υποανάπτυκτες και συνεπώς προκειμένω να εξελίσσονται διαρκώς οικονομικά, κοινωνικά έχουν ανάγκη από εξειδικευμένο και καταρτισμένο εργατικό δυναμικό. Το γεγονός αυτό, φέρει μια καταστροφική αλυσιδωτή αντίδραση καθώς το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό απαιτεί υψηλότερες αποδοχές, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην άνιση κατανομή του εισοδήματος, των υποδομών, των ευκαιριών κ.ά. και στην επιδείνωση του περιφερειακού προβλήματος. Επιπρόσθετα, για να κατανοηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό οι σοβαρές ανισότητες στον τομέα της υγείας θα δοθεί ένας ορισμός. Έτσι, αυτές ορίζονται ως οι συστηματικές και άδικες διαφορές στα αποτελέσματα της υγείας που παρατηρούνται μεταξύ του πληθυσμού μίας περιοχής (McCartney, et al.,2019). Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο υψηλότερη είναι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση ενός ατόμου τόσο πιο υγιές είναι αυτό. Εντούτοις, έχει αναφερθεί αρκετές φορές ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας είναι διασκορπισμένος στην έκταση της, με αποτέλεσμα την χωρική ανισοκατανομή των αποτελεσμάτων του τομέα της υγείας, αφού εξαρτάται από το εισόδημα και το εκπαιδευτικό επίπεδο του κάθε ατόμου και επομένως εμφανίζονται διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών, καθώς περιοχές για παράδειγμα με μεγάλα ποσοστά θνησιμότητας συνήθως εμφανίζουν στοιχεία στασιμότητας ή παρακμής. Προχωρώντας, εμφανίζονται μεγάλες διαφορές στην ευημερία των κοινωνιών από περιοχή σε περιοχή ή από περιφέρεια σε περιφέρεια. Πιο συγκεκριμένα με τον όρο ευημερία νοείται η βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης της κοινωνίας το οποίο βρίσκεται σε στενή επαφή με το εισόδημα και την οικονομική ανάπτυξη. Αυτό μπορεί να συμβεί για διάφορους λόγους. Για παράδειγμα, ο πληθυσμός μιας περιφέρειας μπορεί να έχει υψηλότερα ποσοστά ευημερίας εξαιτίας κάποιου συγκριτικού πλεονεκτήματος (ύπαρξη θάλασσας) που διαθέτει αυτή έναντι κάποιας άλλης. Άρα ο πληθυσμός της περιφέρειας που είναι χωροθετημένη κοντά σε θάλασσα, το εκμεταλλεύεται και έτσι αυξάνονται τα επίπεδα ευημερίας του. Είναι εμφανές ότι η διαφορά που υπάρχει μεταξύ των περιοχών στο επίπεδο της ευημερίας "τρέφει" περαιτέρω την ανάπτυξη του περιφερειακού προβλήματος. Τέλος, σχετικά με τις υποδομές, είναι πλέον οφθαλμοφανείς οι ανισότητες που εκτείνονται όλο και περισσότερο στον ελλαδικό χώρο. Αναλυτικότερα, παρατηρείται ότι αρκετές περιφέρειες, για παράδειγμα, διαθέτουν μεγαλύτερο αριθμό ΑΕΙ και ΤΕΙ συγκριτικά με άλλες, με αποτέλεσμα κάποιες να ευνοούνται και κάποιες να υπονομεύονται. Ωστόσο, αυτές οι διαφορές εμφανίζονται και μεταξύ των δήμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του διπόλου του Δήμου Εορδαίας και του Δήμου της Κοζάνης. Ενώ οι δύο αυτές πόλεις λειτουργούν συμπληρωματικά στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο, δηλαδή ως δίπολο, το παράδοξο γεγονός είναι ότι ο

Δ.Κοζάνης διαθέτει αρκετά μεγαλύτερο αριθμό τέτοιου είδους υποδομών σε σχέση με τον Δ.Εορδαιάς. Επομένως, η άνιση κατανομή των υποδομών μεταξύ δημοτικών ενοτήτων, δήμων, περιφερειακών ενοτήτων, περιφερειών ή ακόμη και μεταξύ χωρών και ηπειρών, οδηγεί στην άνιση ανάπτυξη τους και κατ' επέκταση στην όξυνση του περιφερειακού προβλήματος στον χώρο. Συνοψίζοντας, οι κατηγορίες των κοινωνικών ανισοτήτων που προαναφέρθηκαν αλληλοεπηρεάζονται μεταξύ τους. Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι ανισότητες στον τομέα της υγείας εξαρτώνται και από το επίπεδο εκπαίδευσης. Άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο φαίνεται να είναι περισσότερο υγιές από άτομα μέτριου εκπαιδευτικού επιπέδου και αυτά με την σειρά τους περισσότερο υγιές από άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Παρακάτω θα αναλυθούν οι κοινωνικές ανισότητες και συγκεκριμένα οι διαφορές που συναντώνται στον τομέα της εκπαίδευσης.

3.2.2.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στην συγκεκριμένη ενότητα εξετάζονται οι ανισότητες που εμφανίζονται στον τομέα της εκπαίδευσης στην Ελλάδα ανά περιφέρεια το 2011. Ειδικότερα, σύμφωνα με δεδομένα που αντλήθηκαν από την Εθνική Απογραφή για το συγκεκριμένο έτος, φαίνεται ότι ο μόνιμος πληθυσμός χωρίζεται στις εξής κατηγορίες: α) κάτοχοι διδακτορικού-μεταπτυχιακού τίτλου, β) πτυχιούχοι Πανεπιστημίου-ΑΤΕΙ-Ανώτερων σχολών, γ) πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (π.χ. ΙΕΚ), δ) απόφοιτοι Λυκείου, ε) πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών και απόφοιτοι Γυμνασίου, στ) απόφοιτοι Δημοτικού και ζ) όσοι ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή-όσοι εγκατέλειψαν το Δημοτικό-όσοι δεν γνωρίζουν γραφή.

Με βάση τις κατηγορίες που περιεγράφηκαν παραπάνω δημιουργείται ο πίνακας 4, ο οποίος δείχνει το επίπεδο εκπαίδευσης-κατάρτισης του μόνιμου πληθυσμού ανά περιφέρεια για το 2011. Στόχος είναι ο υπολογισμός του δείκτη εκπαίδευσης και η σύγκριση των περιφερειών ως προς αυτόν.

Αναλυτικότερα σύμφωνα με τον Πολύζο (2019) ο δείκτης εκπαίδευσης υπολογίζεται από τον τύπο $\Delta = E \sum_{j=1}^7 e_j \frac{P_{rj}P_n}{P_{nj}P_r}$.

όπου:

- P_{rj} : πληθυσμός της περιφέρειας r που έχει επίπεδο εκπαίδευσης « j »
- P_n : πληθυσμός της χώρας
- P_{nj} : πληθυσμός της χώρας που έχει επίπεδο εκπαίδευσης « j »
- P_r : πληθυσμός της περιφέρειας r
- e_j : ο συντελεστής του επιπέδου εκπαίδευσης « j »

, ο οποίος για τις επτά κατηγορίες που προαναφέρθηκαν ισούται με: $e_1 = 1,0, e_2 = 0,85, e_3 = 0,70, e_4 = 0,60, e_5 = 0,45, e_6 = 0,25, e_7 = 0,1$

- $E = \frac{100}{\sum_{j=1}^7 e_j} = \frac{100}{3,95} = 25,3$

Σε αυτό το σημείο πρέπει να προστεθεί ένα σχόλιο σχετικά με τις τιμές του συντελεστή e_j . Διακρίνεται ότι αυτές οι τιμές που επιλέχθηκαν έχουν έναν βαθμό «αυθαιρεσίας», ωστόσο αυτές είναι αποδεκτές από το αρμόδιο υπουργείο και δεν υπάρχει κανένας τρόπος να υπολογιστούν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΚΑΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ- ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ	ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ- ΑΤΕΙ- ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΣΧΟΛΩΝ	ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΜΕΤΑΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΛΥΚΕΙΟΥ	ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ- ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	ΟΣΟΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ-ΟΣΟΙ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ-ΟΣΟΙ ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΓΡΑΦΗ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	4.903	66.845	20.634	114.983	72.937	185.021	104.189	74,204
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	30.533	273.124	84.986	426.845	253.965	451.471	240.061	96,013
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	1.931	33.618	9.978	56.660	40.870	82.189	41.778	76,077
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	3.400	44.465	10.569	67.931	41.356	97.158	52.759	79,593
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	6.264	97.919	25.888	147.848	91.850	198.559	118.236	79,037
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	3.422	61.400	18.686	117.467	78.974	152.868	82.815	74,786
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	1.622	23.586	8.940	43.030	30.278	59.683	28.020	79,998
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	5.874	76.645	18.147	155.435	89.992	187.851	104.198	75,191
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	3.831	64.344	18.817	126.350	87.919	164.026	78.932	75,318
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	122.777	726.876	238.129	1.028.488	477.337	646.441	352.623	130,219
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	2.046	25.255	7.859	43.185	27.099	57.754	23.994	83,591
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	2.671	34.796	14.786	67.518	48.159	81.220	38.292	83,641
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	7.570	83.370	24.660	136.656	87.754	160.104	77.637	87,032
ΣΥΝΟΛΟ	196.844	1.612.243	502.079	2.532.396	1.428.490	2.524.345	1.343.534	

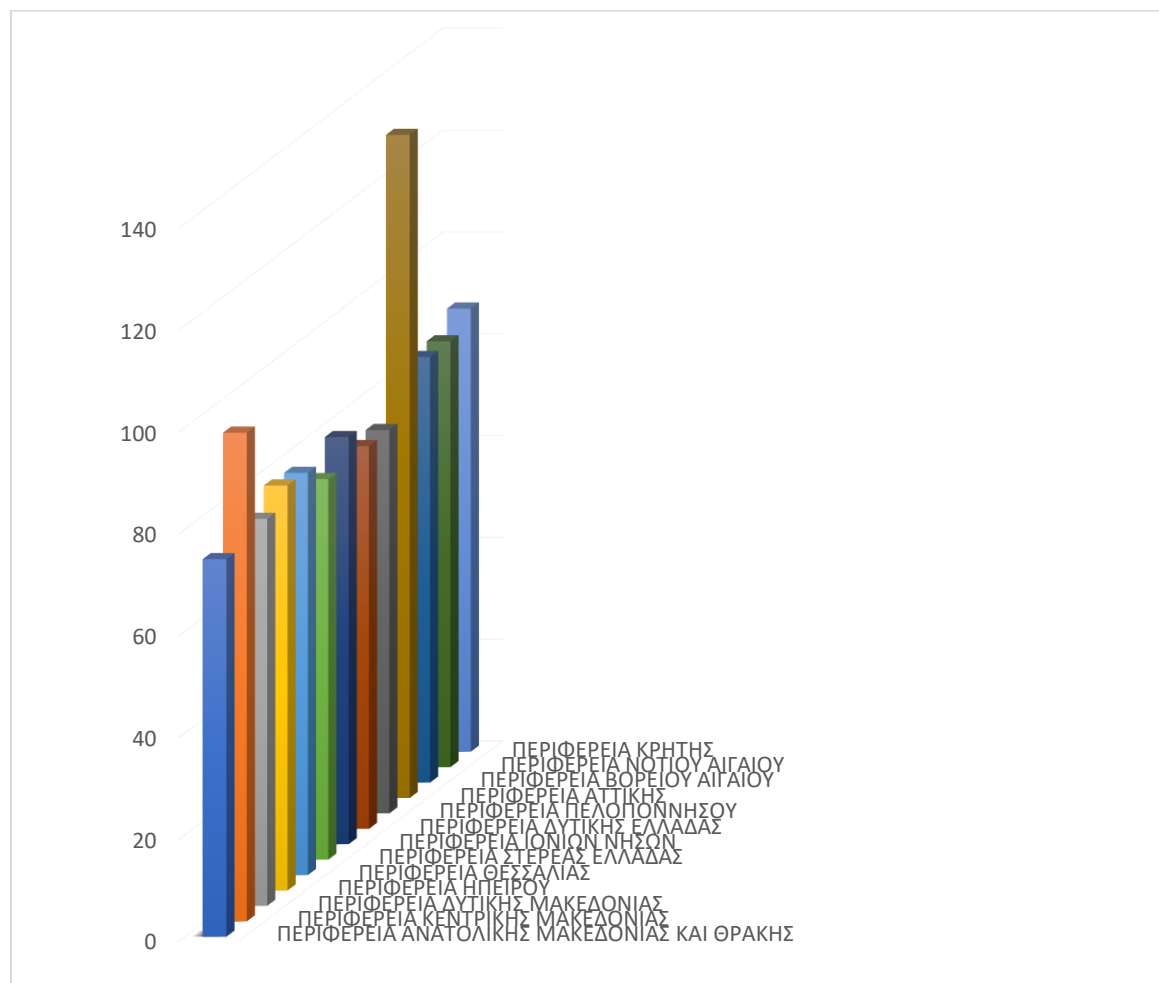
Προκειμένω να υπολογιστεί ο δείκτης εκπαίδευσης για κάθε περιφέρεια, απαιτείται η άντληση δεδομένων από τον πίνακα 1 και πιο συγκεκριμένα ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδας και ο μόνιμος πληθυσμός κάθε περιφέρειας στο έτος 2011. Για παράδειγμα ο δείκτης εκπαίδευσης για την περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης υπολογίζεται ως εξής:

$$\Delta = E \sum_{j=1}^7 e_j \frac{P_{rj}P_n}{P_{nj}P_r} \Rightarrow \Delta = E \left[\left(e_1 \frac{P_{r1}P_n}{P_{n1}P_r} \right) + \left(e_2 \frac{P_{r2}P_n}{P_{n2}P_r} \right) + \left(e_3 \frac{P_{r3}P_n}{P_{n3}P_r} \right) + \left(e_4 \frac{P_{r4}P_n}{P_{n4}P_r} \right) + \left(e_5 \frac{P_{r5}P_n}{P_{n5}P_r} \right) + \left(e_6 \frac{P_{r6}P_n}{P_{n6}P_r} \right) + \left(e_7 \frac{P_{r7}P_n}{P_{n7}P_r} \right) \right] \Rightarrow$$

$$\Delta = 25,3 \left[\left(1,0 \frac{4.903 \times 10.816.286}{196.844 \times 608.182} \right) + \left(0,85 \frac{66.845 \times 10.816.286}{1.612.243 \times 608.182} \right) + \left(0,7 \frac{20.634 \times 10.816.286}{502.079 \times 608.182} \right) + \left(0,6 \frac{114.983 \times 10.816.286}{2.532.396 \times 608.182} \right) + \left(0,45 \frac{72.937 \times 10.816.286}{1.428.490 \times 608.182} \right) + \left(0,25 \frac{185.021 \times 10.816.286}{2.524.345 \times 608.182} \right) + \left(0,1 \frac{104.189 \times 10.816.286}{1.343.534 \times 608.182} \right) \right] \Rightarrow \Delta = 74,204.$$

Με τον ίδιο τρόπο υπολογίζονται και οι δείκτες εκπαίδευσης των υπόλοιπων περιφερειών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2011

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Από τον πίνακα 4 και το διάγραμμα 3 προκύπτουν κάποια βασικά συμπεράσματα σχετικά με τον δείκτη εκπαίδευσης της χώρας. Από την παραπάνω ανάλυση φαίνεται και είναι αναμενόμενο ότι η περιφέρεια Αττικής και η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κατέχουν τους υψηλότερους δείκτες εκπαίδευσης για πολλούς λόγους. Ένας από τους σημαντικότερους είναι ότι οι συγκεκριμένες περιφέρειες, εξαιτίας της “βαρύτητας” που κουβαλάνε καθώς χωροθετούνται σε αυτές η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, διαθέτουν πλήθος υποδομών, συγκριτικά με άλλες περιφέρειες, που σχετίζονται με την εκπαίδευση (ΑΕΙ, ΑΤΕΙ, ΙΕΚ κ.λπ.). Αυτό σημαίνει ότι η ύπαρξη Ιδρυμάτων Ανώτατης εκπαίδευσης σε περιφέρειες επηρεάζουν δραματικά τον δείκτη (Πολύζος,2019). Ακόμη, ένας παράγοντας που είναι σημαντικός ως προς τον δείκτη εκπαίδευσης είναι ο πληθυσμός της κάθε περιφέρειας. Αναλυτικότερα, περιφέρειες με μεγάλο πληθυσμό απαιτούν εξειδικευμένο-καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, αφού συνήθως εστιάζουν σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, επηρεάζοντας τελικά την διαμόρφωση αυτών των δεικτών. Από την άλλη πλευρά το χαμηλότερο δείκτη εκπαίδευσης τον έχουν οι περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και Στερεάς Ελλάδας. Παρατηρείται ότι η διαφορά μεταξύ του δείκτη εκπαίδευσης της περιφέρειας Αττικής (130,219) και της περιφέρειας της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (74,204) είναι τεράστια, οδηγώντας στην άνιση ανάπτυξη τους. Συνοψίζοντας, από τα αποτελέσματα του δείκτη εκπαίδευσης, που αποτελεί υποκατηγορία των κοινωνικών ανισοτήτων, παρατηρείται ότι υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ ορισμένων περιφερειών, με αποκορύφωμα της Αττικής από τις υπόλοιπες, συμβάλλοντας στην άνιση ανάπτυξη τους και οξύνοντας το περιφερειακό πρόβλημα. Τέλος, επιβάλλεται να αναφερθεί ότι η εκπαίδευση-κατάρτιση αποτελεί αναγκαίο κομμάτι του “παζλ” της ανάπτυξης, μίας περιοχής. Ειδικότερα, συντείνει μαζί με άλλους παράγοντες στην ανάπτυξη του οικονομικού τομέα (όπως μείωση της ανεργίας) αλλά και στην άμβλυση αρκετών κοινωνικών προβλημάτων (π.χ. αντιμετώπιση κοινωνικού αποκλεισμού), οδηγώντας τελικά στην γενικότερη ανάπτυξη των τόπων και για αυτόν τον λόγο η συστηματική αγνόηση των αποτελεσμάτων του συγκεκριμένου δείκτη μπορεί να επιφέρει καταστροφικά αποτελέσματα.

3.1.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Από όλες τις κατηγορίες των περιφερειακών ανισοτήτων ίσως αποτελούν τις σημαντικότερες. Παρουσιάζουν άμεσο αντίκτυπο στην ευρεία έννοια της ανάπτυξης μίας περιοχής και συχνά επιδεινώνονται ή καταπραΰνονται με βάση τις μεταβολές των υπόλοιπων μορφών ανισοτήτων που συμβαίνουν στον χώρο. Για παράδειγμα, στις

δημογραφικές-πληθυσμιακές ανισότητες και συγκεκριμένα η αύξηση του μόνιμου πληθυσμού μίας περιφέρειας σε σχέση με τις υπόλοιπες, είναι ικανή να πυροδοτήσει μία αλυσιδωτή σειρά μεταβολών που καταλήγουν στην ανάπτυξη της. Ένα τέτοιο παράδειγμα που μαρτυρά αυτήν την αλυσιδωτή σειρά μεταβολών είναι η αύξηση του μόνιμου πληθυσμού μίας περιοχής που οδηγεί στην αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων που οδηγεί στις οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης που οδηγούν με την σειρά τους στην οικονομική ανάπτυξη της και αυτή τελικά επηρεάζει θετικά την κοινωνική, την πολιτιστική και άλλες μορφές ανάπτυξης. Επομένως, από αυτό το απλό παράδειγμα αντιλαμβανόμαστε ότι υπάρχουν οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα και επιβάλλεται να γίνει ανάλυση ορισμένων, καθώς με αυτόν τον τρόπο θα αποκτήσουν χωρική "οντότητα" και έτσι θα κατανοηθούν καλύτερα στοχεύοντας στην επίλυση τους και στην άμβλυνση του περιφερειακού προβλήματος.

Στην συγκεκριμένη ενότητα ωστόσο θα αναλυθεί ο παραγωγικός δυναμισμός των περιφερειών της Ελλάδας. Αναλυτικότερα, ο παραγωγικός δυναμισμός αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη στοιχεία της περιφερειακής οικονομίας και ειδικότερα συνδέεται άμεσα με την δυναμική της οικονομίας, με την παραγωγική διάρθρωση καθώς και με τον βαθμό εκμετάλλευσης διάφορων συντελεστών παραγωγής (Πολύζος,2019).

Με στόχο την ανάδειξη και την σύγκριση του παραγωγικού δυναμισμού μεταξύ των περιφερειών της Ελλάδας, υπολογίζεται ένα σύνολο μακροοικονομικών μεγεθών της περιφερειακής οικονομίας (Πολύζος,2019). Επεξηγηματικά, αυτά τα οικονομικά μεγέθη που επιλέγονται να υπολογιστούν για το χρονικό διάστημα 2001-2011 είναι τα εξής.

1. Η μεταβολή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ)⁷ του παραγόμενου προϊόντος για κάθε περιφέρεια το χρονικό διάστημα 2001-2011.
2. Η ανεργία για κάθε περιφέρεια το χρονικό διάστημα 2001-2011.
3. Η παραγωγικότητα της εργασίας, που υπολογίζεται από τον τύπο $a = \frac{ΑΠΑ}{\text{σύνολο των εργαζομένων κάθε περιφέρειας}}$ για το χρονικό διάστημα 2001-2011.

⁷ Ο όρος Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) είναι ένα μακροοικονομικό μέγεθος που μετρά την συνολική αξία που δημιουργείται από έναν τομέα, περιοχή ή και χώρα. Πιο συγκεκριμένα, εκφράζει την αξία των συνολικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μία χώρα σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο με έκπτωση έμμεσων φόρων και ενδιάμεση κατανάλωση.

4. Η απασχόληση, που υπολογίζεται από τον τύπο $v = \frac{\text{σύνολο απασχολουμένων περιφέρειας}}{\text{συνολικό μόνιμο πληθυσμό περιφέρειας}}$ για το χρονικό διάστημα 2001-2011.

Τα τέσσερα στοιχεία που περιεγράφηκαν παραπάνω αποτελούν όπως προαναφέρθηκε σπουδαία κομμάτια μιας οικονομίας. Αναλυτικότερα, μέσω της μεταβολής του παραγόμενου προϊόντος φαίνεται η δυναμική της οικονομίας μιας περιφέρειας, δηλαδή κατά πόσο είναι δυνατόν ο σχηματισμός κεφαλαίου σε αυτήν, η ανταγωνιστικότητα που την χαρακτηρίζει και ως έναν βαθμό οι προοπτικές ανάπτυξης της (Πολύζος,2019). Επιπρόσθετα, όσον αφορά το ποσοστό ανεργίας και απασχόλησης, μέσω αυτών φαίνεται η ικανότητα και η δυνατότητα της οικονομίας προς την αξιοποίηση του παραγωγικού συντελεστή «εργασία» (Πολύζος,2019). Ακόμη, η παραγωγικότητα της εργασίας “μαρτυρά” τις δυνατότητες και τις προοπτικές που μπορεί να παρουσιάζει μία περιφέρεια για ανάπτυξη καθώς σχετίζεται με την ανταγωνιστικότητα στον χώρο (Πολύζος,2019). Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι όλα τα μεγέθη που προαναφέρθηκαν είναι εξίσου σημαντικά, ωστόσο η μεταβολή του παραγόμενου προϊόντος συνήθως αποτελεί τον κυριότερο τρόπο μέτρησης της ανάπτυξης και βασικό δείκτη αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας μιας οικονομικής πολιτικής (Πολύζος,2019).

Παρακάτω υπολογίζονται τα επιμέρους μακροοικονομικά μεγέθη του παραγωγικού δυναμισμού σύμφωνα με την αριθμητική κατάταξη τους που φαίνεται παραπάνω.

1. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. δημιουργείται ο πίνακας 5 που δείχνει την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά περιφέρεια τις χρονιές 2001 και 2011 καθώς και την μεταβολή της το χρονικό αυτό διάστημα. Με βάση τον τύπο (1) υπολογίζεται η ποσοστιαία μεταβολή της ΑΓΑ ανά περιφέρεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΠΑ 2001	ΑΠΑ 2011	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑ 2001-2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	135.470	178.181	31,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	5.590	7.021	25,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	19.142	24.132	26,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	3.145	4.365	38,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	3.239	3.986	23,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	7.195	8.517	18,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	7.373	8.091	9,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	2.615	2.999	14,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	6.604	8.209	24,3%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	6.152	7.710	25,3%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	61.372	86.456	40,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	1.808	2.539	40,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	4.514	5.753	27,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	6.721	8.403	25,0%

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Από τον πίνακα 5 προκύπτουν κάποιες βασικές παρατηρήσεις. Αρχικά, η περιφέρεια Αττικής έχει το μεγαλύτερο ποσοστό μεταβολής ΑΠΑ και αυτό ίσως οφείλεται στην “βαρυσήμαντη” έννοια της πρωτεύουσας που κουβαλάει με οποιαδήποτε θετική αντίδραση αυτό συνεπάγεται. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας κατέχει διαχρονικά ποσοστό μεταβολής ΑΠΑ 38,8% και το γεγονός αυτό είναι απόρροια της χωροθέτησης του μεγαλύτερου μέρους της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) σε αυτήν.

2. Παρακάτω ακολουθεί ο πίνακας 6, που δημιουργήθηκε με βάση στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και δείχνει την ανεργία τις χρονιές 2001 και 2011 καθώς και την ποσοστιαία μεταβολή της. Και στην συγκεκριμένη περίπτωση το ποσοστό μεταβολής της ανεργίας υπολογίζεται με την βοήθεια του τύπου (1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΝΕΡΓΙΑ 2001	ΑΝΕΡΓΙΑ 2011	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ 2001-2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	508,4	881,8	73,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	24,8	52,1	110,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	88,0	160,0	81,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	20,4	27,1	32,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	17,6	23,8	35,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	40,4	54,1	33,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	31,6	46,4	46,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	10,0	13,3	33,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	31,4	50,9	62,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	21,3	34,1	60,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	181,2	338,2	86,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	5,0	11,8	136,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	16,3	23,4	43,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	20,5	46,5	126,8%

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Με βάση τον πίνακα 6 παρατηρείται ότι η συνολική ανεργία της Ελλάδας μεταβάλλεται και συγκεκριμένα αυξάνεται κατά 73,4%, ποσοστό ιδιαίτερα σημαντικό και επικίνδυνο για το μικρό χρονικό διάστημα των 10 ετών που δεν γίνεται να παραλείπεται, με γνώμονα πάντοτε την γενικότερη ανάπτυξη της χώρας.

3. Στον πίνακα 7 φαίνεται η παραγωγικότητα για τις χρονιές 2001 και 2011 η οποία υπολογίζεται όπως προαναφέρθηκε από τον τύπο $a = \frac{ΑΠΑ}{\text{σύνολο των εργαζομένων κάθε περιφέρειας}}$, ενώ η ποσοστιαία μεταβολή της από τον τύπο (1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ 2001	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ 2011	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ 2001-2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	28,8	36,1	25,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	21,5	27,2	26,3%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	23,9	29,8	24,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	25,4	37,1	45,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	23,4	27,5	17,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	22,7	26,5	16,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	32,6	33,1	1,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	28,4	31,7	11,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	22,5	28,3	25,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	25,6	31,1	21,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	35,4	46,0	29,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	24,7	32,2	30,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	33,5	37,3	11,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	23,9	28,5	19,1%

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Από τον πίνακα 7 πηγάζουν ορισμένα συμπεράσματα. Η περιφέρεια Αττικής στα έτη 2001 και 2011 φαίνεται να κατέχει την υψηλότερη παραγωγικότητα, γεγονός λογικό καθώς τις συγκεκριμένες χρονικές περιόδους έχει τον περισσότερο μόνιμο πληθυσμό και επομένως τις περισσότερες παραγωγικές δραστηριότητες οι οποίες χωροθετούνται μέσα αλλά και γύρω από αυτήν.

4. Στον πίνακα 8 υπολογίζεται η απασχόληση τις χρονιές 2001 και 2011 από τον τύπο $\nu = \frac{\text{σύνολο απασχολουμένων περιφέρειας}}{\text{συνολικό μόνιμο πληθυσμό περιφέρειας}}$, ενώ η ποσοστιαία μεταβολή από τον τύπο (1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΝ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ 2001	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ 2011	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ 2001-2011
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	0,00038	0,00037	-2,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	0,00039	0,00034	-12,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	0,00038	0,00035	-9,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	0,00035	0,00032	-9,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	0,00036	0,00036	0,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	0,00037	0,00036	-2,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	0,00035	0,00036	3,9%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	0,00039	0,00039	-0,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	0,00036	0,00013	-63,3%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	0,00037	0,00037	1,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	0,00040	0,00040	1,1%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0,00033	0,00034	1,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	0,00040	0,00042	6,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	0,00044	0,00040	-9,0%

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Τέλος, από τον πίνακα 8 η οφθαλμοφανής μεταβολή στην διάρκεια αυτών των 10 ετών εντοπίζεται στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας όπου συναντάται μείωση της απασχόλησης κατά 63,3% και συνδυάζεται με την αύξηση της ανεργίας κατά 62,1%.

3.1.4 ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Στην τελευταία ενότητα του συγκεκριμένου κεφαλαίου, θα δοθεί έμφαση στην άνιση κατανομή των φυσικών πόρων που υπάρχει στην χωρική έκταση της Ελλάδας. Προτού όμως γίνει αυτή η ανάλυση, είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί η έννοια τους. Ως φυσικός πόρος νοείται κάθε μορφή ύλης και ενέργειας πάνω στην Γη που μπορεί να αξιοποιηθεί άμεσα ή έμμεσα από τον άνθρωπο (Αμπελιώτης και ά.). Έτσι, τα άτομα μπορεί να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς πόρους είτε άμεσα (για παράδειγμα υλοτομία δασικών εκτάσεων για περαιτέρω χρήση του ξύλου) είτε έμμεσα μέσω της δημιουργίας εγκαταστάσεων για την αξιοποίηση τους (για παράδειγμα κατασκευή φωτοβολταϊκών συστημάτων με στόχο την δέσμευση της ηλιακής ακτινοβολίας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ή δημιουργία φραγμάτων-υδροηλεκτρικών εγκαταστάσεων για την εκμετάλλευση της κινητικής ενέργειας του νερού και μετέπειτα την μετατροπή της σε άλλες μορφές). Πιο συγκεκριμένα, στους φυσικούς πόρους συγκαταλέγονται όλα τα στερεά (π.χ. ορυκτά μεταλλεύματα), υγρά (π.χ. επίγεια και υπόγεια νερά) και αέρια (π.χ. φυσικό αέριο) στοιχεία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (2021) οι φυσικοί πόροι είναι υψίστης σημασίας για τον βίο την φυσική εξέλιξη και την ανάπτυξη του ανθρώπου.

Η παρουσία των φυσικών πόρων σε μία δημοτική ενότητα, σε έναν δήμο, σε μία περιφερειακή ενότητα ή σε μία περιφέρεια της Ελλάδας, τις εξοπλίζει με ένα σημαντικό πλεονέκτημα που παίζει σπουδαίο ρόλο και τείνει προς την ανάπτυξη τους συγκριτικά με άλλες. Στην διαδικασία της παραγωγικότητας κάθε περιοχής και κατ' επέκταση ολόκληρης της χώρας, πέραν της αξιοποίησης των παραγωγικών συντελεστών (όπως κεφάλαιο, εργασία, γη, επιχειρηματικότητα), ιδιαίτερη θέση καταλαμβάνουν οι διαθέσιμοι φυσικοί πόροι της. Αυτοί μπορούν να δρουν συμπληρωματικά με τους συντελεστές παραγωγής ώστε να αυξάνεται η παραγωγικότητα της συγκεκριμένης περιοχής και ταυτόχρονα να φέρει θετικές συνέπειες στο επίπεδο διαβίωσης και ευημερίας των ατόμων. Για παράδειγμα, ένας τόπος ο οποίος διαθέτει μεγάλες, καρποφόρες, πεδινές εκτάσεις, έχει την δυνατότητα να τις εκμεταλλευτεί στον πρωτογενή τομέα και ειδικότερα στον κλάδο της γεωργίας. Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ενώ άλλες περιοχές που δεν διαθέτουν αυτό το πλεονέκτημα έχουν μικρή ή μηδενική παραγωγικότητα προς αυτόν τον τομέα και είναι αναγκασμένες να δαπανούν για την εισαγωγή τέτοιου είδους προϊόντων είτε από άλλες περιοχές της Ελλάδας είτε από γειτονικές χώρες. Ένα άλλο

παράδειγμα που μαρτυρά την πλεονεκτική θέση εξαιτίας της ύπαρξης φυσικών πόρων γίνεται αντιληπτό μέσα από την σύγκριση των παράκτιων περιοχών και των περιοχών που δεν διαθέτουν θάλασσα. Όπως είναι πλέον φανερό, το μεγαλύτερο μέρος της οικονομίας της Ελλάδας βασίζεται πλέον στον τριτογενή οικονομικό τομέα και ειδικότερα στην κατηγορία του τουρισμού. Επίσης είναι δεδομένο ότι, ο παράγοντας “θάλασσα” παίζει καθοριστικό ρόλο ως προς την συνεχόμενη έλξη πληθυσμού και ως αποτέλεσμα οι παράκτιες περιοχές συναντούν οικονομική και κοινωνική άνθηση ευκολότερα, ενώ πολύ συχνά περιοχές χωρίς τον παράγοντα “θάλασσα” παρακμάζουν, συρρικνώνονται και αφανίζονται από τον χάρτη. Από τα προαναφερθέντα και σύμφωνα με αρκετούς επιστήμονες-μελετητές οι φυσικοί πόροι, όπως οι πρώτες ύλες κ.ά. διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη. Ακόμη, παρατηρείται ότι οι φυσικοί πόροι δεν είναι ισοκαταμεμημένοι στον ελλαδικό χώρο και αυτό φέρει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη διαφορετικών ρυθμών ανάπτυξης ανάμεσα στις περιφέρειες. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι η έλλειψη φυσικών πόρων μπορεί να δυσκολέψει την αναπτυξιακή διαδικασία μιας περιοχής, αλλά σε καμία περίπτωση δεν την περιορίζει. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η Ιαπωνία και το Βέλγιο που ενώ διαθέτουν περιορισμένους φυσικούς πόρους, παρουσιάζουν πολύ υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα (Πολύζος,2019).

Οι γεωργικοί, δασικοί και πολιτιστικοί πόροι, οι παράκτιες περιοχές, ο ορυκτός πλούτος καθώς και το υδατικό δυναμικό αποτελούν κάποιες από τις βασικότερες κατηγορίες των φυσικών πόρων. Παρόλα αυτά, στην συγκεκριμένη ενότητα θα αναλυθεί η κατηγορία των γεωργικών πόρων. Στόχος είναι η τόσο η εμπέδωση της έννοιας των γεωργικών πόρων, όσο και η ανάδειξη των ανισοτήτων τους που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών.

3.1.4.1 ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Στους γεωργικούς πόρους συμπεριλαμβάνονται οι καλλιεργούμενες εκτάσεις γης που διαθέτει κάθε περιοχή και αποτελούν την βάση στην “πυραμίδα” της αγροτικής ανάπτυξης για την χώρα. Η αποδοτικότητα αυτών των καλλιεργούμενων εκτάσεων μεταβάλλεται από περιοχή σε περιοχή και αυτή η μεταβολή εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι ο βαθμός ευφορίας των καλλιεργούμενων εκτάσεων, το σύνολο των ατμοσφαιρικών και μετεωρολογικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή στην οποία τοποθετούνται αυτές, οι γεωμορφολογικές συνθήκες (π.χ. ανάγλυφο και υψόμετρο εδάφους) κ.ά. Επίσης, ο

βαθμός αποδοτικότητας των γεωργικών πόρων συνδέεται άμεσα με το είδος και την μορφή της καλλιέργειας, την αλληλεπίδραση με αγορές ώστε να πωληθούν τα προϊόντα στοχεύοντας τα κέρδη, την διαδικασία προβολής και προώθησης τους (marketing) κ.λπ. Από τα παραπάνω κατανοείται ότι γενικότερα οι φυσικοί πόροι και πιο συγκεκριμένα οι γεωργικοί παίζουν σπουδαίο ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Εάν μία περιφέρεια διαθέτει τους κατάλληλους γεωργικούς πόρους και μπορεί να τους αξιοποιήσει στο έπακρο, τότε θα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με μία άλλη που αδυνατεί είτε λόγω έλλειψης των απαραίτητων γεωργικών πόρων είτε λόγω έλλειψης τεχνογνωσίας για την βελτιστοποίηση και την προώθηση τους. Οι γεωργικοί πόροι μπορεί να δράσουν συμπληρωματικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες φυσικών πόρων και να οδηγήσουν στην ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών⁸ τουρισμού (όπως αγροτουρισμός). Εν πάση περιπτώσει, το σημαντικό είναι ότι η ύπαρξη γεωργικών πόρων συνεισφέρει ενεργά στην ανάπτυξη της οικονομίας και αυτό έχει μια κρίσιμη αλυσιδωτή αντίδραση στις υπόλοιπες μορφές ανάπτυξης ολόκληρης της χώρας και για αυτόν τον λόγο είναι πολύ σπουδαίο να παρουσιαστούν παρακάτω οι ανισότητες τους μεταξύ των περιφερειών.

⁸ Σύμφωνα με το Υπουργείο Τουρισμού στον εναλλακτικό τουρισμό ανήκουν οι τουριστικές υπηρεσίες που στοχεύουν σε εξειδικευμένο κοινό, λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και προσπαθούν να αντιμετωπίσουν το γενικότερο πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού. Παραδείγματα εναλλακτικού τουρισμού αποτελούν ο αθλητικός τουρισμός αναψυχής, ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο τουρισμός υγείας και ευεξίας κ.ά.

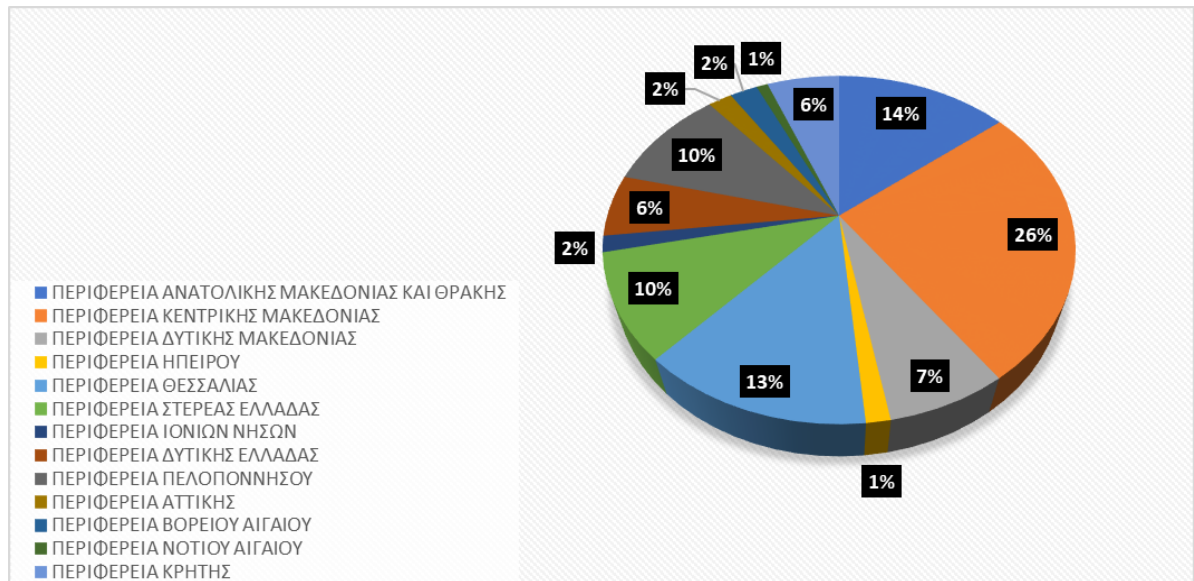
Στον πίνακα 9, με βάση την ΕΛ.ΣΤΑΤ., καταγράφονται οι αμιγές γεωργικές εκτάσεις και οι εκμεταλλεύσεις τους ανά περιφέρεια για το έτος 2016.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΑΜΙΓΟΥΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016 (ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ)

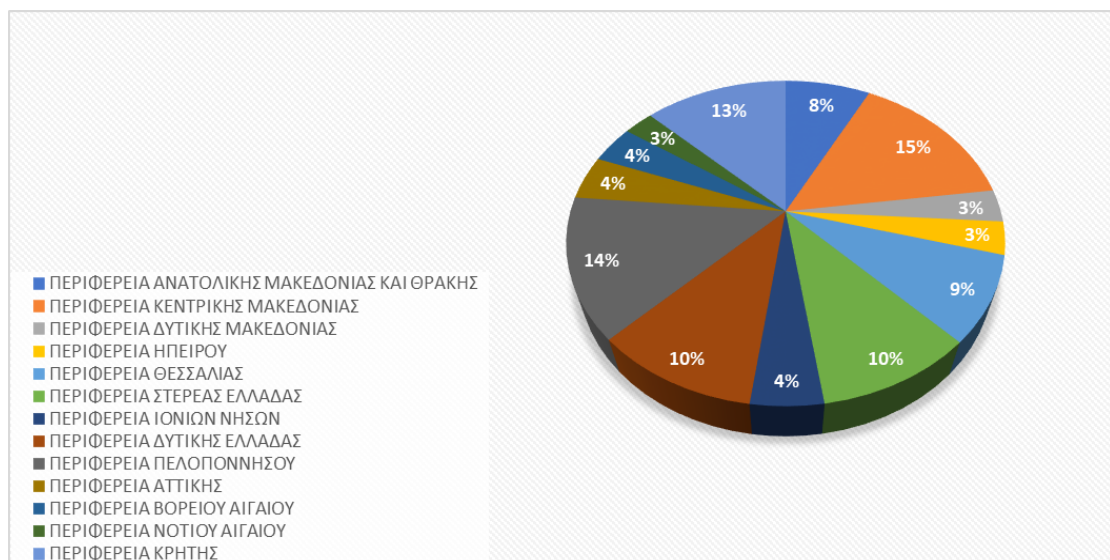
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ/ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ	ΑΜΙΓΩΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ	
	ΕΚΤΑΣΗ	ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	20.973.070	562.964
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	2.978.070	42.512
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	5.448.180	85.843
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	1.456.055	18.157
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	293.588	18.338
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	2.795.425	47.846
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	2.051.255	55.672
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	314.816	25.233
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	1.209.805	58.219
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	2.090.013	78.475
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	410.354	24.756
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	478.343	21.700
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	195.201	14.594
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	1.251.965	71.619

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΧΗΜΑ 4: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016

ΣΧΗΜΑ 5: ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016

Από τον πίνακα 9 προκύπτουν τα σχήματα 4 και 5. Πιο αναλυτικά στο σχήμα 4 φαίνεται η αμιγής γεωργική έκταση της Ελλάδας σε ποσοστά ανά περιφέρεια για το έτος 2016. Ο υπολογισμός των ποσοστών αυτών γίνεται σύμφωνα με τον τύπο $\lambda = \frac{\text{αμιγής γεωργική έκταση περιφέρειας}}{\text{συνολική αμιγής γεωργική έκταση χώρας}} \times 100$. Στην περίπτωση της περιφέρειας Κρήτης για παράδειγμα το ποσοστό υπολογίζεται ως εξής $\lambda = \frac{1.251.965}{20.973.070} \times 100$, άρα $\lambda = 6\%$. Επομένως μέσω των ποσοστών παρατηρείται ότι η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας διαθέτει τις περισσότερες αμιγείς γεωργικές εκτάσεις στον ελλαδικό χώρο. Από την άλλη πλευρά η περιφέρεια του Νότιου Αιγαίου έχει την μικρότερη αμιγής γεωργική έκταση στην χώρα. Συμπεραίνουμε ότι με βάση τα ποσοστά, οι γεωργικοί πόροι είναι άνισα κατανομημένοι στον χώρο και επομένως αυτό επηρεάζει τους ρυθμούς ανάπτυξης των περιφερειών. Ωστόσο, εξίσου σημαντικά είναι και τα ποσοστά του σχήματος 5 που δείχνουν την εκμετάλλευση των αμιγών γεωργικών εκτάσεων. Ο υπολογισμός τους γίνεται από τον τύπο $\iota = \frac{\text{εκμετάλλευση αμιγής γεωργικής έκτασης περιφέρειας}}{\text{συνολική εκμετάλλευση αμιγής γεωργικής έκτασης χώρας}} \times 100$. Δίνεται και σε αυτήν την περίπτωση ένα παράδειγμα, προκειμένου να κατανοηθεί ο τρόπος υπολογισμού των ποσοστών. Το ποσοστό $\iota = 10\%$ της Στερεάς Ελλάδας προκύπτει από το $\iota = \frac{55.672}{562.964} \times 100$. Από τα συγκεκριμένα ποσοστά φαίνονται οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των περιφερειών ως προς την εκμετάλλευση των αμιγών γεωργικών εκτάσεων, και ως συνέπεια στην άνιση ανάπτυξη τους, οξύνοντας το περιφερειακό πρόβλημα στον χώρο. Συμπερασματικά, το σχήμα 4 ουσιαστικά μας δείχνει τα νούμερα της αμιγούς γεωργικής έκτασης κάθε περιφέρειας, τα οποία είναι σταθερά, και αποτελούν την βάση για πιθανή εκμετάλλευση και ανάπτυξη τους, με άλλα λόγια η λέξη κλειδί είναι προοπτικές για ανάπτυξη. Σε αντίθεση, το σχήμα 5 δείχνει τα νούμερα της εκμετάλλευσης της αμιγούς γεωργικής έκτασης, τα οποία είναι μεταβαλλόμενα, και έτσι φαίνονται επί τούτου οι πραγματικές δυνατότητες και ο τρόπος διαχείρισης των φυσικών πόρων από την πλευρά κάθε περιφέρειας ώστε να επιτευχθεί ανάπτυξη στο χωρικό σύνολο τους. Αυτή η διαφορά τονίζεται και μέσω του πίνακα 10 που ακολουθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΜΙΓΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟ 2016

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ/ΕΤΟΣ	2016
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	2,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	1,4%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	1,6%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	1,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	6,2%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	1,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	2,7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	8,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	4,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	3,8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	6,0%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	4,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	7,5%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	5,7%

ΠΗΓΗ: <https://www.statistics.gr/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Ο πίνακας 10 δείχνει το ποσοστό εκμετάλλευσης της αμιγούς γεωργικής έκτασης μίας περιφέρειας προς την έκταση της διαθέσιμης αμιγούς γεωργικής έκτασης της ίδιας περιφέρειας. Υπολογίζεται από τον τύπο $\mu = \frac{\text{εκμετάλλευση αμιγούς γεωργικής έκτασης περιφέρειας } r}{\text{διαθέσιμη αμιγής γεωργική έκταση περιφέρειας } r} \times 100$. Για την περιφέρεια Ηπείρου το ποσοστό υπολογίζεται ως εξής $\mu = \frac{18.338}{293.588} \times 100$, επομένως $\mu = 6,2\%$. Παρατηρείται ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά ανήκουν στην περιφέρεια Ιόνιων Νήσων και Νότιου Αιγαίου.

Δεδομένου ότι τα τελευταία χρόνια ο πρωτογενής οικονομικός τομέας της Ελλάδας δεν συνεισφέρει τόσο στην αύξηση του ΑΕΠ όσο ο δευτερογενής και ο τριτογενής οικονομικός τομέας και σε συνδυασμό με την ανάλυση που προηγήθηκε για την κατηγορία των γεωργικών πόρων, καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα. Κάποιες περιφέρειες ανεξαρτήτως της εξασθένησης του πρωτογενή τομέα φαίνεται να διατηρούν ακόμα τον γεωργικό χαρακτήρα τους συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι οι περιφέρειες εκτός από τις αμιγείς γεωργικές εκτάσεις που διαθέτουν από την φύση, πρέπει να εξελίσσονται διαρκώς (τεχνογνωσία) ώστε να είναι ικανές να τις εκμεταλλευτούν. Όμως, τονίζεται ότι αυτή η εκμετάλλευση σε αρκετές περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε άνιση

ανάπτυξη μεταξύ των περιφερειών και για αυτόν τον λόγο αποτελεί ένα πολύ ευαίσθητο ζήτημα που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Τέλος, κατανοείται από τα παραπάνω, ότι η διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων παίζει καθοριστικό ρόλο και αποτελεί πλεονέκτημα στην περιφερειακή αλλά και στην εθνική οικονομία και επομένως η μελέτη των ανισοτήτων τους στον χώρο είναι αναπόφευκτη προκειμένου να επιτευχθούν μεγαλύτερα επίπεδα ανάπτυξης και να αμβλυνθεί το περιφερειακό πρόβλημα της Ελλάδας.

3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Από την ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων φαίνεται ακόμα πιο έντονα η “στενή” σχέση μεταξύ των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος.
2. Παρατηρείται ολοένα και περισσότερο ότι οι κατηγορίες των περιφερειακών ανισοτήτων επηρεάζουν η μία την άλλη λειτουργικά.
3. Προκειμένου να αμβλυνθεί το περιφερειακό πρόβλημα πρέπει να αναλύονται οι περιφερειακές ανισότητες ώστε να μελετώνται τα καταστροφικά τους αποτελέσματα και να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας αναφέρονται και αναλύονται τα αίτια-παράγοντες των περιφερειακών ανισοτήτων, που είναι υπεύθυνα για την “γέννηση” και την διατήρηση τους σε υψηλά επίπεδα, καθώς και οι συνέπειες-επιπτώσεις που επιφέρουν στην χωρική έκταση της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, τα αίτια-παράγοντες των περιφερειακών ανισοτήτων χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες, τα ιστορικά, τα γεωμορφολογικά, τα πολιτικά-θεσμικά και τα οικονομικά. Επομένως, είναι διακριτό ότι ορισμένα από αυτά προέρχονται από το παρελθόν (όπως η ανάδειξη της Αθήνας ως μητρόπολη, τα ιδιαίτερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας κλπ.), ενώ κάποια επηρεάζονται και αλληλοεπιδρούν από τις παρούσες συνθήκες που

επικρατούν (όπως η οικονομική διάρθρωση της χώρας, το πολιτικό-θεσμικό καθεστώς κ.ά.). Αυτό που τονίζεται με την παραπάνω παραδοχή είναι ότι σε κάποια από αυτά τα αίτια-παράγοντες “γέννησης” των περιφερειακών ανισοτήτων είναι δύσκολο έως και ακατόρθωτο να επέμβει ο άνθρωπος ώστε να τα αλλάξει ριζικά (π.χ. γεωμορφολογία της Ελλάδας). Σε αντίθεση, υπάρχουν ορισμένα αίτια-παράγοντες που αυξάνουν το χάσμα των ανισοτήτων ανάμεσα στις περιοχές, ωστόσο ο άνθρωπος έχει την δυνατότητα τροποποίησης τους (π.χ. οικονομικά αίτια-παράγοντες) με απώτερο σκοπό την άμβλυση τους. Όσον αφορά τις συνέπειες-επιπτώσεις τους, αυτές έχουν είτε άμεσο είτε έμμεσο αντίκτυπο στον οικονομικό, στον πολιτισμικό, στον κοινωνικό και στον περιβαλλοντικό τομέα. Τις περισσότερες φορές οι επιπτώσεις που προκύπτουν έχουν καταστροφικό χαρακτήρα όχι μόνο για την οικονομική-κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας αλλά και για τον ίδιο τον άνθρωπο (χαμηλό επίπεδο διαβίωσης, περιβαλλοντική ρύπανση κ.ά.). Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι ανεξαρτήτως της συσχέτισης που παρατηρείται μεταξύ των υποκατηγοριών των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων, παρατηρείται αλληλεπίδραση και μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών. Για παράδειγμα, όπως περιγράφεται εκτενώς και παρακάτω η Αθήνα, εξαιτίας της “βαρύτητας” και αξίας που κουβαλάει διαχρονικά, αναδείχθηκε ως η μητρόπολη της χώρας. Ωστόσο, εξαιτίας της υπερσυγκέντρωσης του πληθυσμού, των οικονομικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων που προέκυψε, οδηγεί σε έναν φαύλο κύκλο εγκατάστασης όλο και περισσότερων υποδομών, οξύνοντας τις περιφερειακές ανισότητες και το περιφερειακό πρόβλημα, αντί για την εγκατάσταση υποδομών σε υποβαθμισμένες περιοχές στοχεύοντας στην ίση ανάπτυξη της ευρύτερης χωρικής ενότητας. Τέλος, η αναγκαιότητα άσκησης περιφερειακής πολιτικής είναι αναπόφευκτη. Σε αυτήν την διαδικασία πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψιν τα αίτια-παράγοντες καθώς και οι συνέπειες-επιπτώσεις ώστε να κατανοηθεί πλήρως το πρόβλημα και να βρεθούν λύσεις οι οποίες θα στοχεύουν όχι μόνο στην παρούσα αντιμετώπιση του, αλλά και στην πρόληψη μελλοντικής επανεμφάνισής του.

4.2 ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Οι περιφερειακές ανισότητες χαρακτηρίζονται ως ένα πολυδιάστατο και περίπλοκο ζήτημα. Επομένως, η προσπάθεια καθορισμού των διάφορων αιτιών και παραγόντων του αποτελεί μία δύσκολη υπόθεση, αφού είναι απαραίτητος ο συνδυασμός της ανάλυσης του σε ένα ευρύτερο σύνολο χωρικών μονάδων και της εμπειρικής διερεύνησης, ώστε τελικά αυτές να ταξινομηθούν και να τονιστούν οι λειτουργικές

σχέσεις στον χώρο (Πολύζος, 2011). Οι διάφορες μελέτες που έχουν διεξαχθεί στην διάρκεια των χρόνων με επίκεντρο τις περιφερειακές ανισότητες, επιχειρούν να προσδιορίσουν τα αίτια και τους παράγοντες, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την “γέννηση” και την διατήρηση τους σε υψηλά επίπεδα (Συμιακάκη,2009). Τα αίτια και οι παράγοντες αυτοί είναι πληθώρα και μεταβάλλονται ανάλογα με την περίπτωση μελέτης (Σαβιολάκης,2022). Παρόλα αυτά είναι σκόπιμο να αναφερθούν παρακάτω οι πιο σημαντικοί οι οποίοι σύμφωνα με τον Πετράκο και τον Ψυχάρη (2004) κατηγοριοποιούνται σε ιστορικούς, γεωμορφολογικούς, πολιτικούς-θεσμικούς και οικονομικούς.

4.2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Γενικότερα, σύμφωνα με τον Χαντζίδη (2014) παρατηρείται άνιση πληθυσμιακή διαίρεση στον ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα το μεγαλύτερο ποσοστό της φαίνεται να συγκεντρώνεται κυρίως στην μητρόπολη, με αποτέλεσμα την επιδείνωση των προβλημάτων ανισορροπίας. Είναι ευδιάκριτο το γεγονός ότι στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η χωροθέτηση των μητροπόλεων είναι αλληλένδετη με την απόσταση από τις γειτονικές χώρες και κατ’ επέκταση από τις γειτονικές αγορές (Χαντζίδης,2014). Για παράδειγμα, στην Γαλλία το Παρίσι τοποθετείται στο βόρειο τμήμα της, ενώ στην Ιρλανδία το Δουβλίνο βρίσκεται στο νότιο κομμάτι της, στοχεύοντας στην συνεχόμενη αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ, όπως αποτελούν τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την διεθνοποίηση της οικονομίας. Ωστόσο, αντιφατικό στοιχείο αποτελεί η τοποθεσία της μητρόπολης στην Ελλάδα, η οποία χωροθετείται στο νότιο τμήμα της (Χαντζίδης,2014), οξύνοντας τις περιφερειακές ανισότητες (βλέπε εικόνα 3). Αυτό οφείλεται σε τρεις ιστορικούς παράγοντες, οι οποίοι είναι η σταδιακή δημιουργία του ελληνικού κράτους, η Μικρασιατική Καταστροφή και η πολεμική διαίρεση της Ευρώπης σε Δύση και Ανατολή (Παναγιωτοπούλου,2020).

ΕΙΚΟΝΑ 3: ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ΠΗΓΗ: <https://european-union.europa.eu/>, ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Εάν και το πρώτο ελληνικό κράτος σχηματίστηκε το 1828, πέρασαν πολλά έτη μέχρι την τελική του μορφοποίηση, στην οποία καθοριστικό ρόλο έπαιξε η προσάρτηση των Δωδεκανήσων ύστερα από το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (βλέπε εικόνα 4) (Παναγιωτοπούλου,2020). Διαμέσου, διάφορων νικηφόρων πολέμων και συνθηκών που διαδραματίστηκαν σε αυτήν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο πραγματοποιήθηκε χωρική διεύρυνση του ελληνικού κράτους (Παναγιωτοπούλου,2020). Εντούτοις, το νότιο τμήμα της Ελλάδας και συγκεκριμένα η Αθήνα, εξαιτίας της "βαρύτητας" που κατείχε από τα πανάρχαια χρόνια, ανέδιδε διαχρονικά σταθερότητα και ασφάλεια (Παναγιωτοπούλου,2020). Επομένως, η Αθήνα αποτελούσε σημείο αναφοράς στην

επιλογή του τόπου για τους ανθρώπους, αφού παρουσίαζε συγκριτικά καλύτερες ευκαιρίες και συνθήκες από τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις (Παναγιωτοπούλου,2020).

ΕΙΚΟΝΑ 4: Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΠΗΓΗ: <https://greekkingdom.con.gr>

Όσον αφορά την Μικρασιατική Καταστροφή, σύμφωνα με ιστορικά στοιχεία περίπου 900.000 πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο, και συγκεκριμένα ένα μεγάλο μέρος τους στην μητρόπολη, αυξάνοντας αναπάντεχα τον πληθυσμό της κατά 55% (Χαντζίδης,2014). Αυτή η μεταβολή του πληθυσμού έδωσε μια νέα δυναμική στην Αθήνα σε σχέση με τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις. Όπως αναφέρουν ο Πετράκος και ο Ψυχάρης (2004), «αφενός η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού και αφετέρου το μέγεθος της τοπικής κοινωνίας», προσέδωσαν στην Αθήνα συγκριτικές δυνατότητες οι οποίες μαγνήτιζαν όλο και περισσότερο πληθυσμό και την εξύψωσαν ως το μητροπολιτικό κέντρο της Ελλάδας.

Η Τουρκοκρατία αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα πληθυσμιακής κατανομής (Χαντζίδης,2014). Αναλυτικότερα, αρκετά άτομα με στόχο την αποφυγή των Τούρκων κατακτητών, εδραιώθηκαν σε ορεινές περιοχές, ιδρύοντας ανεξάρτητους οικισμούς μέσα στους οποίους αναπτύσσεται ο τομέας της γεωργίας σε άγονες ωστόσο εκτάσεις (Χαντζίδης,2014). Βασιζόμενος σε αυτό ο Γιατράκος (1980) σχολιάζει ότι «έτσι εξηγείται η χαμηλή παραγωγικότητα του γεωργικού τομέα που απορροφά το

μεγαλύτερο μέρος του οικονομικού πληθυσμού της χώρας». Επομένως, αφού οι οικισμοί αυτοί είναι χωροθετημένοι σε απόκρημνες και δυσπρόσιτες περιοχές είναι αδύνατη η ανάπτυξη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, οδηγώντας προς την αναζήτηση περιοχών με ιδανικές συνθήκες ανάπτυξης. Κατά την χρονική περίοδο που ακολούθησε από το 1949 έως το 1989, ο Ψυχρός Πόλεμος "ανάγκασε" την Ελλάδα να κλείσει τα σύνορα της στον Βορρά, διότι οι γειτονικές χώρες είχαν εχθρικά καθεστώτα (Χαντζίδης,2014). Αυτό είχε ως άμεσο αντίκτυπο, την μείωση της δυναμικής των βόρειων, μεγάλων αστικών ιστών της Ελλάδας, αφού δεν μπορούσαν να εκμεταλλευτούν την αγορά των συνοριακών χωρών και η διανομή των παραγόμενων προϊόντων στο εσωτερικό της ήταν πλέον μονόδρομος (Παναγιωτοπούλου,2020). Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι εκείνη την εποχή το κόστος μεταφοράς των πρώτων υλών και των προϊόντων ήταν αυξημένο, με αποτέλεσμα τον περιορισμό των προορισμών διανομής τους (Παναγιωτοπούλου,2020). Επιπρόσθετα, ένα ακόμη ιστορικό γεγονός που επηρέασε σημαντικά την πληθυσμιακή διαίρεση ήταν ο εμφύλιος πόλεμος (Χαντζίδης,2014). Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ελλάδας βρήκε καταφύγιο κυρίως στην Αθήνα προκειμένου να ξεφύγει από τις καταστροφικές συνέπειες του εμφυλίου, "χτίζοντας" τα θεμέλια για την ανάπτυξη της πόλης αυτής (Χαντζίδης,2020). Τέλος, σημαντικός ιστορικός παράγοντας για την καθίδρυση των περιφερειακών ανισοτήτων ήταν η εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση. Η συνεχόμενη αναζήτηση για καλύτερες ευκαιρίες, υποδομές κ.ά. είχε ως αποτέλεσμα την άνιση κατανομή του πληθυσμού στον ελλαδικό χώρο.

Συνοψίζοντας, η σταδιακή δημιουργία της ελληνικής επικράτειας, η Μικρασιατική Καταστροφή, ο Ψυχρός Πόλεμος, ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα, η Τουρκοκρατία και τα κύματα μετανάστευσης στην διάρκεια των χρόνων αποτελούν μερικά ιστορικά αίτια που καταλήγουν στην άνιση πληθυσμιακή διαίρεση της χώρας και στην μονόπλευρη ανάπτυξη ορισμένων αστικών κέντρων με πρωτοπόρα την πόλη της Αθήνας, συμβάλλοντας δραματικά στην αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων.

4.2.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Αρχικά, πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού περιβάλλοντος της Ελλάδας απαρτίζεται από ορεινές και νησιώτικες περιοχές συνιστώντας έναν σημαντικό παράγοντα ως προς την χωρική κατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων (βλέπε εικόνα 5) (Χαντζίδης,2014). Επομένως, παραγωγικές δραστηριότητες οι οποίες είναι χωροθετημένες σε περιοχές με ιδιαίτερους

γεωμορφολογικούς παράγοντες εμφανίζουν σημαντικές κοινωνικο-οικονομικές διαφορές συγκριτικά με άλλες ευνοημένες (Χατζίδης,2014). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύγκριση των πεδινών εκτάσεων με την νησιωτική έκταση της Ελλάδας, η οποία όμως λόγω της διαίρεσης της σε μικρότερες-διάσπαρτες χωρικές ενότητες σε συνδυασμό με τις τεράστιες αποστάσεις από την αγορά της ηπειρωτικής χώρας και τις υπόλοιπες συνοριακές αγορές, έχει ως συνέπεια την αύξηση του κόστους μεταφοράς και επομένως την πληθυσμιακή συρρίκνωση και οικονομική παρακμή αρκετών νησιών (Χαντζίδης,2014).

Μελετώντας, την δημογραφική κατανομή της Ελλάδας σε επίπεδο δήμου παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος της συγκεντρώνεται στις παράλιες και πεδινές περιοχές σε αντίθεση με τις ορεινές-νησιώτικες που συνεχώς συρρικνώνονται (Παναγιωτοπούλου,2020). Υπαίτιοι για αυτήν την κατάσταση μπορεί να θεωρηθούν το καλύτερο κλίμα και οι συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν στις πεδινές και παράλιες περιοχές εν συγκρίσει με τις ορεινές-νησιώτικες, η μετατροπή του παραγωγικού συστήματος που βασίζεται πλέον στον δευτερογενή και τριτογενή οικονομικό τομέα, αντί στον πρωτογενή (μείωση της αξίας της ορεινής-νησιωτικής κτηνοτροφίας-γεωργίας), η αντιμετώπιση ζητημάτων που μάστιζαν τις περιοχές αυτές στο παρελθόν (ελαιοσιτία στις πεδινές περιοχές) καθώς και η τεχνολογική-επιστημονική πρόοδος που βοήθησε στην δημιουργία νέων τεχνικών έργων (οδικό δίκτυο, αποξήρανση ελών) για την ευκολότερη μετακίνηση και εγκατάσταση σε αυτές τις περιοχές (Παναγιωτοπούλου,2020).

ΕΙΚΟΝΑ 5: ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΗΓΗ: <http://photodentro.edu.gr/>

Εν κατακλείδι, οι κλιματικές συνθήκες, η προσπελασιμότητα⁹, η αλληλεπίδραση με τις γειτονικές αγορές των περιοχών αποτελούν καθοριστικούς γεωμορφολογικούς παράγοντες για την επιλογή τόπου του πληθυσμού, των παραγωγικών δραστηριοτήτων κ.λπ. και επομένως για την άνιση κατανομή χαρακτηριστικών που σχετίζονται με τις περιφερειακές ανισότητες.

4.2.3 ΠΟΛΙΤΙΚΑ-ΘΕΣΜΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Αναπόσπαστο κομμάτι στην εμφάνιση περιφερειακών ανισοτήτων συνιστούν οι πολιτικοί παράγοντες. Ορισμένες περιφέρειες ή διοικητικές υποδιαιρέσεις εξαιτίας της ανυπαρξίας αρμόδιου-ηγετικού προσωπικού που στοχεύει στην επίλυση κρίσιμων προβλημάτων, της έλλειψης φυσικών πόρων, της αδυναμίας παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών στο στοχεύων επίπεδο και συνεπώς της αλυσιδωτής εξάρτησης με το κράτος για την χρηματοδότηση τους, έχει ως αποτέλεσμα τον σχηματισμό διοικητικών

⁹ Με τον όρο προσπελασιμότητα ουσιαστικά νοείται η ευκολία ενός ατόμου όσον αφορά την άφιξη του σε έναν συγκεκριμένο τόπο, ώστε να συμμετέχει σε μια ειδική δραστηριότητα.

δομών οι οποίες είναι ανίκανες να διαχειριστούν και να ανταπεξέλθουν σε σημαντικά αναπτυξιακά ζητήματα που προκύπτουν (Πέτρου,2016). Ακόμη ένας παράγοντας που σχετίζεται με τον πολιτικό τομέα είναι η ανυπαρξία θέσπισης κατάλληλων πολιτικών και σχεδίων από την πλευρά της δημόσιας διοίκησης που παραπέμπουν στην ανάπτυξη των υποανάπτυκτων ή των συγκριτικά λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Πέτρου,2016). Σε αυτό το σημείο πρέπει να προστεθεί ότι η χωρική διάσπαση της Ελλάδας σε πολλά και μικρότερα διοικητικά στρώματα δεν βοηθάει στην θέσπιση και εφαρμογή αυτών των πολιτικών-σχεδίων από την δημόσια διοίκηση (Συμιακάκη,2009). Επιπρόσθετα, σπουδαίος πολιτικός παράγοντας ο οποίος συμμετέχει στην δημιουργία των περιφερειακών ανισοτήτων είναι η εκμετάλλευση της χρηματοδότησης των προγραμμάτων της περιφερειακής ανάπτυξης, που προορίζεται στην “επανόρθωση” των αναπτυσσόμενων περιφερειών και των διοικητικών στρωμάτων τους (Πέτρου,2016). Για παράδειγμα υπάρχουν πολλά δομικά έργα τα οποία χρηματοδοτήθηκαν με ευρύτερο σκοπό την ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ των διάφορων τόπων, ωστόσο παρατηρείται ότι αυτά δεν τελείωσαν ποτέ ή δεν πραγματοποιήθηκαν με τις κατάλληλες προδιαγραφές με αποτέλεσμα την διατήρηση των περιφερειακών ανισοτήτων και συνεπώς την όξυνση του περιφερειακού προβλήματος.

Πέραν των πολιτικών παραγόντων της Ελλάδας, επιβάλλεται να γίνει μια αναφορά και στο θεσμικό πλαίσιο της, διότι αποτελεί σημείο εκκίνησης για αρκετές περιφερειακές ανισότητες. Είναι σύνθηρες το γεγονός ότι πολλές παραγωγικές δραστηριότητες προτιμούν την χωροθέτηση τους σε μία μικρή ακτίνα απόστασης από τα μεγάλα αστικά κέντρα, με πρωτοπόρα επιλογή την μητρόπολη, καθώς σε αυτά τα σημεία οι θεσμικοί παράγοντες (π.χ. υπουργεία) λειτουργούν αποτελεσματικά, με άμεσες συνέπειες στην κατανομή του πληθυσμού και των παραγωγικών δραστηριοτήτων στον ελλαδικό χώρο (Τζαμτζής,2017). Σε αντίθεση, εξαιτίας της έλλειψης θεσμικών παραγόντων σε αρκετές περιοχές σε συνδυασμό με την απόσταση από την πρωτεύουσα, η λήψη αποφάσεων για προβλήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης και αφορούν αυτούς τους συγκεκριμένους τόπους, πραγματοποιείται στην Αθήνα (Τζαμτζής,2017). Αυτό έχει καταστροφικές επιπτώσεις, καθώς οι αρμόδιοι φορείς στην μητρόπολη δεν διαθέτουν την απαραίτητη γνώση, εμπειρία ώστε να παρθούν ορθές αποφάσεις και να αμβλυνθούν οι περιφερειακές ανισότητες. Προκειμένω να κατανοηθεί καλύτερα η παραπάνω πρόταση θα αναφερθεί ένα παράδειγμα. Έστω, ότι ένας προπονητής ο οποίος κατοικεί στην Αθήνα έχει αναλάβει την προετοιμασία ενός αθλητή που ζει στην Κοζάνη μέσω διαδικτύου. Αυτός ο προπονητής δίνει οδηγίες στον αθλητή χωρίς όμως

την καθημερινή επίβλεψη και τριβή με αυτόν. Από την άλλη πλευρά τον ίδιο αθλητή σε διαφορετική χρονική περίοδο αναλαμβάνει ένας προπονητής ο οποίος μένει στον ίδιο τόπο με αυτόν και βρίσκεται σε καθημερινή επαφή μαζί του. Στην πρώτη περίπτωση, ο προπονητής έχει την δυνατότητα τροποποίησης των παραγόντων που σχετίζονται με την προετοιμασία του με βάση ελλিপών στοιχείων. Πιο συγκεκριμένα, είναι ικανός να αλλάζει το πρόγραμμα, την διατροφή με τα δεδομένα που του μεταφέρει ο αθλητής ή προσπαθεί να αντιληφθεί από απόσταση. Αντίθετα, ο προπονητής που έρχεται σε καθημερινή τριβή μαζί του έχει να προσφέρει περισσότερα στην προετοιμασία του, καθώς μπορεί να λαμβάνει υπόψιν του και άλλες συνιστώσες οι οποίες από απόσταση είναι αδύνατον να φανούν, όπως η ψυχολογία του. Με άλλα λόγια, ο δεύτερος προπονητής μπορεί να προσφέρει περισσότερες και αποτελεσματικότερες λύσεις συγκριτικά με τον πρώτο, διότι έρχεται σε καθημερινή τριβή με τον αθλητή και γνωρίζει περισσότερες πτυχές του (όπως θέματα που τον απασχολούν και τον προβληματίζουν, αναπτύσσει σχέση φιλίας μαζί του, κ.λπ.). Έτσι και η λήψη ορθών αποφάσεων που λαμβάνονται στην μητρόπολη για απομακρυσμένες περιφέρειες ή διοικητικές διαιρέσεις αυτών φαντάζει ουτοπική καθώς δεν διατίθεται η απαραίτητη εμπειρία και η γνώση για την αντιμετώπιση της "ρίζας" του προβλήματος.

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι οι πολιτικοί-θεσμικοί παράγοντες απαρτίζουν πολύ σημαντική κατηγορία για τις περιφερειακές ανισότητες και το περιφερειακό πρόβλημα και πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψιν από το κράτος για την επίλυση τους.

4.2.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΙΤΙΑ-ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Οι οικονομικοί παράγοντες, οι οποίοι αυξάνουν το χάσμα μεταξύ των διάφορων περιοχών όσον αφορά τις περιφερειακές ανισότητες, αποτελούν αντικείμενο μελέτης αρκετών επιστημονικών ερευνών. Ξεκινώντας, οι μεγάλες πόλεις και κυρίως η πρωτεύουσα και η συμπρωτεύουσα, εκμεταλλεύονται τα πλεονεκτήματα που πηγάζουν

από τις οικονομίες κλίμακας¹⁰ και συγκέντρωσης¹¹ και ως αποτέλεσμα ελκύουν όλο και περισσότερες παραγωγικές δραστηριότητες, πληθυσμό κ.ά. οξύνοντας το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων (Πέτρου,2016). Βασιζόμενοι σε αυτήν την παραδοχή, ο υπέρμετρος πληθυσμός που κατοικεί είτε σε μικρή απόσταση είτε στην καρδιά των μεγάλων αστικών κέντρων παίζει και αυτός με την σειρά του σπουδαίο ρόλο στην κατανάλωση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, γεγονός που σημαίνει ότι μειώνεται δραματικά το κόστος μεταφοράς τους (Πέτρου,2016). Δηλαδή, φαίνεται ότι οι επιχειρήσεις τείνουν στην εγκατάσταση προς μεγάλους αστικούς ιστούς αφού επωφελούνται από τα προτερήματα που απορρέουν από αυτούς (όπως μειωμένο έως μηδενικό κόστος μεταφοράς, μεγαλύτερη ποικιλία στην επιλογή αρμόδιου προσωπικού κ.λπ.) προσθέτοντας με αυτόν τον τρόπο το "λιθαράκι" τους στην επιδείνωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Πετράκος-Ψυχάρης,2004).

Σε αυτό το σημείο, προκειμένω να εμπεδωθεί και να αναλυθεί καλύτερα η βαρύτητα των οικονομιών συγκέντρωσης, θα πρέπει να γίνει αναφορά της θεωρίας του Puga (2010) η οποία μέσω τριών μηχανισμών ερμηνεύει την ύπαρξη τους στα μεγάλα αστικά κέντρα. Αρχικά, ο πρώτος μηχανισμός εξηγεί ότι μια ευρύτερη χωρική αγορά οδηγεί σε ένα πιο τελεσφόρο "μοίρασμα" των υποδομών και εγκαταστάσεων, στην διαθεσιμότητα περισσότερων προμηθευτών καθώς και στην ευκολότερη εύρεση-αντικατάσταση του εργατικού προσωπικού λόγω του αυξημένου αριθμού του (Puga,2010). Ακόμη, ο δεύτερος μηχανισμός επισημαίνει ότι υπάρχει αποδοτικότερη συσχέτιση των εργοδοτών με το εργατικό δυναμικό και των προμηθευτών με τους

¹⁰ Οι οικονομίες κλίμακας δείχνουν την σχέση μεταξύ της παραγωγής και του μακροχρόνιου μέσου κόστους (Κορρές). Αναλυτικότερα, όταν υπάρχει αύξηση της παραγωγής και μείωση του μέσου κόστους οδηγούμαστε σε οικονομίες κλίμακας (Κορρές). Οι οικονομίες κλίμακας με βάση κάποιων παραγόντων κατηγοριοποιούνται σε εσωτερικές οικονομίες κλίμακας (τέτοιοι παράγοντες είναι η καλύτερη διαίρεση και εκμετάλλευση των παραγωγικών συντελεστών κ.ά.) και σε εξωτερικές οικονομίες κλίμακας (τέτοιοι παράγοντες είναι η χωρική συσσώρευση παραγωγικών δραστηριοτήτων, η παρέμβαση του κράτους κ.ά.) (Κορρές). Τέλος, ανάλογα με την σχέση μεταξύ της παραγωγής και του μακροχρόνιου μέσου κόστους οι οικονομίες κλίμακας διακρίνονται σε θετικές, αρνητικές και ουδέτερες (Κορρές).

¹¹ Η έννοια των οικονομιών συγκέντρωσης σχετίζεται με τα κοστολογικά πλεονεκτήματα τα οποία απορρέουν από το εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων και κατηγοριοποιούνται στις οικονομίες αστικοποίησης και στις οικονομίες συσπείρωσης. Επεξηγηματικά, οι οικονομίες αστικοποίησης είναι τα πλεονεκτήματα που προορίζονται προς τις επιχειρήσεις και πηγάζουν από το υψηλότερο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας και υπηρεσιών των μεγάλων αστικών ιστών, καθώς οι οικονομίες συσπείρωσης είναι τα προτερήματα που πηγάζουν από την συσσώρευση επιχειρήσεων που εξειδικεύονται στον ίδιο κλάδο και δραστηριοποιούνται στην ίδια περιοχή.

αγοραστές, υπό την προϋπόθεση πάντα ύπαρξης μεγαλύτερης αγοράς (Puga,2010). Ο τρίτος και τελευταίος μηχανισμός αναφέρει ότι στα πλαίσια της αγοράς των μεγάλων αστικών κέντρων προωθείται ευκολότερα η ανάπτυξη τεχνολογίας (Puga,2010). Άρα, οι ευνοϊκές συνθήκες που επικρατούν στα μεγάλα αστικά κέντρα παροτρύνουν συνεχώς την εγκατάσταση καινούργιων παραγωγικών δραστηριοτήτων και συνεπώς πληθυσμού, αυξάνοντας σημαντικά τις ανισορροπίες ανάμεσα στους τόπους.

Ένας ακόμη οικονομικός παράγοντας είναι η παραγωγική διάρθρωση και οι ανθρώπινοι πόροι που οδηγούν στην άνιση διαίρεση του πληθυσμού στον ελλαδικό χώρο, ευνοώντας την ανάπτυξη των περιφερειακών ανισοτήτων (Συμιακάκη,2009). Επεξηγηματικά, παρατηρείται ότι περιοχές που ειδικεύονται στον δευτερογενή και τριτογενή οικονομικό τομέα επωφελοούμενες από μεγάλο αριθμό οικονομικών εισροών σε συνδυασμό με το υψηλό επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού (εκπαίδευση, κατάρτιση, εμπειρία), αναπτύσσονται με γοργότερους ρυθμούς σε σχέση με περιοχές που δεν διαθέτουν αυτά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και στηρίζονται κυρίως στον πρωτογενή οικονομικό τομέα (Συμιακάκη,2009).

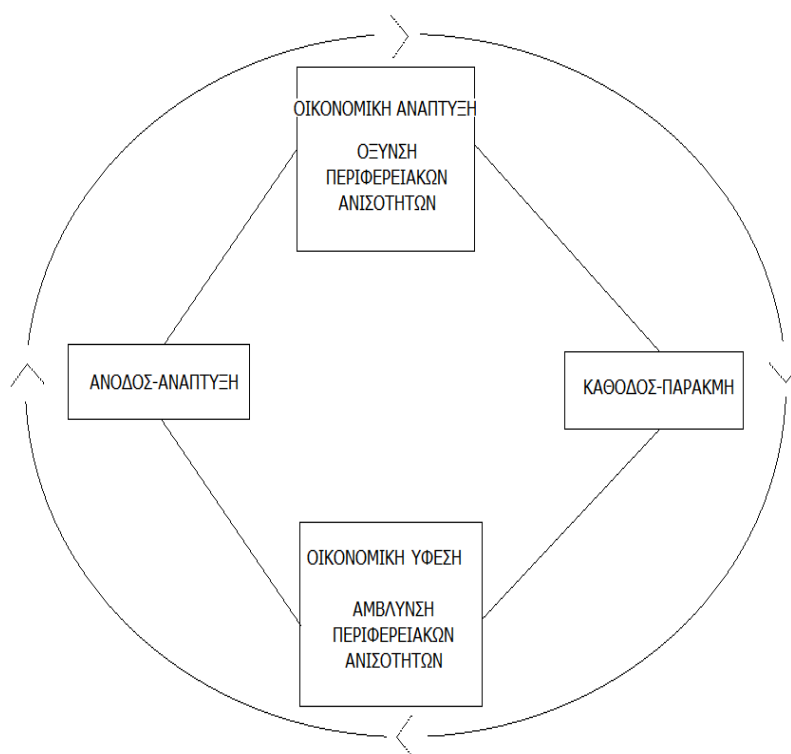
Επιπρόσθετα, η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση¹² ενώ συνέβαλε στην διεθνοποίηση της ελληνικής οικονομίας γεγονός που εκ πρώτης όψεως βοηθάει στην αναπτυξιακή της διαδικασία, επέφερε θετικά και αρνητικά αποτελέσματα σε ολόκληρη την χωρική της έκταση (Παναγιωτοπούλου,2020). Πιο συγκεκριμένα η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επηρέασε κυρίως τον δευτερογενή οικονομικό τομέα στις ήδη αναπτυγμένες περιοχές και οδήγησε στην παρέκκλιση της Ελλάδας ως χωρικό σύνολο από τους αναπτυξιακούς της στόχους με βάση τους μέσους όρους που έθετε η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά συγχρόνως επιτεύχθηκε χάρη σε αυτήν εσωτερική σύγκλιση μεταξύ των περιφερειών και των νομών της (Συμιακάκη,2009).

Δεν μπορεί να παραληφθεί και να μην αναλυθεί περαιτέρω η σημασία του οικονομικού κύκλου. Έχει διαπιστωθεί ότι οι περιφερειακές ανισότητες παρουσιάζουν αυξημένο αριθμό όταν υπάρχουν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη της Ελλάδας, ενώ μειώνονται δραματικά όταν υπάρχει οικονομικός μαρασμός. Αυτό συμβαίνει διότι

¹² Η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση “κουβαλάει” διαχρονική και τεράστια σημασία καθώς ουσιαστικά αφορά την κατάρριψη των εμποδίων μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την λήψη κοινών αποφάσεων για οικονομικά, πολιτικά, πολιτισμικά, κοινωνικά κ.ά. ζητήματα υπό τα πλαίσια δημιουργίας μίας ευρύτερης αγοράς (Ακριβοπούλου,2010).

οι αναπτυγμένες περιοχές είναι ικανές να προσαρμόζονται, να διαχειρίζονται και να αξιοποιούν αποτελεσματικότερα τις ακραίες μεταβολές του οικονομικού περιβάλλοντος (π.χ. οικονομική κρίση) και τελικά να αναπτύσσονται (Παναγιωτοπούλου,2020). Σε αντίθεση, οι υποανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες περιοχές δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις αλλαγές του οικονομικού περιβάλλοντος και για αυτό είτε παρακμάζουν είτε μένουν στάσιμες είτε αναπτύσσονται με αργούς ρυθμούς (Παναγιωτοπούλου,2020). Οπότε, είναι εμφανές ότι ο οικονομικός κύκλος είναι ικανός να “θρέφει” τις περιφερειακές ανισότητες στην χωρική έκταση της Ελλάδας, αλλά και να τις αποδυναμώνει ανάλογα με το οικονομικό στάδιο και την συγκεκριμένη χρονική περίοδο που βρίσκεται αυτή.

ΣΧΗΜΑ 6: Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

ΠΗΓΗ:ΙΔΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Τέλος, ένας οικονομικός παράγοντας ο οποίος δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί, ωστόσο συμβάλει στην αύξηση του χάσματος των διαφορών ανάμεσα στις περιοχές της χώρας, είναι οι πολιτικές της περιφερειακής ανάπτυξης που ασκούνται στις προβληματικές περιοχές με στόχο την καταπολέμηση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Οι πολιτικές άσκησης επιβάλλεται να προσαρμόζονται στα μεταβαλλόμενα δεδομένα της σύγχρονης εποχής και να λαμβάνουν υπόψιν τους τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της περιοχής μελέτης ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι ανισοροπίες της. Όταν οι πολιτικές είναι ανίκανες να αντιμετωπίσουν τα ιδιαίτερα προβλήματα αυτών των περιοχών, συγκεντρώνονται συνεχώς όλο και περισσότερα και τελικά έχουν αντίκτυπο στην ψυχολογία των πολιτών αλλά και της ίδιας της διακυβέρνησης, καταλήγοντας συχνά στην πρόωρη παραίτηση της προσπάθειας (Παναγιωτοπούλου,2020). Επομένως, πολλές φορές η αποτυχία που προκύπτει από την άσκηση πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης αντί να βελτιώσει μπορεί τελικά να χειροτερέψει την κατάσταση και εν τέλη να αυξήσει το χάσμα των περιφερειακών ανισοτήτων και συνεπώς να επιδεινώσει το περιφερειακό πρόβλημα (Παναγιωτοπούλου,2020).

4.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Πέραν από την ανάλυση των παραγόντων-αιτιών των περιφερειακών ανισοτήτων που προηγήθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο, θα πρέπει να επισημανθούν και οι συνέπειες-επιπτώσεις αυτών. Παρακάτω, θα αναφερθούν οι κυριότερες συνέπειες τους, οι οποίες εστιάζουν στον οικονομικό, πολιτισμικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα.

4.3.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Αρχικά, μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις που επιφέρουν οι περιφερειακές ανισότητες είναι η αύξηση του ποσοστού ανεργίας, αφού σε αρκετές περιοχές παρατηρείται δραματική μείωση της προσφοράς εργασίας από την πλευρά των επιχειρήσεων και αύξηση της ζήτησης εργασίας από την πλευρά του ανθρώπινου δυναμικού, εξαιτίας της "δύναμης" που διακατέχουν αυτές οι διαφορές ως προς την "εξύψωση" ή την "υπονόμευση" των περιοχών αυτών. Το φαινόμενο της ανεργίας που μπορεί να πλήττει μικρότερες χωρικές εκτάσεις (π.χ. δημοτική ενότητα, δήμο), αλλά και ευρύτερες χωρικές ενότητες (π.χ. περιφέρεια, χώρα), είναι συχνά απόρροια της έλλειψης επενδύσεων και επιχειρηματικότητας. Ως εκ τούτου, περιοχές που εξειδικεύονται σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, είναι πιο ευάλωτες και "άκαμπτες" προς τις πιθανές μεταβολές του οικονομικού περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, αν το μεγαλύτερο ποσοστό μιας περιφέρειας ειδικεύεται στον πρωτογενή οικονομικό τομέα και συγκεκριμένα στην γεωργία, σε συνδυασμό με την έλλειψη νέων επενδύσεων, τότε σε περιπτώσεις που μπορεί να κλονιστεί ο κλάδος

αυτός δεν είναι προετοιμασμένη να ανταπεξέλθει, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και πιθανόν την οικονομική και πληθυσμιακή της συρρίκνωση. Αναλυτικότερα, οι περιφέρειες αυτές είναι ανίκανες να μπορέσουν να διοχετεύσουν τους άνεργους σε άλλες μορφές απασχόλησης, αφού δεν έχουν επενδύσει στην ανάπτυξη άλλων “δικλείδων ασφαλείας” ανάλογα με τα πλεονεκτήματα που διαθέτουν, όπως αποτελεί για παράδειγμα η ανάπτυξη του τουρισμού του τριτογενή οικονομικού τομέα (Πολύζος,2019). Κοντά στο φαινόμενο της ανεργίας πρέπει να τονιστεί και το κόστος συμφόρησης. Με άλλα λόγια στις περιοχές που συγκεντρώνεται υπερβολικός αριθμός πληθυσμού, δραστηριοτήτων (είτε οικονομικών είτε παραγωγικών) κ.λπ. παρατηρείται άνοδος και του κόστους διαβίωσης (Πολύζος,2019).

Επιπρόσθετα, βασική οικονομική επίπτωση αποτελεί το άνισο, άδικο “μοίρασμα” του εισοδήματος μεταξύ των διάφορων περιοχών (Πέτρου,2016). Αρκετές περιφέρειες ή διοικητικές χωρικές υποενότητες διαθέτουν μεγαλύτερο πληθυσμιακό αριθμό, περισσότερες υποδομές (π.χ. αεροδρόμια, λιμάνια, νοσοκομεία, σχολεία, καλύτερο οδικό δίκτυο, κ.ά.) και ως επόμενο είναι λογικό να απαιτείται ειδικό, καταρτισμένο εργατικό δυναμικό το οποίο λαμβάνει υψηλότερα εισοδήματα συγκριτικά με άλλα δημιουργώντας εισοδηματικές διαφορές στην ευρύτερη χωρική ενότητα της Ελλάδας (Πέτρου,2016).

Όπως προαναφέρθηκε και στην ενότητα των παραγόντων-αιτίων των περιφερειακών ανισοτήτων η έλλειψη ή ο περιορισμός των φυσικών πόρων και των παραγωγικών συντελεστών, οδηγεί στην δημιουργία ανισορροπιών ανάμεσα στους τόπους και επομένως στην άνιση ανάπτυξη τους. Ιδιαίτερα τα υψηλά ποσοστά ανεργίας σε συνδυασμό με την απουσία επένδυσης και επιχειρηματικότητας σε ορισμένες περιφέρειες, έχουν ως αποτέλεσμα την υποαπασχόληση των συντελεστών παραγωγής και την αδυναμία εκμετάλλευσης των πόρων τους (Πολύζος, 2019). Επομένως, το παραγόμενο προϊόν αυτών των περιφερειών μειώνεται σε σχέση με άλλες συμβάλλοντας στην ενίσχυση του περιφερειακού προβλήματος.

Μία ακόμη οικονομική συνέπεια είναι η εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση. Όταν δεν λαμβάνονται άμεσα μέτρα αντιμετώπισης στις περιπτώσεις σοβαρών προβλημάτων που μαστίζουν μία περιοχή, όπως η αύξηση της ανεργίας, τότε δημιουργείται ένα μεταναστευτικό ρεύμα το οποίο αναζητά εργασία και επιφέρει ανισότητες στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο αλλά ταυτόχρονα επηρεάζει και τον ίδιο τον

άνθρωπο (όπως ψυχολογική κατάρρευση εξαιτίας της εξαναγκαστικής εγκατάλειψης του τόπου του) . Ο Puga (1999) βασίζεται σε αυτήν την παραδοχή και τονίζει ότι το εργατικό δυναμικό έχει τάση μετακίνησης προς τις περιοχές με καλύτερες συνθήκες και οικονομικές απολαβές.

Δεν γίνεται να παραληφθεί ότι η έννοια του πληθωρισμού¹³ συχνά είναι απόρροια των περιφερειακών ανισοτήτων. Μάλιστα, σημειώνεται ότι ο πληθωρισμός έχει χειρίστο αντίκτυπο σε μέρη όπου συναντάται αυξημένη ανεργία, χαμηλές οικονομικές απολαβές και χαμηλό παραγωγικό προϊόν (Πολύζος,2019). Είναι σύνηθες φαινόμενο ότι όταν το κράτος προσπαθεί να αμβλύνει τα παραπάνω ζητήματα, μέσω διάφορων πολιτικών, στοχεύοντας στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη αυτών των περιοχών, αυξάνεται και ο πληθωρισμός, διότι η παρούσα παραγωγή αδυνατεί να καλύψει την τεράστια αύξηση ζήτησης που προκύπτει (Πολύζος,2019).

Σε αυτό το σημείο θα αναλυθούν οι επιπτώσεις των υποδομών στην οικονομία των υποανάπτυκτων ή αναπτυσσόμενων περιοχών καθώς και η σχέση αλληλεξάρτησης τους. Ως γνωστόν οι υποδομές συνδέονται άμεσα με την έννοια της παραγωγικότητας, της ελκυστικότητας, της ευημερίας, της οικονομίας και γενικότερα της ανάπτυξης (Πολύζος,2019). Επομένως, όταν συναντώνται υποδομές ικανές να καλύπτουν τις ανάγκες των ατόμων μίας περιοχής σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, έχει ως άμεση συνέπεια την τάση της για οικονομική ανάπτυξη. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δεν υπάρχουν οι κατάλληλες-απαιτούμενες υποδομές σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες σε μία περιοχή, αυτό παραπέμπει στην στασιμότητα ή στην οικονομική παρακμή της. Για αυτόν τον λόγο το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα επιλέγει να κατοικήσει σε μεγάλα αστικά κέντρα, αντί σε μικρότερες περιοχές, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο μεταξύ της έννοιας των υποδομών και της άνιση κατανομής του πληθυσμού στον ευρύτερο χώρο. Με αυτόν τον τρόπο οι περιφερειακές ανισότητες αυξάνονται ολοένα και περισσότερο και το χάσμα των διαφορετικών ρυθμών ανάπτυξης ανάμεσα στις περιοχές συνεχώς μεγαλώνει.

Συμπερασματικά, οι περιφερειακές ανισότητες έχουν αρκετές σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις και για αυτόν τον λόγο πρέπει να μελετώνται διεξοδικά από τους αρμόδιους

¹³ Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ως πληθωρισμός ορίζεται η γενικευμένη αύξηση των τιμών των αγαθών και των προϊόντων.

προκειμένω να βρεθούν λύσεις, ειδάλλως η συνεχής αγνόηση τους για μεγάλο χρονικό διάστημα μπορεί να φέρει καταστροφικά αποτελέσματα στην χώρα.

4.3.2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Από ότι φαίνεται η έννοια των υποδομών εμφανίζεται για ακόμα μια φορά στις επιπτώσεις των περιφερειακών ανισοτήτων και ειδικότερα στην κατηγορία των πολιτισμικών. Είναι δεδομένο ότι το μεγαλύτερο μέρος των πολιτισμικών-εκπαιδευτικών έργων (π.χ. κατασκευή κτηρίων πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ανάδειξη μνημείων, διατήρηση παραδοσιακών κτηρίων κ.λπ. που εξυμνούν την ιστορία, την παράδοση και τον πολιτισμό της Ελλάδας) βρίσκεται σε τόπους οι οποίοι παρουσιάζουν το φαινόμενο της υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού. Ως αποτέλεσμα, οι μικρότερες περιοχές που στερούνται τέτοιου είδους υποδομές συχνά “πέφτουν θύματα” του αναλφαριθμητισμού, της στέρησης-περιορισμού πρόσβασης στην εκπαίδευση, της αγνόησης των πολιτισμικών ηθών και εθίμων καταλήγοντας σε χαμηλά μορφωτικά επίπεδα, στην απώλεια της πολιτισμικής ταυτότητας των περιοχών αυτών και στην γενικότερη υποβάθμιση τους (Πέτρου,2016).

Απαιτείται επομένως να δοθεί “βαρύτητα” στην διερεύνηση και στην μελέτη των πολιτισμικών επιπτώσεων από την πλευρά του εκάστοτε κράτους, για την μείωση των ανισορροπιών ανάμεσα στους τόπους αλλά και για την διατήρηση των πολιτιστικών προτύπων, διότι τόπος που ξεχνάει την ιστορία του και χάνει την πολιτισμική του φυσιογνωμία είναι καταδικασμένος να την ξαναζητήσει.

4.3.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Οι περιφερειακές ανισότητες εκτός από οικονομικές και πολιτισμικές επιπτώσεις, όπως περιεγράφηκε παραπάνω, έχουν και κοινωνικές. Ξεκινώντας, το πολυσυζητημένο φαινόμενο της ανεργίας ανήκει και στην συγκεκριμένη κατηγορία συνεπειών. Όπου εμφανίζονται υψηλά ποσοστά ανεργίας, τις περισσότερες φορές συνδέονται με μια γενικευμένη στασιμότητα ή υπανάπτυξη των περιοχών. Επεξηγηματικά, η ανεργία μπορεί να προκαλέσει οικονομική υποβάθμιση στις περιοχές δραστηριοποίησης της, χάσματα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων (π.χ. αλλοίωση της σχέσης εργοδότη-εργαζόμενου), άνιση κατανομή του πλούτου σε ευρύτερη χωρική ενότητα με άμεσο αντίκτυπο στην ανάπτυξη της Ελλάδας ως σύνολο καθώς και έλλειψη εισαγωγής νέων

κινήτρων και καινοτομιών που αποσκοπούν στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών (Πέτρου,2016). Ωστόσο, με επίκεντρο τον άνθρωπο οι περιφερειακές ανισότητες (όπως η άνιση κατανομή του εισοδήματος, ο περιορισμός των ευκαιριών καθώς και η απουσία απαραίτητων υποδομών), μειώνουν δραματικά το επίπεδο διαβίωσης του, επικρατεί το συναίσθημα της αδικίας και δημιουργούν συντριπτικές συνέπειες στην ψυχολογία του (Πέτρου,2016). Τέλος, ο Πολύζος (2019) αναφέρει ότι συχνά οι περιφερειακές ανισότητες παραπέμπουν σε τάσεις προς τα φαινόμενα του εθνικισμού¹⁴ και του τοπικισμού¹⁵. Ζωντανό παράδειγμα της ανισοκατανομής του παραγόμενου προϊόντος αποτελεί το κίνημα των αγροτών στην Ελλάδα, κατά το οποίο παρατάχθηκαν χιλιάδες τρακτέρ κατά το μήκος του εθνικού δρόμου, στον κόμβο της Βιοκαρπét, κόβοντας την Ελλάδα σε δύο τμήματα.

Συνοψίζοντας, είναι εμφανές ότι οι διαφορές που υπήρχαν, υπάρχουν και θα συνεχίσουν να υπάρχουν αν δεν εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές για την αντιμετώπιση τους, έχουν καταστροφικές κοινωνικές συνέπειες σε επίπεδο συλλογικό αλλά και σε ατομικό.

4.3.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Προκειμένω να κατανοηθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις, γίνεται η ανάλυση ενός συνειρμού που συνδέει ομαλά τις περιφερειακές ανισότητες με αυτές. Έχει διευκρινιστεί αρκετές φορές ότι η άνιση κατανομή των ευκαιριών, των υποδομών, του εισοδήματος και όχι μόνο στην ευρύτερη χωρική ενότητα της Ελλάδας, οδηγεί στην δημιουργία του φαινομένου της πληθυσμιακής υπερσυγκέντρωσης. Ως εκ τούτου, ακολουθεί η συσσώρευση πλήθους οικονομικών δραστηριοτήτων. Αυτός ο συνδυασμός της υπέρμετρης αύξησης του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων σε εκτάσεις γης που δεν είναι ικανές να τις "απορροφήσουν", επιφέρει σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα. Ειδικότερα, η περιβαλλοντική ρύπανση σε κάθε μορφή της (ρύπανση ατμόσφαιρας, υδάτων, ηχορύπανση) αποτελούν κάποιες από τις

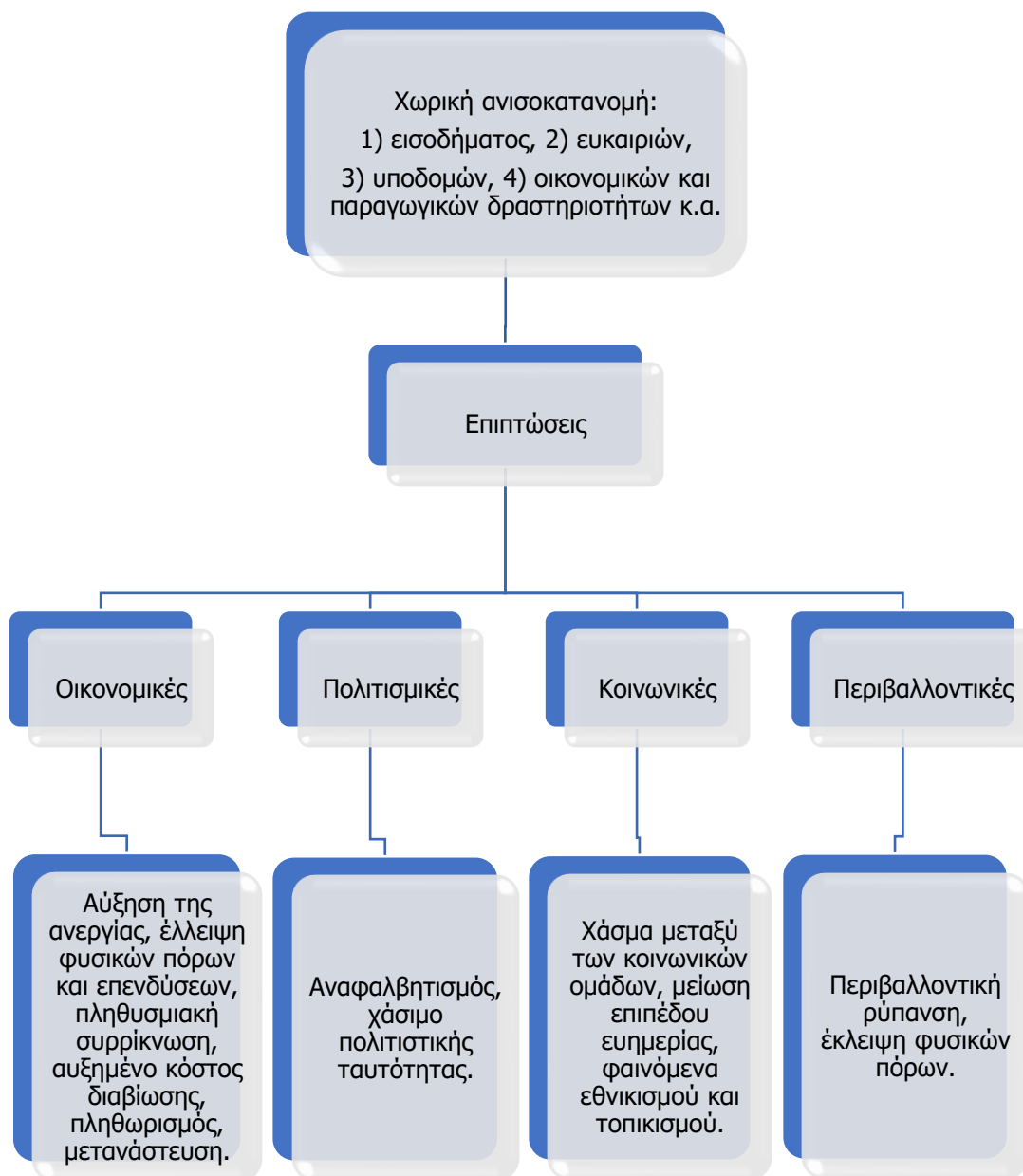
¹⁴ Με τον όρο του εθνικισμού περιγράφεται η "υπερβολική" αγάπη που έχει κάποιος για την πατρίδα του και το μίσος που διακατέχει για ανθρώπους που ζουν σε άλλη χώρα με διαφορετικούς πολιτισμούς, γλώσσα κ.ά. Ο εθνικισμός έχει αρνητική σημασία και πρέπει να μην συγχέεται με την έννοια του πατριωτισμού.

¹⁵ Ο τοπικισμός δηλώνει την "προσκόλληση" του ατόμου, σε ακραίο βαθμό, με τον τόπο καταγωγής του. Έχει αρνητική έννοια και πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι είναι εθνικισμός σε μικρότερη κλίμακα.

επιπτώσεις του υπερπληθυσμού που λαμβάνουν μέρος κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα (Πολύζος,2019). Επίσης, οι περισσότεροι φυσικοί πόροι που προσφέρει το περιβάλλον είναι αναλώσιμοι και υπό συνθήκες απρόσμενης πληθυσμιακής αύξησης υπάρχει μεγάλη πιθανότητα έκλειψής τους. Κατά συνέπεια, αυτές οι αρνητικές περιβαλλοντικές συνέπειες έχουν άμεσο αντίκτυπο στην συνολική ανάπτυξη της χώρας αλλά και στην ευημερία των ίδιων των ανθρώπων. Έτσι, η αμέλεια των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για μεγάλο χρονικό διάστημα από το κράτος και τα άτομα μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημιά σε ποικίλους τομείς.

Ανακεφαλαιώνοντας, είναι ευδιάκριτη η συσχέτισή μεταξύ των παραγόντων-επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων. Ωστόσο, προσοχή πρέπει να δοθεί και στις δύο αυτές κατηγορίες από τους αρμόδιους φορείς του κράτους και τους ίδιους τους ανθρώπους προκειμένου να αμβλυνθούν οι παρούσες συνέπειες αλλά και για να προληφθούν μελλοντικά καταστροφικά, ανεπανόρθωτα αποτελέσματα. Προκειμένου να αντιμετωπίσει κάποιος αποτελεσματικά το πρόβλημα πρέπει να “κόψει” την ρίζα του. Σε αυτήν την περίπτωση ρίζα των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος εκτός από τις επιπτώσεις είναι και οι παράγοντες δημιουργίας τους. Μόνο όταν κατανοηθεί πραγματικά η πηγή των προβλημάτων μπορούν να επιλυθούν. Επομένως, με την διεξοδική μελέτη των αιτιών-συνεπειών τους σε συνδυασμό με την άσκηση κατάλληλων πολιτικών μπορούν τελικά να καταπραυνθούν αυτές οι διαφορές που μαστίζουν την Ελλάδα εδώ και χρόνια.

ΣΧΗΜΑ 7: ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

4.4 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Από την ανάλυση των παραγόντων και ιδιαίτερα των επιπτώσεων που επιφέρουν οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα, προκύπτει η αναγκαιότητα άσκησης περιφερειακής πολιτικής. Η έννοια της θα εξεταστεί εκτενώς σε επόμενο κεφάλαιο, ωστόσο θα γίνει μια μικρή αναφορά προκειμένου να κατανοηθεί ο σπουδαίος ρόλος και η σύνδεση μεταξύ των περιφερειακών ανισοτήτων, του περιφερειακού

προβλήματος με την περιφερειακή πολιτική. Πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι στόχος της είναι η εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που μπορεί να διαθέτει μία δημοτική ενότητα, ένας δήμος, μία περιφερειακή ενότητα, μία περιφέρεια ή ακόμα και μία χώρα ή ήπειρος, ανάλογα με το επίπεδο σύγκρισης, ώστε να αμβλυνθούν οι ανισορροπίες που υπάρχουν μεταξύ τους και να επιτευχθεί σύγκλιση και ισόρροπη ανάπτυξη (Τζαβέλλα). Επίσης, πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η περιφερειακή πολιτική δεν εστιάζει πρωταρχικά στην βελτίωση πτυχών που σχετίζονται με τον άνθρωπο (όπως αύξηση του βιοτικού επιπέδου), αλλά αντιθέτως η εδραίωση συνθηκών σταθερότητας και η οικονομική-κοινωνική ανάπτυξη σε ευρύτερη χωρική έκταση, αποτελούν πρωτεύοντες στόχους (Τζαβέλλα).

Επομένως, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα διακρίνονται δύο βασικά κριτήρια που συνδέονται με την αναγκαιότητα άσκησης περιφερειακής πολιτικής (Αντωνοπούλου,2018). Ξεκινώντας με το κριτήριο της αποτελεσματικότητας, το οποίο αποβλέπει όπως φαίνεται παραπάνω στην κοινωνική ευημερία (π.χ. βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, αντιμετώπιση περιβαλλοντικών πιέσεων κ.ά.) και ειδικότερα στον άνθρωπο με την αξιοποίηση των παραγωγικών συντελεστών, της τεχνολογίας και άλλων παραγόντων (Αντωνοπούλου,2018). Από την άλλη πλευρά, υπάρχει το κριτήριο της ισότητας που επιδιώκει την ισοκατανομή ορισμένων χαρακτηριστικών-μεγεθών μεταξύ των περιοχών (π.χ. υποδομών, ευκαιριών) που θα οδηγήσει στην μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και επομένως στην επίτευξη της ισόρροπης οικονομικής-κοινωνικής ανάπτυξης σε ευρύτερη χωρική ενότητα (Αντωνοπούλου,2018). Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί η αλληλεπίδραση που υπάρχει μεταξύ αυτών των κριτηρίων (Αντωνοπούλου,2018). Με βάση την κατάσταση που επικρατεί σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας και της ισότητας μπορεί είτε να αλληλοσυμπληρώνονται στοχεύοντας στην αντιμετώπιση ενός κοινού προβλήματος, είτε να ενεργούν ξεχωριστά και αυτόνομα (Αντωνοπούλου,2018). Χαρακτηριστικό παράδειγμα συμπληρωματικής δράσης αποτελεί η προσπάθεια άμβλυνσης των εισοδηματικών ανισοκατανομών στον χώρο, για την οποία απαιτείται η αξιοποίηση ανεκμετάλλετων παραγωγικών συντελεστών, ώστε τελικά το συνολικό παραγωγικό προϊόν να παρουσιάζει ποσοτική αύξηση (Αντωνοπούλου,2018). Σε αντίθεση, η συνολική αποτελεσματικότητα της οικονομίας δεν επιτυγχάνεται εάν μεταφερθούν μόνο παραγωγικοί συντελεστές και πόροι από τους αναπτυγμένους τόπους προς τους αναπτυσσόμενους ή υποανάπτυκτους και επομένως παρατηρείται ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση τα δύο κριτήρια δεν λειτουργούν συμπληρωματικά

(Αντωνοπούλου,2018). Επομένως είναι εμφανές ότι σε πολλές περιπτώσεις τα δύο αυτά κριτήρια αλληλοσυμπληρώνονται για να επιτύχουν κοινούς στόχους, ενώ σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δρουν ανεξάρτητα δεν μπορούν να επιτύχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα ώστε να επωφεληθεί το ευρύτερο χωρικό σύνολο.

4.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων προκύπτουν κάποια βασικά συμπεράσματα:

- Τα αίτια-παραγόντες δημιουργίας και όξυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων καθώς και οι συνέπειες-επιπτώσεις είναι διαχρονικά, αποτελούν ζητήματα τα οποία δεν είναι εύκολο να αντιμετωπιστούν και συμβάλλουν στην άνιση ανάπτυξη μεταξύ των περιοχών.
- Μεταξύ των δύο αυτών εννοιών υπάρχει όπως προαναφέρθηκε μια σχέση φαύλου κύκλου που είναι πλέον πολύ δύσκολο να "σπάσει".
- Για την ορθή αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων και του περιφερειακού προβλήματος κατ' επέκταση θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ο συνδυασμός των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων.
- Εάν το κράτος αλλά και τα ίδια τα άτομα αγνοούν για αρκετά χρόνια ακόμα τις επιπτώσεις του προβλήματος, μελλοντικά δεν θα έχουν την ικανότητα να αναστρέψουν τα καταστροφικά αποτελέσματα. Αυτά τα δυσμενή αποτελέσματα όπως έχει αναφερθεί πολλάκις επιστρέφουν πάντοτε στον άνθρωπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 ΓΕΝΙΚΑ

Από την ανάλυση των δεικτών των περιφερειακών ανισοτήτων και των αποτελεσμάτων που προκύπτουν καθώς και από την εκτενή αναφορά των αιτιών-παραγόντων και των συνεπειών-επιπτώσεων προκύπτει αναγκαία η άσκηση στρατηγικής και πολιτικών, στοχεύοντας στην μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα. Επομένως, παρακάτω αναφέρονται ορισμένα “εργαλεία” τα οποία είναι ικανά να περιορίσουν τις καταστροφικές συνέπειες των περιφερειακών ανισοτήτων και ίσως να δώσουν επιμέρους λύσεις στην αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος.

Ξεκινώντας, μία δράση που μπορεί να μειώσει τις επιπτώσεις των περιφερειακών ανισοτήτων είναι η αύξηση των δημόσιων δαπανών σε υποανάπτυκτες περιφέρειες. Κατά αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα και ως αποτέλεσμα η περιφέρεια συναντάει την έννοια της ανάπτυξης. Επίσης, μία ακόμη πολιτική την οποία το κράτος πρέπει να ακολουθήσει είναι η επένδυση στην έννοια των υποδομών και συγκεκριμένα στις αναπτυσσόμενες ή υποανάπτυκτες περιφέρειες. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι υποδομές που σχετίζονται με το δίκτυο μεταφορών, την εκπαίδευση, την υγεία κλπ. Έτσι, περιφέρειες που αναπτύσσονται με πιο αργούς ρυθμούς συγκριτικά με άλλες αποκτούν σταδιακά πλεονεκτήματα και αναπτύσσονται, μειώνοντας τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ αυτών και των αναπτυγμένων. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στις πολιτικές που ασκεί το κράτος της Ελλάδας είναι τα αναπτυξιακά κίνητρα. Πιο συγκεκριμένα, μέσω αναπτυξιακών νόμων κατευθύνονται τα επενδυτικά κεφάλαια προς τις αναπτυσσόμενες περιφέρειες στοχεύοντας πάντοτε στην ανάπτυξη τους και στην άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων που υπάρχουν μεταξύ τους. Ενδεικτικά τέτοια αναπτυξιακά κίνητρα είναι οι επιδοτήσεις, τα φορολογικά και τα πιστωτικά κίνητρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στα κεφάλαια της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, προκύπτουν κάποια βασικά συμπεράσματα. Αρχικά, είναι πλέον ευδιάκριτο ότι διαφορές υπήρχαν, υπάρχουν και θα συνεχίσουν να υπάρχουν εξαιτίας της πολυπλοκότητας της έννοιας ανάμεσα στους δήμους, στις δημοτικές ενότητες, στις περιφέρειες, στις περιφερειακές ενότητες, ακόμα και ανάμεσα σε χώρες ή και ηπείρους, ανάλογα με το επίπεδο σύγκρισης και μελέτης. Ειδικότερα, αυτή η διπλωματική εργασία προσπαθεί να αναλύσει τις ανισότητες μεταξύ των περιφερειών, οι οποίες συνδέονται άμεσα με το περιφερειακό πρόβλημα. Φαίνεται ότι, οι περιφερειακές ανισότητες ανήκουν σε ένα φαύλο κύκλο με το περιφερειακό πρόβλημα. Αναλυτικότερα, περιφέρειες ή περιοχές που διαθέτουν περισσότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με κάποιες άλλες, χαρακτηρίζονται και από πιο γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης. Ωστόσο, στις περιφέρειες ή στις περιοχές όπου υπάρχουν πιο γρήγοροι ρυθμοί ανάπτυξης, θα διαθέτουν συγκριτικά με άλλες περισσότερα πλεονεκτήματα.

Από τα αποτελέσματα, που πηγάζουν από την ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων φαίνεται ότι αυτές έχουν ριζώσει διαχρονικά στην ευρύτερη χωρική ενότητα της Ελλάδας και χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής. Στις δημογραφικές-πληθυσμιακές, στις κοινωνικές, στις οικονομικές ανισότητες καθώς και σε αυτές που συναντώνται στους φυσικούς πόρους, αποκορύφωμα αποτελεί η περιφέρεια Αττικής, λόγω της υπερσυγκέντρωσης του πληθυσμού και της "βαρύτητας" της, όντας η πρωτεύουσα της χώρας.

Παρόλα αυτά, από τις συνέπειες-επιπτώσεις των περιφερειακών ανισοτήτων φαίνεται ότι σε πολλές περιπτώσεις είναι καταστροφικά και επηρεάζουν είτε έμμεσα είτε άμεσα την λειτουργικότητα και την ανάπτυξη ολόκληρης της χώρας. Επομένως, το κράτος αλλά και οι πολίτες πρέπει να είναι ενεργοί και προβούν σε ενέργειες οι οποίες θα αμβλύνουν τις περιφερειακές ανισότητες αλλά και το περιφερειακό πρόβλημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

(χ.χ.). Ανάκτηση από: <https://el.economy-pedia.com/11031887-economic-integration>

(χ.χ.). Ανάκτηση από: <https://mintour.gov.gr/>

thpanorama. (χ.χ.). Ανάκτηση από: <https://el.thpanorama.com/articles/cultura-general/cules-son-los-pases-del-tercer-mundo-definicion-y-clasificacin.html>

wikipedia. (2021, Οκτώβριος Πέμπτη). Ανάκτηση από wikipedia:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CF%8E%CF%81%CE%B5%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A4%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9A%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%85

wikipedia. (2022). Ανάκτηση από:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7>

wikipedia. (2022). Ανάκτηση από:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF_%CE%95%CE%B3%CF%87%CF%8E%CF%81%CE%B9%CE%BF_%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%8A%CF%8C%CE%BD

Αθανασόπουλος, Κ. (2000). *Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης* (Τόμος Α', Έκδ. Δ' εκδ.).

Ακριβοπούλου, Χ. (2010). Τι σημαίνει ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Αμπελιώτης, Κ., Αποστολόπουλος, Κ., Γεωργιτσογιάννη, Ε., Γιαννακούλια, Μ., Κροκίδη, Ε., Προβατάρη, Σ., & Σαΐτη, Α. (2019). Οικιακή Οικονομία.

Αναστασάκης, Α. (2013). Περιφερειακή Ανάπτυξη και Περιβάλλον (Σημειώσεις διδασκαλίας).

Αντωνοπούλου, Β. (2018). ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ.

- Αρτελάρης, Π., Πετράκος, Γ., & Καλλιώρας, Δ. (2011). Εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ των ελληνικών νομών, 1995-2005: Διερεύνηση της ύπαρξης σύγκλισης κατά ομάδες.
- Βλιάμος, Σ. (2011). "Περιφερειακή τοπική ανάπτυξη". ΙΔΕΚΕ.
- Γιατράκος, Ν. (1980). Το ελληνικό περιφερειακό πρόβλημα-Προτάσεις για μια νέα περιφερειακή πολιτική. Αθήνα.
- ΕΛΣΤΑΤ. (2014, Σεπτέμβριος). Ανάκτηση από:
https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKko4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&_documents_WAR_publicat
- Καλαμπούκα, Ε. (2014). ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗ: ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. Μυτιλήνη.
- Κόνσολας, Ν. (1997). «Σύγχρονη περιφερειακή οικονομική πολιτική». Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λαγός, Δ. (2007). *Θεωρίες Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης*. Αθήνα: Κριτική.
- Λαμπριανίδης, Λ. (2001). *Οικονομική Γεωγραφία - Στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα*. Αθήνα: Πατάκη.
- ΜΠΑΡΔΗΣ, Ν. (2015). ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ. ΒΟΛΟΣ.
- Μπαρμπαρούση, Χ. (2020, Νοέμβριος). Οικονομική Ανάπτυξη ή Μεγέθυνση;. Ανάκτηση από:
<https://www.cbarbarousi.com/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%AE-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AD%CE%B8%CF%85%CE%BD%CF%83%CE%B7/>
- Παναγιωτοπούλου, Σ. (2020). Αναπτυξιακή Στρατηγική για Περιφερειακή Σύγκλιση σε εθνικό και υπερθνικό επίπεδο. Αθήνα.

- Πετράκος, Γ. (2004). Περιφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα. Βόλος.
- Πετράκος, Γ., & Σαράτσος, Γ. (2004). ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΗ ΕΛΛΑΔΑ.
- Πετράκος, Γ., & Ψυχάρης, Γ. (2004). Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα. Αθήνα : Κριτική.
- ΠΕΤΡΟΥ, Ι. (2016). ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ.
- Πολύζος, Σ. (2011). *Περιφερειακή ανάπτυξη*. Αθήνα: Κριτική.
- Πολύζος, Σ. (2019). Περιφερειακή Ανάπτυξη . Αθήνα: Κριτική.
- Σαβιολάκης, Ι. (2022). ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ . Ηράκλειο Κρήτης .
- Σπιλάνης, Γ. (2005). *Περιφερειακός οικονομικός σχεδιασμός και περιβάλλον*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σταματόπουλος, Θ. (2021, Μάρτιος). Ανάπτυξη δεν είναι η Οικονομική Μεγέθυνση. Ανάκτηση από: https://www.huffingtonpost.gr/entry/anaptexe-den-einai-e-oikonomike-meyethense_gr_6043b5a8c5b660a0f388cc76
- Συμιακάκη, Ό. (2009). ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Βόλος.
- Συνδουκάς, Ν. (2022). Περιφερειακές Ανισότητες και Αναπτυξιακές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας: Η περίπτωση της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη.
- Τζαβέλλα, Β. (2019). ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Η ΑΝΑΓΚΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥΣ. *e-Journal of Science & Technology*, σσ. 23-30.
- ΤΖΑΜΤΖΗΣ, Ν. (2017). Περιφερειακή Ανάπτυξη: Θεωρητική Προσέγγιση & Εφαρμογή στην Ελλάδα. Θεσσαλονίκη.
- Χαντζίδης, Θ. (2014). Περιφερειακή Ανάπτυξη και Ευημερία Συμβατικές και Εναλλακτικές Μέθοδοι Μέτρησης: Η Περίπτωση της Ελλάδας .

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

(2021). Ανάκτηση από: <https://www.eea.europa.eu/>

Armstrong, H., & Taylor, J. (2000). *Regional Economics and Policy*. London: Wiley-Blackwell, 3rd edition.

Carron, A., & Brawley, L. (2000). «Cohesion: Conceptual and measurement issues».

Haughton, G., & Counsell, D. (2004). *Regions, Spatial Strategies and Sustainable Development*.

Johnston, R., Derek, G., Watts, M., & Pratt, G. (2000). *The Dictionary of Human Geography*. Blackwell Publishers.

Keating, M. (2001). *Policy convergence and divergence*.

McCartney, G., Popham, F., McMater, R., & Cumbers, A. (2019). *Defining health and health inequalities*.

Puga, D. (1999). *The rise and fall of regional inequalities*.

PUGA, D. (2010). *The Magnitude and Causes of Agglomeration Economies*.